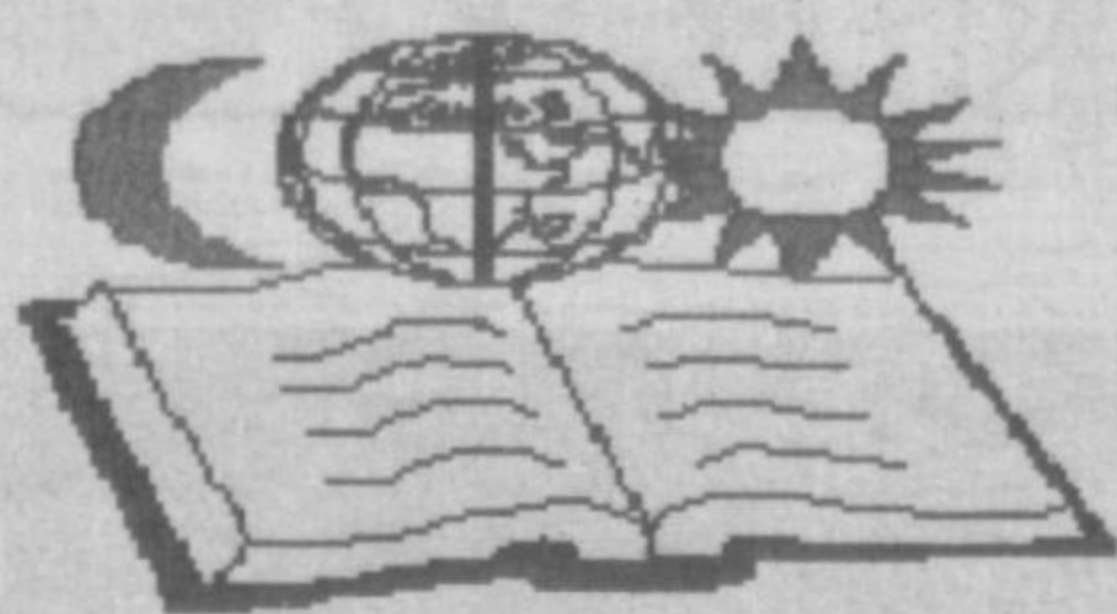




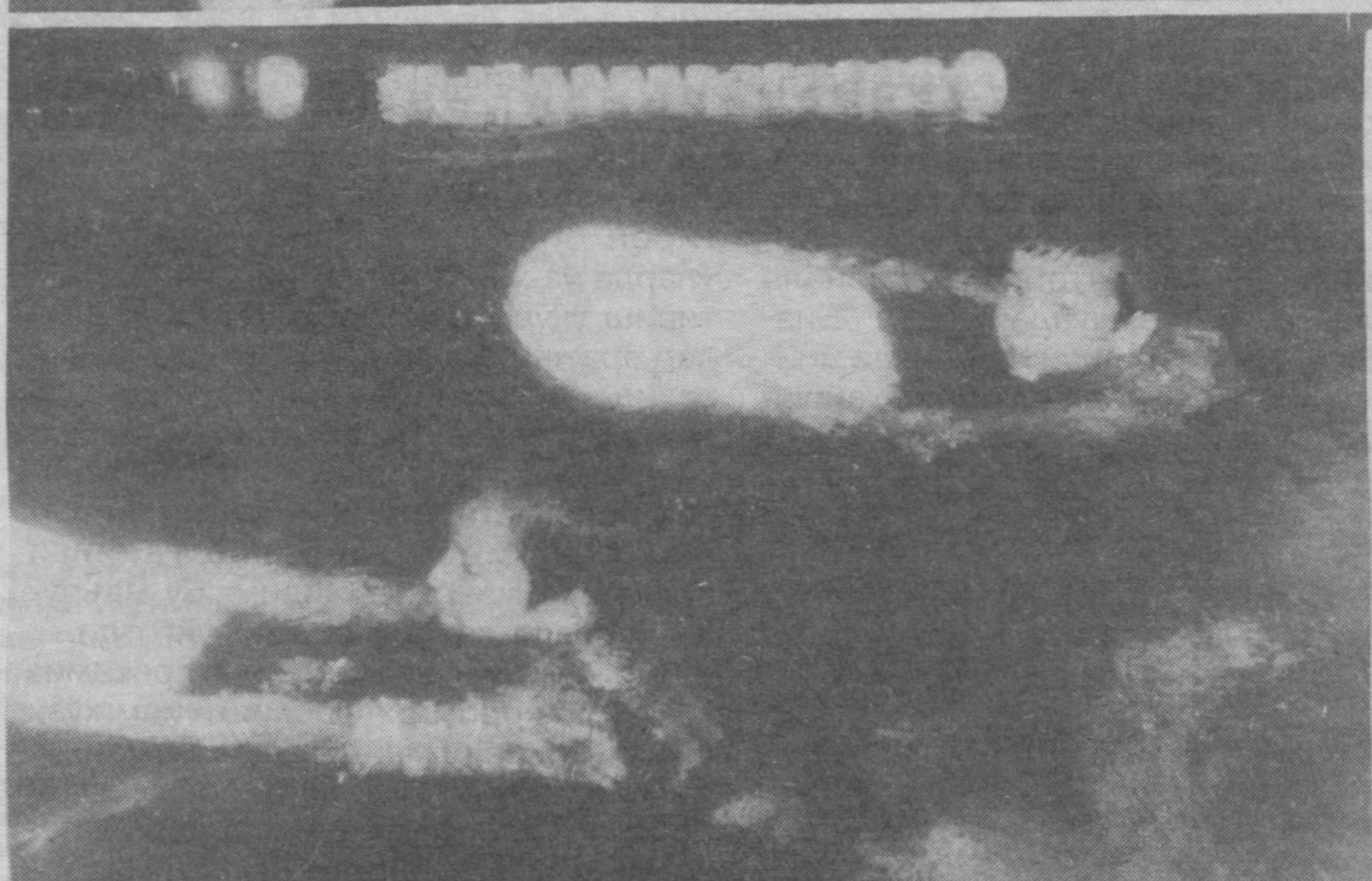
ЎЗБЕКИСТОН
RESPUBLIKASI
MILLIY KITOB PALATASI
INV. №

Kuch — bilim va tafakkurda

Ma'rifat

МАЪРИФАТ • ХАЛҚ ЗИЁЛИЛАРИ ГАЗЕТАСИ •

1931 йилдан чиқа бошлаган 2000 йил 5 август, шанба Баҳоси сотувда эркин нархда № 61(7256)



Инсон саломатлигида спортнинг ўрни бекиёсдир. Спорт билан шуғулланишни болаликдан бошлаш янаям катта аҳамиятга эга. Шу мақсадда, “Соғлом авлод йили” муносабати билан пойтахтимизнинг С.Раҳимов туманидаги “Булоқ” номли болалар ва ўсмирлар соғломлаштириш марказида 28, 190, 233, 269 ва 551-боғчалар болаларини сузишга ўргатиш, шу билан бирга уларни чиниқтириш йўлга қўйилган. Яқинда мазкур 5 та боғча болалари орасида сузиш бўйича спартакиада ўтказилди. Сузувчилар 3 хил — копток билан сузиш, эстафетали 12 метрли масофага сузиш ва ким тез маррага томон сузиш бўйича беллашдилар. Ўзига хос бу мусобақада 551-боғча болалари биринчи ўринни олишди. Энг яхши ва чаққон сузувчи ҳам ушбу боғча тарбияланувчиси Рустам Йўлдошев бўлди. Мусобақа сўнггида болаларга совғалар улашилди.

Суратларда: мусобақадан лавҳалар.

✽ Р.АЛЪБЕКОВ олган сурат.

СЎНГГИ УЧ КУН МУЖДАЛАРИ

Чоршанба
Пайшанба
Жума

ФАРМОН

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармонида биноан Рустам Содиқович Азимов Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари — Ўзбекистон Республикаси Молия вазир — Умумиқтисодий комплекс раҳбари ҳамда Турон Холтаев Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари, Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазир — Агросаноат комплекси раҳбари этиб тайинландилар.

ЁЗГИ ТЕАТР БИНОСИ ОЧИЛДИ

Нукусдаги “Тараққиёт” тил ўрганиш маркази ҳузурида ёзги театр биноси очилди, уни нукуслик болаларга халқаро “ЮНИСЕФ” ташкилотининг Ўзбекистондаги ваколатхонаси тортиқ қилди.

ЁШ ИЖОДКОРЛАР АНЖУМАНИ

Жиззах вилоятида мамлакатимиз ёш ижодкорларининг анъанавий Зомин сабоқлари адабий анжумани бўлиб ўтмоқда. Ўтган чоршанба кун анжуманнинг тантанали очилишида Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раиси Абдулла Орипов сўзга чиқиб, Қорақалпоғистон Республикаси ва вилоятлардан ташриф буюрган ёш қаламкашларни адабиёт байрами билан самимий қутлади.

СИНОВЛАРДА СИНАЛГАН ДАРСЛИК

5-БЕТ

РЕСПУБЛИКА ХАЛҚ ТАЪЛИМИ XXI АСР БЎСАҒАСИДА

4-, 7-бетларда

Умумий ўрта таълим
муассаса (мактаб)ларида
ўқувчилар билим
даражасини назорат
қилишнинг рейтинг
тизими тўғрисидаги
муваққат

Низом ва унга
шарҳ

8-, 9-, 10-
бетлар

СОҒЛОМ АВЛОД — ТАРАҚҚИЁТ ТАЯНЧИ

Ҳа, катта-кичик жилғалар ва ирмоқлардан улкан дарё ҳосил бўлгани мисол, оилалар мажмуасидан жамият пайдо бўлади. Муайян жамиятнинг тутган ўрни, ҳаёт даражаси, оннинг юксаклиги мана шу оилалар мажмуасининг қандай эканлигига, шубҳасиз, боғлиқ. Шундай экан, жамият фаровонлигининг юксак турғунлигини барқарор топтириш ва уни янада ривожлантириш учун барча диққат-эътибор, энг аввало, оилага қаратилмоғи лозим. Ҳар бир оила аъзоларининг жамият мафқурасини қандай тушуниши, ҳаёт, меҳнат, қонун ва ҳуқуқни қай даражада англаши ва уларга риоя қилиши, энг аввало, мана шу муайян жамиятнинг раънақини белгиловчи муҳим омилдир. Ушбу вазиятда масаланинг бошқа тарафига эътиборни қаратайлик. Жамиятни ташкил қилган оила аъзолари ҳар бирининг маънавий, маърифий ва жисмоний соғлиги расо

ЮКСАЛИШ МЕЗОНИ ОИЛА ЗАМИРИДА (12-мақола)

бўлгандагина улардан ақлий ва меҳнат унумдорлигини кутиш мумкин. Мабодо шундай бўлмаса, у пайтда оилалар ўз ташвишлари билан ўралашиб қоладилар, иккиламчи ишлар билан овора бўлиб юравердилар.

Соғ танда соғлом ақл бўлишини унутмаслигимиз керак. Соғлом ақл ва соғ тан соғлом муҳит яратади. Хуллас, ҳар қандай мураккаблик соддаликдан бошлангани каби ҳар бир шахснинг маънавий ва жисмоний соғлиги мажмуаси

Жуманазар БЕКНАЗАР

жамият соғлигида ўз таъсирини кўрсатади. Халқимиз беркорга: «Бирники мингга...» деб айтмаган. Дарҳақиқат, кези келганда бир одамнинг соғлиги жойида эмаслиги анча кишини (ота-онаси, қариндош-уруғлари, шифо-

корлар) ташвишга қўйиши ҳеч гап эмас. Энди мана шу вазиятни жами республикаимиз бўйича тасаввур қилсак, бирники мингга, деб айтилган сўзларнинг маъноси аниқ бўлади. Маънавий, маърифий носоғлом одамларнинг қанча-

лик даражада Республикаимиз ривожига зарар келтираётгани, илдам қадамларимизга баъзан кераксиз тушув бўлаётгани барчага аён.

Демак, Ватанимиз равнақи гуллаб-яшнасин, деган ҳар бир инсон, ҳар бир оила аъзоси соғлом фарзанд дунёга келиши учун қайғуриши, моддий неъматлар яратувчи соғлом инсон етишмоғини ўйлаб, келажак сари юзланиб яшамоғи керак. Албатта, бунда нафақат бир тану бир жонлик, балки юксак онг ва тафаккур билан моҳиятти тўғри тушунган ҳолда ёндашмоқ тақозо қилинади. Мана шундагина ҳам жисмоний, ҳам жинсий, ҳам маънавий соғлом қатлам бунёд бўлиб, Ватанимиз дунёдаги энг етакчи давлатлар сафидан ўрин олади.

Хулоса қилиб айтганда, соғлом авлод учун кураш ҳар бир онгли Ватан аҳлининг энг олий вазифаларидан бири бўлиб қолмоғи шарт.

(Давоми 3-бетда)

УМИДЛИ ЁШЛАР ТЕСТ СИНОВИДА

Ўзбекистон Республикаси Давлат тест маркази, Навоий вилояти таълим муассасаларига 2000-2001 ўқув йили учун талабалар қабул қилиш жараёнини ташкил этиш борасида таллайгина ишларни амалга оширди. 1 август куни Навоий Давлат Педагогика ва Навоий Давлат Кончилиқ институти даргоҳлари байрамона қиёфага кириб, ёшлар билан гавжумлашди. Бу йил вилоят бўйича 8128 нафар абитуриент олий ўқув юртларига кириш мақсадида хужжат топширишган. Шундан 8003 нафар абитуриентлар эса тест синовларида қатнашиш ниятида олий ўқув юртининг аудиторияларида соат 8.00да ҳозир бўлишди. Айтиш жоизки, тест синовларидан муваффақиятли ўтган, 1675 нафар абитуриент олий ўқув юртларининг талабаси бўлади. Сухбатдошимиз вилоят ҳокимининг ўринбосари Азамат Ҳайдаровнинг таъкидлашича, тест синовларини топшириб чиққан ёшлар қиёфасида кувонч зоҳир эди. Бу йилги абитуриентларимизнинг тест синовлари бўйича берган жавоблари самарадорлиги анча ошган кўринади. Аммо 125 абитуриентнинг ҳар хил номаълум сабаблар билан тест синовларига қатнашмаганлиги ачинарлидир. Балки улар орасида талантлар бўлса ажаб эмас. Ҳар ҳолда Давлат тест маркази ҳамда вилоят олий ўқув юртлари раҳбарияти ҳамкорликда тест синовларини уюшқоқлик ва адолат асосида ўтказишга эришди.

Ўткир ПЎЛАТ,
Навоий вилояти



Тошкент вилоятининг Бўстонлик тумани Оқтош қишлоғида "Камалак" номли болалар дам олиш маскани бор. Шу маскан 15 кун давомида бошқа дам олиш оромгоҳларидан озгина фарқ билан ишлади. Сабаби...

Яхшиси аввал истиқлол берган имконият ва неъматлар ҳақида гапирай. Агар кимдир дунёдаги етакчи давлатлар вакиллари бир ташкилот номи остида бирлашиб, бутун дунёдаги ногирон болаларни жамиятга қўшиш, улар тафаккуридаги "Мен ногиронман, менинг жамиятга, ота-онамга керагим йўқ, уларнинг яхши ва ёмон кунларига шерик бўлолмайман", деган фикрларни "Мен ногирон бўлсамда, қўлимдан ҳамма иш келадим, мен жамиятнинг бир бўлагиман, юртимга, элимга фойда тегадиган юмушларни бажара оламан", деган томонга ўзгартириш учун ҳаракат қилишадим, деса ишонмаган бўлардим. "Камалак" оромгоҳида ўзим гувоҳи бўлган воқеалар эса тўғриси қалбимни тўлқинлантириб юборди.

Республика таълим маркази дефектология бўлими ҳамда "Оперейшен Мерси" халқаро хайрия жамғармаси билан ҳамкорликда ушбу оромгоҳда ногирон болаларнинг интеграцион дам олиши ташкил этилди. Республика-мизнинг турли вилоятларидан келган кўзи ожиз, гунг-соқов; юра олмайди-ган болалар 15 кун давомида бу ерда турли машғулотларга қатнашиб, кўп нарсга ўрганиб, дам олишди.

Швеция, Шотландия, Германия, Англия, Ҳиндистон, Норвегия, Малайзия давлатларидан келган мутахассислар дам олаётган болаларга турли соҳа-

ларда таълим бердилар. Болажонлар дам олиш давомида турли-туман нарсалар тўқишни, расмлар чизишни, чиройли сумкалар тикишни ўрганиб олдилар.

Ушбу интеграцион оромгоҳга раҳбарлик қилган "Оперейшен Мерси" хайрия ташкилотининг вакили Катрина Макдоналд биз билан суҳбатда шундай деди: "Бизнинг ташкилотимиз офиси Швецияда жойлашган. У бутун дунёдан тушган хайрия маблағлари ҳисобига иш юритади. Таш-

мудова шундай дейди:

— "Оперейшен Мерси" халқаро ташкилоти вакили Андрея Вогт билан Англияда "Ногирон болаларни инклизув таълимга жалб этиш" мавзусида, ногирон болаларни жамиятга қўшиш, уларда ўз-ўзига ишонч ҳиссини кучайтириш учун таълим соҳасида янгиликлар яратиш борасида 96 та давлатдан вакиллар иштирок этган конгрессда қатнашдик. Мен Ўзбекистонда таълимнинг устуворлиги, узлуксизлиги, ногирон болаларга давлатимиз томонидан катта эътибор берилаётганлиги тўғрисида маъруза ўқидим. Бу маъруза барчада катта қизиқиш уйғотди.

Бизнинг конгрессдаги иштирокимиз ҳам, ушбу оромгоҳ фаолияти ҳам кўзи ожиз, гапира олмайди-ган, эшитмайди-ган, юра олмайди-ган болаларни соғлом болалар қаторига қўшишда ёрдам беради, деган умиддамиз. Давлатимиз томонидан баркамол авлод тарбиясига катта аҳамият берилмоқда. Соғлом болалар қатори ногирон болалар ҳам таълим олмакдалар, хунари ўрганмоқдалар. Муҳими ўз-ўзига бўлган ишонч мустаҳкамлаш, иқтидорини тўла намойиш қилиш учун ташкил этилган оромгоҳда биз олдимизга қўйган мақсадга эришдик. Улар бугун "мен нуқсонлиман, тенгдошларимдан уяламан, уларни кўрганимда ўксинаман", деб ўйламайдилар. Бизнинг асосий вазифамиз ҳам шу эди.

Ногирон болаларга кўрсатилаётган бундай ғамхўрлик, бундай эътибор истиқлол берган неъматлардан бири эмасми?

Шарифа МУРОДЖОН қизи,
"Маърифат"нинг махсус мухбири

ҒАМХЎРЛИК НИШОНАСИ

килотнинг мақсади дунёдаги ёрдамга муҳтож бўлган барча ногиронларга муруват кўрсатиш. Иккинчи йили ташкил этилган бу оромгоҳимизда 50 нафар болалар биз билан бирга бўлдилар."

Оромгоҳнинг ёпилиш маросими ҳақиқий байрам тусини олди. Ногирон болалар билан бирга уларнинг тарбиячилари ҳам ўз маҳоратларини намойиш этишди. Кўзи ожиз боланинг Ўзбекистон ҳақида жўшиб куйлаши, ногирон қизалоқнинг рақсга тушиши, уларнинг кўзларида балқиган кувонч барчани тўлқинлантирди. Болажонлар "Шотландча", "Руминча", "Норвегча" рақсга тушдилар, инглиз, ўзбек, рус тилларида қўшиқлар куйладилар.

Республика таълим маркази дефектология бўлими бошлиғи Рихсихон Шомах-

"ОИЛА МЕХР ЎЧОҒИ"

Ҳозирги даврда мамлакатимизнинг келажаги бўлмиш ёш авлодни ҳар томонлама баркамол қилиб тарбиялаш энг асосий вазифалардан биридир.

Авлодни шакллантириш, уни Ватанимизнинг муносиб фарзанди қилиб тарбиялаш ўчоғи эса оиладир. Демак, Соғлом авлод йилининг бутун муаммолари ва ютуқлари оила билан боғланган. Шу боис, маҳаллаларда оила мавзусига бағишланган учрашувлар, суҳбатлар ва бошқа турли хил тадбирлар бўлиб турибди. Ана шундай учрашувлардан бири пойтахти-

мизнинг Шайхонтоҳур туманининг "Янги шаҳар" маҳалласида ўтказилди.

"Оила меҳр ўчоғи" деб номланган тадбирга республика Маънавият ва маърифат бошқармасининг бўлим бошлиғи, таниқли шоира Турсун Содиқова ташриф буюрди. Ҳурматли онахонлар, қиз-жувонлар ва келинчаклардан таркиб топган йигин шоирани очик дил, илиқ кўнгил билан кутиб олди. Ўзларининг қизиқтирган саволларига жавоблар олдилар, дилларида сақлаб келган дардларини ўртоқлашдилар, шеърият бўстонида сайр қилдилар.

Турсун ойопанинг меҳмон бўлиб келиши «янгишаҳар»-ликларга янги бир ҳаво улашди, губорлар ариди, қалблар яйради.

Туманда ўтказилган "Ибрарли қайнона" танловида маҳалла хотин-қизлар кенгашининг раисаси Ақида Зокированинг ғолиб деб топилганлигининг эълон этилиши бу байрамона учрашувга янада кўтаринки руҳ бағишлади.

Учрашувда Шайхонтоҳур тумани ҳокимининг муовини, хотин-қизлар кенгашининг раисаси Саида Жалилова ҳам иштирок этди.

Дилдора АХМАДЖОН қизи

Янги ўқув йили арафасида Улуғнор тумани чўлқувларлари фарзандларини дарсликлар ва ўқув қуроллари билан тўла таъминлаш масаласи маҳаллий ҳокимият ва жамоатчилик диққат-марказидан ўрин олган. Баъзи етишмовчиликларни тезроқ бартараф этиш ҳамда кам таъминланган оила болаларини бепул китоблар, зарур ўқув қуроллари билан таъминлаш учун тумандаги қатор хўжаликларнинг хусусий тадбиркорлари ташаббус билан чиқдилар. Еттинчи синфгача бўлган ўқувчиларни дарслик-

ТАДБИРКОРЛАР САХОВАТИ

лар билан таъминлаш учун улар 4,5 миллион сўм маблағ ажратдилар.

Тумандаги "Интеграл-Леон", "Оқ олтин" савдо-ишлаб чиқариш фирмалари, "Мингбулоқ", Мирзажон Иминов номли ширкат хўжаликларининг бу савобли ишлари меҳнат аҳли томонидан қўллаб-қувватланмоқда.

Туман "Маънавият ва маърифат" маркази бўлими фақат кам таъминланган оила ўқувчилари учун 20 минг сўмлик дарсликлар харид қилиб бепул тарқатишни йўлга қўйди.

Андижон вилояти,
"Туркистон-пресс"

Янги асрда дунё тараққиётини, инсониятнинг қай йўлдан боришини комил инсонлар белгилашига шубҳа йўқ. Чунки XXI аср —интеллектуал авлод асри бўлади.

Ислом КАРИМОВ

Маркс томонидан "Инсоният учун умумий қоидалар" кашф қилиниб, унинг тараққиёт йўли умумийлаштирилганида, унга илк қарши чиқувчилардан бири Лев Толстой бўлган. У ўзининг "Прогресс ва маърифат тўғрисида" мақоласида "Инсониятнинг олға қараб ҳаракат қилишининг умумий қонуни йўқ... Ҳаракатсиз бўлган шарқ халқлари буни бизга исбот этиб турибдилар", деган эди. Бу борада у қисман ҳақ эди.

Ўтган асрнинг иккинчи ярми бошларида А. Вамбери: "... агар Россия бу ерга (Туркистон кўзда тутилмоқда) цивилизацияни ёйиш каби оғир заҳматни ўз зиммасига олса, хурсанд бўлардик...", деб айтганида ҳам қисман ҳақиқат бор эди.

Лев Толстой ва А. Вамбери айтган гапларда узвий боғланиш борлигини ҳурматли ўқувчилар пайқайтган бўлса керак. Мутлақлик нуқтаи назаридан олсак, ҳақиқатан ҳам Лев Толстой айтганидек биз ҳаракатсиз эдикми? Йўқ! Ҳаракатда эдик! Маънавият, ҳаққоният, инсоф, имон ва маърифий эътиқод жиҳатларидан бой меросга эга халқни ҳаракатсиз, деб аташ, куппакундуз қуни ҳақиқатни тўлиқ инкор қилишининг айнан ўзи. Гёте, Фейербах фалсафасига асос бўлган тасаввуф тариқатлари, Олий ҳақиқатни англаш илмларидан бохабар юксалаётган, ривожланаётган халқ эдик. Пушкин, Есенинларга илҳом берган шарқона шеърини сатрларни болта, теша, ўроқ, болға, кетмон дасталаридан қўллари қадоқ меҳнаткаш инсонларнинг кўпчилиги ёддан билган маънавият, маърифатли халқ эдик.

Бироқ бизнинг асосий камчилигимиз эҳтиёткорликни, сиёсий ҳушёрликни унутганимиз, Пайғамбаримизнинг "Бешикдан то қабргача илм изла" деган ўғитларининг фақат маънавий жиҳатига эътибор берганимиз. Натижада, сиёсий анқовлик билан бу дунёда бизга тажовуз қилувчилар бўлиши мумкин эмас, деган хотиржамлик кайфиятларига ҳаддан ташқари қўл бўлиб қолдик. Агар шундай бўлмаганда эди "... ҳаракатсиз... цивилизациядан орқа-да қолган...", деган ланқаларни олмаган бўлардик. Ахир, фақат Бухоро амирлиги хазинаси қанчадан-қанча техникавий асбоб-ускуналарни сотиб олишга, минглаб Ватан фарзандларини математика, физика, техникавий фанларни чуқур ўрганмоқ учун хорижга ўқишга юборишга етарли, ҳатто ортиқча ҳам эди-ку! Оқибатда маънавият ва маърифатдан Оврупо алломасига боплаб дарс берувчи халқ илмий-техникавий фанлар билан ақлини чархламади.

Бу буюк соддалик эди!

А. Вамбери жаноблари чопон кийиб, салла ўрашни цивилизациядан орқада қолиш, деб ўйлаган бўлсалар керак, аммо инсон гўзаллиги кийимга эмас, балки қалбнинг гўзал сифат-хусусиятларига бориб тақалишини унутгани рост. Лекин бирлашмоқ, ҳеч қачон эҳтиёткорликни унутмаслик, сиёсий ҳушёр бўлиш, техникавий асбоб-ускуналар ва қурол-аслаҳалар яратиш ривожланган цивилизациянинг бир кўриниши деб қабул қилсак, ҳа, ҳақиқатан ҳам биз қолоқ эдик. Бироқ А. Вамбери кутганидек, бизга қурол кучи билан цивилизация эмас, балки маънавий заҳарланиш, ялпи ёлғончилик, дунё ривожидан беҳабар қолдиришдек мафкурага ўралган сиёсий қафас олиб келинди. Мана шу жиҳатлардан ҳам истиқлол келажагининг Ватанимизни буюк қилишдек Олий вазифа билан чамбарчаслигини ўйлаганимизда тарих сабоқларини унутмаслигимиз керак. Улуғ бобомиз Амир Темур тузган марказлашган давлатнинг парчаланиб кетиши, кейинчалик икки дарё оралиғидаги давлатнинг ҳам учга бўлинишидан қизил империянинг даҳшатли чангалига икки бор тушиб қолганлигимизни бир дам бўлса-да ёддан чиқармаслигимиз зарур.

Октябрь тўнтаришидан кейин халқимиз орасидан етишиб чиққан мута-

факкирларимиз бир неча ўн йиллар давомида режали равишда қирғинбарот қилинишининг негизда "Истиқлол!" сўзини тамоман ва бутунлай халқ тушунчасидан сидириб ташлаш ётарди. Биз буларнинг барчасини ҳақиқат булоғи кўз очганидан кейин билиб турибмиз. Буни аввалроқ тушунганлар эса ҳар доим тазйиқ остида бўлдилар, рост сўз айтишдан қўқув балосига дучор қилиндилар.

Ўзбекистонимизнинг буюк давлат бўлиши ва энг ривожланган мамлакатлар қаторидан ўрин олиши учун Юртбошимиз тарафидан тамал тоши қўйилди. Ана энди биз буни қалбан тушунган ҳолда илмий имкониятлар доирасини кенгайтиришимиз, ривожлантиришимиз, юксалтиришимиз ва равақ топтиришимиз зарур.

Адабиёт ва санъат, исломият қонун-қоидаларини ўрганиш бизни маънавий жиҳатдан енгилмас даражада кучли бўлишимизни таъминласа, амалий, табиий-техникавий фанлар чўққиларини эгаллаш ва уни олий амалиётга жорий қилиш Ватанимизнинг қудратини оширишига шак-шубҳа йўқ. Бунинг учун ҳозирдан бошлаб баркамол ёш авлодни интеллектуал жиҳатдан юксак руҳда тарбиялашни кучайтироқ ва бунга барчамиз киришмоғимиз даркор.

Ал-Хоразмий, Ал-Беруний, Ибн Сино, Чағминий, Юсуф Ҳамадоний, Абдулҳолик Гиждувоний, Аҳмад Яссавий, Баҳовуддин Нақшбандий, Нажмиддин Кубро, Алишер Навоий (яна қанчадан-қанча муборак номларни келтириш мумкин) боболаримиз бўлган, улар билан бизлар фахрланамиз, дея кўкрагимизга ургандан кўра, уларнинг қони томиримизда кўпириши,

ниши керак. Бу мақсадни амалга ошириш баркамол ёш авлодни етиштиришдек масъул ва муҳим вазифани ўз олдига қўйган ҳамда буни давлат аҳамиятига молик деб тушунган ҳар бир онгли инсоннинг, энг аввало, ота-онанинг бурчидир. Бу осон ва содда вазифа эмас. Чунки болани турли-туман информация билан унинг мияси ривожига муқобил равишда таъминлашни интеллектуал даражаси анча баланд онгли шахсларгина (ота-онаси, қайнота-қайнона, ўқитувчи ва ҳоказолар) уддалай олади.

Маълумки, чақалоқ туғилганида унинг мияси оғирлиги тана вазнининг 1/8 қисmini ташкил қилади. Одатда ўғил чақалоқлар мияси тахминан 390 грамм, қизалоқларники эса 355 грамм бўлади. Улар 1 ёш бўлганларида мия массаси 2,5 баравар, 3 ёшга кирган боланинг мияси туғилганига нисбатан 3 баравар кўп оғирлашади. Бу оғирлашиш, асосан, мия хужайраларининг бўлиниб кўпайиши ҳисобига рўй беради. Демак, кўпайган мия хужайраларини информация билан тўлдириш лозим. Агар аксинча бўлса, бу хужайралар нуқул бўш катакчалардан (албатта, бу қўпол ўхшатиш) иборат бўлиб қолаверади, информация қабул қилувчи рибонуклеин кислоталари — РНК молекулалари худди ёзилмаган магнит лентаси янглиғ хужайра ичида шалвираб чўзилиб ётаверади. Бунинг айнан шундай эканлигини ёшлигида бўрилар ёки айиқлар тўдаси ичига тушиб қолган болалар мисолида аниқ кўриш мумкин. Улар ҳайвонлар ичига неча ёшларида тушган пайтигача берилган ёки олинган информациядан қандай кўникма ҳосил қилган бўлсалар, худди ўшалар билан

Боланинг неча ойлик бўлишидан қатъи назар у билан тез-тез илмий мулоқотда бўлиш, 3-4 ёшга тўлгунча фарзанднинг нимага ва қайси соҳага қобилиятли эканлигини аниқлаш жуда муҳим. Ўз фарзандининг келажаги ёрқин бўлишини истовчилар ва шуни хоҳловчилар худди шундай қиладилар. Ривожланган мамлакатларда бунинг учун махсус синаш ва аниқлаш мезонлари бор. Улар, фарзандларини мактабга бормасданок, бу қобилиятни аниқлайдилар ва шу йўналишда унинг етук бўлишини таъминлашга ҳаракат қиладилар. Бола эс-хушини йиғиб, бирон нарсага роса ақли етадиган бўлгандан кейин ҳеч камситмасдан, кўнглини чўқтирмасдан илмга янада ҳар томонлама рағбатлантириш зарур. Келинг, ушбу вазиятда икки хил тарбия усулини бир-бирига таққослайлик.

Ўз фарзандининг нимага, қайси соҳага қизиқиши, қобилиятини билган ота-она ушбу илҳомлантириш, рағбатлантириш усулини қўллайдилар: "Қизим (ўғлим), сен жуда қобилиятли, ҳар нарсага ақлинг етадиган боласан. Айниқса, математикадан (физикадан ёки адабиётдан) зўрсан. Агар сен шу фан билан астойдил шугуллансанг, келажакда буюк олим бўласан. Сендаги бу ақлий қобилият жуда ноёб! Балким ҳеч кимда йўқ. Шунинг учун ҳам сен буюксан!". Мана шу сўзлар фарзанд қулоғига ҳар қуни, ўз вақтида ва пайтида, мароми билан айтиладиган бўлса, у ўзининг ҳақиқатан ҳам шундай ноёб қобилият эгаси эканлигига, буюклигига ишонади ва шу йўлда ҳаракат қила бошлайди.

Агар ҳар қуни унга: "Сен ландовурсан, лапашангсан, сендан ҳеч бало чиқмайди" дея айтаверса, бундай тарбия олган болада бўшанглик, ўз кучига ишонмаслик, йиғлоқилик, ландовурлик, ўз мустақил фикрига эга бўлмаслик хусусиятлари шаклланиб, бу хусусият тобора етакчилик қила бошлайди. "Шу тўртта қўйни ҳам эплаб боқолмаяпсан-ку, гўр бўлармидинг, тоғанга ўхшаб латтачанидан бўласан-да...", дейилган ҳақоратлар мунтазам такрорланаверса, гурури топталган боладан илм генерали етишиб чиқмайди.

Бу гапларга қаршилиқ қилувчилар ҳам бўлиши мумкин. Ҳа, фалончининг ўғли ёшлигида бўшанг, гапи оғзидан тушган бола эди, мана бугунга келиб фан номзоди бўлди-ку, дейишлари турган гап. Ҳа, тўғри, шундай бўлган. Лекин синчиклаб эътибор қилинса, шу бўшанг боланинг тезда ўзини ўнглаб, илму фанга меҳр қўйишида аксинингми, отасинингми, тоғасинингми ёки кимнингдир жон ачитар ачиқ, иззатнафсига, гурурига тегадиган гапи туртки бўлган. Шу гапдан кейин унинг қони кўпириб, эҳ, мен шундай одам бўлиб, олдингиздан бир ўтайинки, ана ўшанда кўрасиз кимлигимни, деб ўзи-ўзига сўз берган ёки қасам ичган. Агар шу бола ёшлигидан бошлаб илм олишга руҳлантирилганида, у муайян пайтда эгаллаб турган мавқеидан кўра янада юқорида даражага эга бўлиши муқаррар эди.

Тўғри руҳда тарбияланиб, илму фаннинг мураккаб чигалларидан чиқиш йўлини топган олим ўз фарзандларини ҳам мана шу йўналишда тарбиялаб, вояга етказса, ана энди ундаги яхши инсоний сифатлар фарзандларига ҳам берилади. Демак, бу олимнинг фарзандлари иқтидорли, тафаккур жиҳатидан отасига, онасига қараганда яна ҳам юқорида имкониятга, мавқега эга бўлади.

Худди шундай бўлган тақдирдагина муайян жамиятда олға силжиш рўй беради ва бу тезроқ амалга ошади, саноат ҳам, деҳқончилик ҳам, адабиёт ва санъат ҳам юқори даражада ривожланади.

Бу ерда гап алоҳида олинган инсон ёки инсонлар гуруҳи ҳақида эмас, балки ялпи мамлакат миқёсида бораётганлигини тушунишимиз керак ва шу бугундан бошлаб шунга киришмоғимиз, тарғиб қилмоғимиз зарур. Ана шунда пойдевори мустаҳкам буюк давлат қураимиз.

Жуманазар БЕКНАЗАР

ЮКСАЛИШ МЕЗОНИ ЁХУД УНИНГ ТАЯНЧИ (13-мақола)

жўшиб уйғониши лозим. Болаларимизда, невараларимизда илмга чанқоқлик, юксак иштиёқ, илм эгаси бўлганлигидан юксак ифтихор ва гурур хусусиятларини чуқур ўрнатмоғимиз керак.

Ушбу ҳолда насл қониятларини эсга олмоқ лозим. Келинг, бир фасл ҳаммамизга таниш бўлган ҳолга диққат қилайлик: машҳур олимлар, шоир ва ёзувчилар ҳаёт йўлига эътибор берсангиз, уларнинг шундай ажойиб инсонлар бўлиб етишувига оила муҳити, ота-она ёки энг яқин қариндошларининг, бобоси ёхуд момосининг ким бўлганликлари бориб тақалишини илғайсиз. Демак, бу ажойиб машҳур қилувчи хусусиятлар шу инсонларга наслдан ўтган, яъни мия хужайраларида бу сифатлар улар туғилганида бор бўлган, фақат мана шу хусусиятларни уйғотиш ва рағбатлантириш қолган, холос.

Айтайлик, қайсидир бир мураккаб соҳага тегишли кучли интеллектуал сифат мия пўстлогига муҳрланган бўлса-ю, у илмий жиҳатдан яна кўпроқ такомиллаштирилса, ушбу фанга тегишли илм, тафаккур онг остига, яъни мия пўстлоқларидан ўтиб, мия пўстлоқ ости марказларида (онг ости) кавшарланиб қолади. Ана шу кавшарланган илмни энди ҳеч нарса билан ўчириб бўлмайди. Худди мана шу онг остида кавшарланган сифатлар, яъни интеллектуал даража насл калити орқали кейинги фарзандага, неварга ёки чеварага берилади ва мана шу хусусиятни уйғотиш учун фақат туртки керак, холос. Агар туртки бўлмаса, бу сифат умр бўйи уйғонмасдан қолавериши ҳам мумкин.

Бундан шундай хулоса келиб чиқадики, ота-онанинг дунёни қандай тушуниш даражаси, маънавий, маърифий бойлиги, мафкуравий йўналиши, табиий фанларни билиш доираси, хуллас, интеллектуал даражаси қанчалик кўпроқ онг остига ўтган бўлса, туғилган фарзанднинг ҳам келажак илмий имкониятлари шунчалик юқори бўлади.

Юқорида айтилганларни айна рисоладагидек амалга ошириш учун, энг аввало, турли-туман, соддаликдан тобора мураккаблаша борадиган информация бериш йўли билан болага интеллектуал тарбия беришни ўз ўрнига қўйиш зарур. Бу тарбия чақалоқлик давридан бошла-

қоладилар. Неча йил ҳайвонлар орасида ўсган бўлсалар, пайдо бўлган шартли ва шартсиз рефлекслар барчаси ҳайвонларга хос. Мана шу пайтгача ҳайвонлар орасига тушиб қолган эси, онги инсонларча шаклланмаган болани яна қайтадан инсонлар сафига қайтариш йўлидаги барча уринишлар бекорга кетди. Бундай болаларнинг барчаси сўз бойлиги 20 дан ошмасдан, иммо-ишоралар билан тушунтиришдан нарига ўтмасдан ўлиб кетишган. Мана шу ҳаётий мисолнинг ўзи ҳам боланинг чақалоқлик давридан то 6 ёшгача олган информациясининг унинг келажаги учун нақадар катта аҳамиятга эга эканлигини яққол исботлайди.

Тасаввур қилайлик: чақалоқнинг мияси то 1 ёш бўлгунча айланаси бўйича 12 см. га узаяди ва бу узайиш мия массасининг кўпайиши ҳисобига бўлади. То 6 ёшгача мия юзасининг каттариши мия пўстлоқ қисми хужайралари кўпайиши ва мия эгатлари чуқурлашуви туфайли юзага келади. Бола туғилганида унинг бош суяги айланаси 36-37 см. бўлса, то 6 ёшга етгунча энг камида 13 см. катталашади. Бош суяги ичида 1 мм. ҳам бўш жой йўқ. Унинг ичини тугал мия эгаллаган. Миянинг ҳам пўстлоқ, ҳам пўстлоқ ости қисми ва марказларининг катталашуви худди шу даврга тўғри келади. Келажакда интеллектуал жиҳатдан юксак савияли фарзандим билан фахрлансам, жамият ҳам бундай олим билан мақтанса, дея орзу қилган ҳар бир ота-она худди шу даврда шиддат билан хужайралари кўпаяётган боланинг миясини керакли ва зарурий информация билан таъминлайди ва бунинг билан наслидан ўтган геннинг илмий тафаккур имконларига кенг йўл очиб беради. Информация эса хилма-хил: бола билан бевосита ёки билвосита мулоқотда бўлиш, уни ранглар жилвасидан баҳраманд қилиш, миясига мусика оҳанглари куйиш, шеър ва дostonлар айтиш, ҳар хил ўйинчоқлар, электрон ўйинлар, математик машқлар бажариш, хуллас, кўриш, эшитиш, сезиш ва билиш аъзоларига таъсир этган ҳолда ақлий имкониятларни кенгайтириб, фикрлаш, англаш, тасаввур қилиш, хулоса чиқариш каби интеллектуал сифатларини, хусусиятларини ривожлантириш.

РЕСПУБЛИКА ХАЛҚ ТАЪЛИМИ XXI АСР
БЎСАҒАСИДА

(ХАЛҚ ТАЪЛИМИ ХОДИМЛАРИНИНГ 2000 ЙИЛ АНЪАНАВИЙ АВГУСТ КЕНГАШЛАРИГА ТАВСИЯЛАР)

КИМЁ

Ўзбекистон Республикаси мустақилликка эришгандан сўнг кимё фанига оид янги дарслик, ўқув қўлланмалар, методик тавсиялар чоп этилиб, бугунги кунда улардан дарс жараёнида фойдаланилмокда.

2000-2001 ўқув йилида:

7-синф: "Анорганик кимё" (С.Тешабоев, М.Нишонов. "Ўқитувчи", 2000 й.).

8-синф: амалдаги дастур асосида "Анорганик кимё" ("Ўқитувчи", 1997 й.).

9-синф: "Анорганик кимё" (С.Тешабоев, М. Нишонов. "Ўқитувчи", 2000 й.).

10-синф: "Химия-10", "Органیک химия" (Г.Е.Рудзитис, Ф.Г.Фельдман).

11-синф: "Кимё" (Г.Е. Рудзитис, Ф.Г.Фельдман. "Ўқитувчи", 1995 й.).

"Умумий кимё" (Д.Муфтахов. "Ўқитувчи", 2000 й.) дарсликлари дан фойдаланилади.

Шунингдек, кимё дарсларида Ўзбекистондаги кимё корхоналаридаги ишлаб чиқаришда қўлланилаётган илгор технологияларга оид маълумотларни бериш ҳам мақсадга мувофиқ.

Бухоро нефтни қайта ишлаш заводи, Шўртангаз қурилиши, Навоийдаги Америка технологияси асосида олтин саралаш ва қуйиш заводи, Навоийазот, Чирчиқ электрокимё комбинати, Самарқанд кимё заводи, Олмалик ўғитлар заводи, Олмалик тоғ-металлургия комбинатида ишлаб чиқарилган маҳсулотлар ҳақидаги маълумотлар дарсликларнинг тегишли мавзуларига киритилиши мақсадга мувофиқ. Бу маълумотлар ўқувчиларда ўз Ватани, она тупроқни эъзозлаш, миллий ғурур каби тушунчаларни шакллантиришга ёрдам беради.

Ўрта Осиёда яшаб ўтган олимлар кимё соҳасини ривожлантиришга катта ҳисса қўшганлар (акад. М.Н.Набиев ва бошқалар).

ШЎҒБА ЙИГИЛИШИ:

1.Ўзбекистон кимё саноатининг ҳозирги аҳволи ва уни ривожлантиришнинг асосий йўналишлари.

2. 2000-2001 ўқув йилида умумий ўрта таълим мактаблари ва ихтисослаштирилган синфларда кимё ўқитилишининг аҳволи.

ДАВРА СУХБАТИ:

1. Миллий ғоя ва мафқуранинг дарсликларда акс этиши.

2. Ўқитувчилар билимини баҳолашнинг рейтинг усули.

3. Кимё дарсларида ИХТАдан фойдаланиш (Янги педагогик технология).

4. Кимё дарсларида ноанъанавий дарс ўтиш тажрибасидан.

5. "Соғлом авлод" Давлат дастури асосида кимёвий кечалар ўтказиш тажрибасидан.

6. Кимё дарсларида маҳаллий материаллардан фойдаланиш.

В 2000-2001 учебном году на обучение по новым учебным программам и учебникам переходят учащиеся 2-7 классов ("Таълим тараққиёти", №5, 1999).

В этой связи учителям русского языка в Августовских совещаниях предстоит познакомиться с содержанием и структурой новой учебной программы и написанными на их основе учебниками для 2,3,4,5,6,7-классов. Заслушать доклады о реализации принципов коммуникативного обучения в учебниках "Русский язык" для 2-4, 5-7-классов, о специфике предъявления языкового материала при коммуникативном подходе к обучению языкам, о содержании уроков литературного чтения и методике их преподавания.

Особое внимание на конференции следует уделить вопросам планирования уроков русского языка и литературного чтения, использованию рейтинговой системы оценки знаний и умений учащихся.

Учитывая, что учащиеся 8-9 классов на обучение по новым программам и учебникам постепенно начнут переходить с 2001-2002 учебного года в предстоящем учебном году в этих классах обучение продолжается по действующим учебникам.

С первых дней Независимости нашей республики особое внимание уделяется идеологическому воспитанию. Наши традиции, обычаи, идей великих мыслителей прошлого не должны теряться, их нужно постоянно проводить в жизнь. На уроках русского языка учителям следует использовать тексты, отражающие наше великое прошлое, тексты о нравственном и культурном наследии, традициях и обычаях узбекского народа. Духовно - просветительская работа является одной

(Давоми. Боши ўтган
сонларда.)

2000-2001 ўқув йилида туркий тилларда ўқитиладиган мактабларда Ўзбекистон Республикаси ХТВ томонидан тасдиқланган таянч ўқув режа асосида олиб борилади.

Туркий тилларда ўқитиладиган мактабларда тили ўрганилаётган мамлакат ҳар тарафлама (харитада жойлашиш ўрни, давлат тузуми, халқлари ва ҳ.к.) тўлиқ ўргатилиши билан бирга Ватан, миллий мафкура, миллий ғоя каби тушунчаларни ҳам тушунтириб бориш мақсадга мувофиқдир.

Таълим туркий тилларда олиб бориладиган мактаблардаги адабиёт дарсларида ҳар бир давлатга мансуб ёзувчи-шоирлар билан бир қаторда ўзбек ёзувчи ва шоирларининг ижоди билан таништирилса, мақсадга мувофиқ бўлади.

5-синф: Х. Олимжон "Ойгул билан Бахтиёр".

6-синф: Навоий ҳақида хикоятлар.

7-синф: 1. Бобур ҳаёти ва ижоди. Рубоийлар.

2. Усмон Носир ҳаёти ва ижоди. Шеърлари.

8-синф: 1. "Алпомиш" достони.

2. Одил Ёкубов "Улуғбек хазинаси" (парча).

9-синф: 1. "Қиссаи Раб-

ғузий" (парча).

2. Паҳлавон Маҳмуд рубоийлари.

10-синф: 1. А.Навоий "Хамса" (парча).

2. Нодирабегим шеърляти.

11-синф: 1. А. Қодирий "Ўтган кунлар".

2. Э.Воҳидов "Рухлар исёни" асари ва ҳ.к.

ТУРКИЙ
ТИЛЛАР

Вилоятларда ўтказиладиган Август анжуманлари даврида ўтган ўқув йилида амалга оширилган ишлар ҳақида ҳисоботлар тингланади, муҳокама қилинади. Янги ўқув йилида ўқитувчилар нималарга эътибор бериши кераклиги юзасидан методик ёрдам берилди.

ШўҒБА йиғилишларида ўқитишга қўйилаётган бугунги талаблар, машғулотларни янги педагогик технология асосида ўтиш, шунингдек тажриба алмашиш, тўпланган иш тажрибаларини таҳлил қилиш ва янги режалар оли-

ниши керак.

Август кенгаши шўҒБА йиғилишларида давра суҳбати, баҳс-мунозара, тажриба алмашиш учун қуйидаги мавзулар тавсия этилади:

1. Ўқитишда замонавий дарс шаклларида фойдаланиш.

2. Дарс жараёнида ўқувчиларнинг нутқ маданиятини такомиллаштириш.

3. Ўқитишда тест топшириқларидан фойдаланиш.

4. Янги педагогик технология.

5. Тил дарсларида ноанъанавий дарс усулларида фойдаланиш.

6. Дарсларда маҳаллий материаллардан фойдаланиш.

7. Миллий мафкура ва миллий ғояларнинг дарсликларда акс этиши.

8. "Соғлом авлод" дастурига оид кечалар, давра суҳбатлари, учрашувларни "Соғлом авлодни тарбиялаш — буюк давлат пойдевори, фаровон ҳаёт асосини қуриш демакдир" мавзусида ўтказиш.

9. Рейтинг усуллари.

10. Ўқитувчиларнинг илгор иш тажрибалари бўйича фикр алмашиш.

10. Ф.М. Спектерман и др. «Книга для чтения». 9-класс. 2000 г.

11. Р.Т. Толипова, Т. Келдиев и др. Русское слово. 10-класс. 2000 г.

12. Р.Т. Толипова, Т. Келдиев и др. Русское слово. 11-класс. 2000 г.

Для обсуждения на заседаниях
секции предлагаем следующую
тематику докладов

1. Национальная духовность-основа будущего.

2. Здоровое поколение — будущее нации.

3. Введение рейтинговой системы знаний учащихся по русскому языку.

4. Использование новых педагогичес-

РУССКИЙ ЯЗЫК

(для школ с узбекским языком обучения)

рекомендуемых на 2000-2001 учебной год в школах с узбекским языком обучения.

1. Р.Т. Толипова и др. "Русский язык" 2-класс, 2000 г.

2. Р.Т. Толипова и др. "Русский язык" 3-класс, 2000 г.

3. Р.Т. Толипова и др. "Русский язык" 4-класс, 2000 г.

4. Р.Т. Толипова и др. "Русский язык" 5-класс, 1999 г.

5. Р.Т. Толипова и др. "Русский язык" 6-класс, 1999 г.

6. С.Ю. Исламбекова и др. "Русский язык" 7-класс, 2000 г.

7. М. Батырова и др. "Русский язык" 8-класс, 1998 г.

8. И. Стыркас и др. "Русский язык" 9-класс, 1997 г.

9. А. Каримова и др. "Русский язык" 9-класс, 1997-98 г.

ких технологий на уроках русского языка.

5. Творческий подход к обучению и воспитанию в начальных классах.

6. Значение русского языка в современных условиях.

7. Выполнение Государственного образовательного стандарта и учебной программы по русскому языку.

8. Тестирование-современная форма контроля знаний, умений и навыков учащихся языку.

9. Основные принципы, содержание и структура новых программ и учебников по русскому языку (2-7-классы).

10. Пути и формы обогащения лексического запаса школьников.

Формы организации работы секции могут быть разные: семинары, дискуссии, деловые игры, беседа за "круглым столом".

Примерная тематика бесед
за "круглым столом"

1. "Великое государство может построить лишь здоровая нация, здоровое поколение".

2. Введение рейтингового контроля знаний учащихся по русскому языку.

3. Традиции и обычаи - зеркало души народа.

4. Использование зарубежных технологий в преподавании русского языка.

5. Вопросы с авторским коллективом новых учебников по русскому языку.

6. Планирование уроков русского языка во 2-4, 5-7-классах.

Литература

1. Р.Т.Толипова и др. Учебная программа общего среднего образования "Русский язык" для 2-9-классов школ с узбекским языком обучения, "Ахборотнома" 5-маҳсус сон, 1999, "Шарқ", с 249-390.

2. С.Ю.Исламбекова, Н. Турдиев "Методические рекомендации по введению рейтинговой системы оценки учащихся". Ташкент, 1999 г.

3. Программа по русскому языку для 2-5-классов школ с узбекским языком обучения. Журнал "Преподавание языка и литературы" №5-6, 1999 с11.

4. Методические рекомендации и планирование. Русский язык 5-6-классы (по новой программе), Ташкент 1999.

5. Публикация в журнале "Преподавание языка и литературы".

Республиканским центром образования планируется к выпуску в текущем году: Методические рекомендации к учебникам 2-4, 5-7-классов, примерное планирование уроков русского языка по новым учебникам на 2000-2001 год.

(Давоми 7-бетда)



O'quvchilarning bilim, malakasi asosan, darslik vositasida shakllanadi. Buni biz tajribada ko'p marta sinadik.

2-sinf "O'qish kitobi", ("Bilim bog'i") ("O'qituvchi" nashriyoti — 2000 Mualliflar: Q.Abdullayeva va boshqalar) zamon talabi, boshlang'ich ta'lim davlat standarti asosida tuzilganligi, unda bola faoliyatining rivoji hamda uning tafakkur doirasini kengaytirishga, mafkurasini foydali ishlar qilishga: yaxshi o'qish, ona-Vatanni sevish, yurtiga sodiq, xalqiga mehribon inson bo'lib yetishishga qaratilgan mavzular, matnlar, hikmatlar, hadislardan namunalari,

fikrlashga da'vat etuvchi savol-topshiriqlar jamlangan.

Kitobga kiritilgan har bir bo'lim bir necha maqsadlarning amalga oshirilishiga — o'quvchining o'qish malakasini rivojlantirishga, matn ustida ishlashga, o'ylashga, mushohada qilishga, erkin fikrlashga, bilganlarini so'zlab berishga, rasmlar asosida hikoya tuzishga qaratilgan.

"O'qish kitobi"ning yana bir maqtoqli tomoni u o'quvchiga mujassamlashtirilgan ta'lim berishga yo'naltirilgan.

O'qish orqali tabiatni kuzatish, matematikaga bog'liq misollar, nafosat tarbiyasiga doir bilimlarni o'zlashtirishga, musiqa ta'sirida o'qish, yod olish, mehnat malakalarini egallashga oid misollar, jismoniy tarbiya, sportni sevishga, xullas, har bir fanni o'qish darsiga bog'lash, falakiyot, fizika, kimyo, tarix, jo'g'rofiya fanlaridan keyinchalik o'zlashtirish zarur bo'lgan ayrim unsurlarni o'rganib olishga qiziqitiruvchi

Bu sizning kitobingiz — o'qing, o'rganing, asrang, avaylang!

SINOVLARDA SINALGAN DARSLIK

ko'plab misollarning majmua tarzida berilishi darslikning salohiyatini oshirgan.

Mualliflar har bir matnda bola ma'naviyatini kengaytirishga, mafkurasini yangi bilimlar bilan boyitishga asoslangan tushunchalarning berilishiga e'tibor qilishgan. Bular yaqindagina Respublika Prezidentining "Fidokor" gazetasining muharriri bilan qilgan suxbatlarida keltirilgan suhbatga, ya'ni, sifatli darsliklar yaratish, unda bolalarning sog'lom o'sishi, sog'lom fikrlashi, o'qiganlarini uqib, faoliyatlarida qo'llay olish imkoniyatiga ega bo'lishlariga erishish uchun monand darslik sirasidan munosib o'rin olganligini alohida

mamnu-niyat bilan qayd etish joizdir.

Fikrimizning dalili sifatida darslik sahifalaridagi ayrim matnlardan misol keltirish mumkin.

Darslik "Ona yurtim — oltin beshigim" bo'limi bilan boshlanadi. Undagi barcha materiallar bolalarni yurtini, xalqini sevishga, unga sodiq bo'lishga chorlaydi. A.Navoiyning "Hikoyat" asari, E.Vohidovning "O'lka", "Kuy sehri" ertagi, M. Ulug'bek haqidagi she'rlar bolalarda Vatan tuyg'usini tarbiyalabgina qolmay, balki uni sevishga, ardoqlashga, asrashga o'rgatadi.

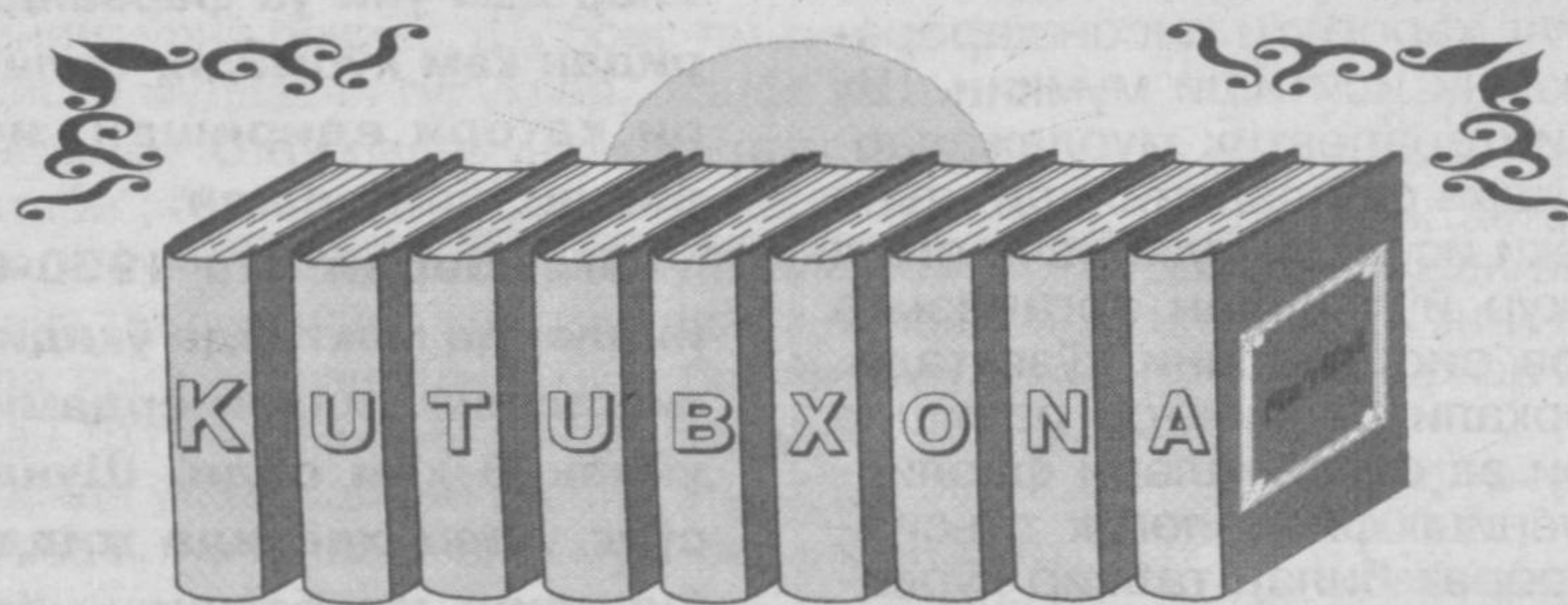
Mualliflar har bir bo'lim

nomini ham juda ixcham, milliy mafkura sabog'iga moslab berishgan. "Maktabim — qutlug' makonim", "Kitobim-oftobim" bo'limida o'quvchini bilim, hunar olishga undovchi asarlar berilgan.

"Mehnat — baxt keltirar" bo'limi, "Oltin kuz — hosiling yuz", "O'talar so'zi — aqlning ko'zi", "Kumush qish — misoli oqqush", "Zumrad bahor — bahri diling ochar", "Ertaklar — yaxshilikka yetaklar" kabi bo'limlardagi matnlarni o'quvchilar sevib o'qiydilar. Respublikamiz maktablarining ikkinchi sinf o'quvchilari, o'qituvchilari bilan olib borilgan suhbatlarda mazkur kitob haqida iliq gaplarni eshitish bizga nasib etdi.

Kitob bebaho boylik, undan bahramand bo'lish katta baxt!

Nazira AHMEDOVA,
RTM boshlang'ich ta'lim
bo'limi boshlig'i,
Gulnora QORABOYEVA,
Toshkent viloyati, Angren
shahar 43-maktab direktori,
Zulxumor RAHMONOVA,
Qashqadaryo viloyati, Kitob
tumani 4-maktab boshlang'ich
sinf o'qituvchisi



Jurnalning yangi sonida

МАЗМУНЛИ ЛАҲЗА БАХШ ЭТАДИ

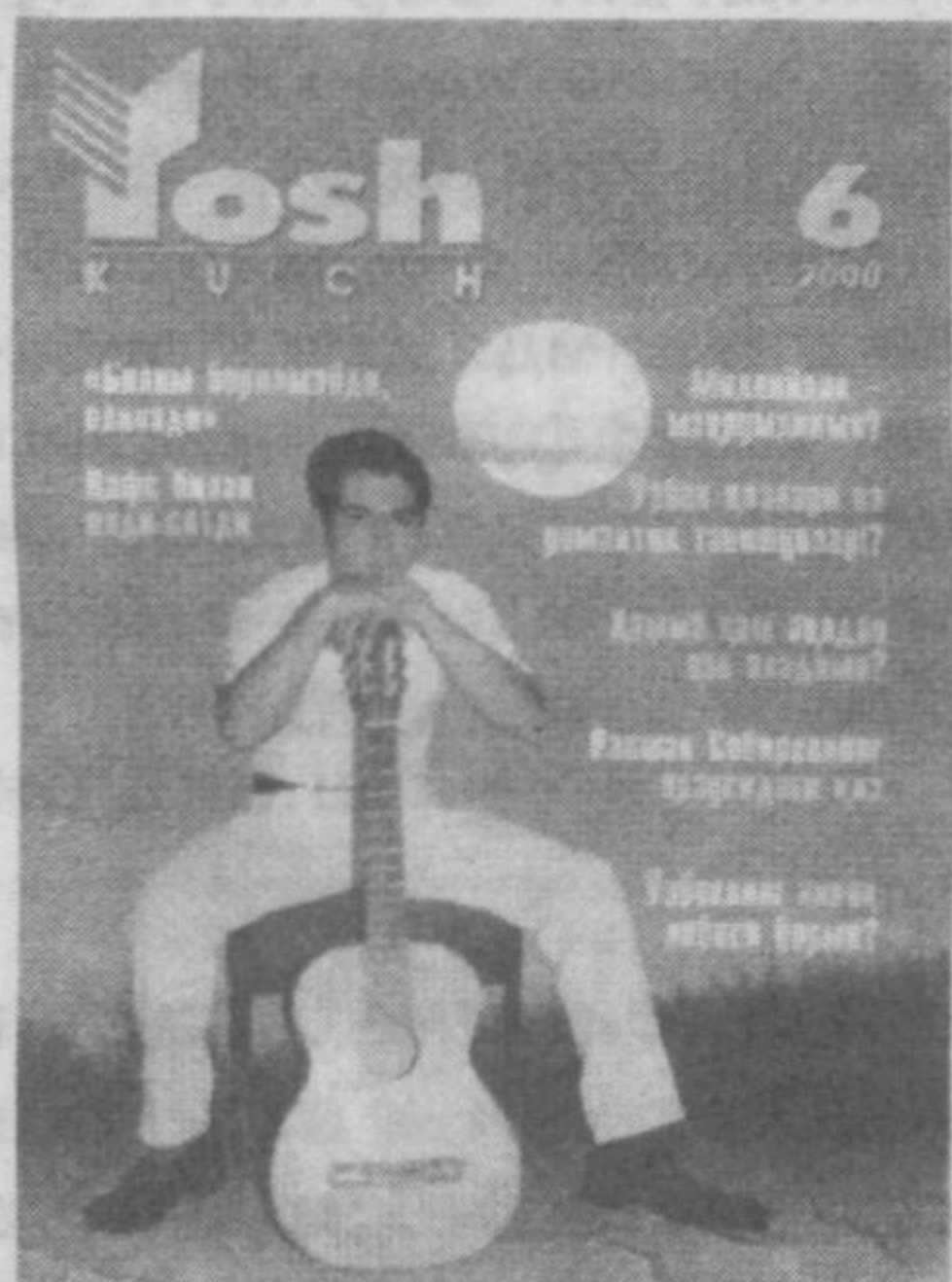
Интернет (International network — халқаро тур)нинг пайдо бўлиши, бугунги ўрни ва келажакдаги вазифаси ҳақида кенг фикр юритилган. "Тарбия соати" рукнида Имом Зайниддин Муҳаммад Ғазолийнинг Ҳожи Сайфиддин Сайфуллоҳ таржимасидаги "Нафс мусохабаси" номли мақола берилган.

Адабиёт мухлислари эса Саломат Вафонинг "Сукунат туни" ҳикояси билан танишишади. Шеърят ихлосмандлари марҳум шоир Тилак Жўра шеърларидан ҳаёт фалсафасини ўқишлари мумкин.

Шунингдек, "Ҳадемай, оила қурасиз" саҳифасида шифокор Ўктам Муҳаммад Муроднинг айтган фикрлари янги ҳаёт бўсағасидаги ўсмир йигит-қизларга йўлланма вазифасини ўтайди. "Ох, бу юлдузлар" рукнида хонанда Равшан Собиров билан бўлган суҳбат ўқувчига завқ улашса, "Турфа олам" саҳифасидаги "Ҳамма ҳам ақлдан оза олади-ми?" (С.Назаров) ва "Муаммо" рубрикасидаги "Ташландик чақалоқлар" (З.Азизова) номли мақолалар ўқувчини ўйлашга, яшашдан мақсадни англашга чорлайди. Шу билан бирга журналхонлар доимий "Қатортолга мактублар"ни ўқишлари ва "Учинчи ўлчамга саёҳат" қилишлари мумкин.

Хуллас, журналнинг ушбу сонини ўқиган киши зерикмайди. Ва уни ўқиш жараёни мазмунли лаҳза эканини беихтиёр англайди. Муҳими ҳам шу аслида.

Шерали КАРВОНЛИ



Вакт югурик. Ҳар бир онгли киши унинг мазмунли лаҳзаларини илғаб қолиши ва унумли фойдаланиши лозимдир. Ана шундай мазмунли дақиқаларнинг вужудга келиши мутлоа билан ҳам боғлиқдир. Яқинда нашрдан чиққан "Ёш куч" журнаlining 2000 йил 6-sonи уни ўқиган кишига завқ бахш эта олади. "Муҳаббат мактаби", "Гурунг", "Муаммо", "Тарбия соати" ва шулар сингари бир қатор турфа мазмун касб этувчи рубрикалар борки, улар ўқувчини фикрлашга, ҳаётни илғашга чорлайди. Хусусан, журналнинг дастлабки саҳифаларидан жой олган "Билим берилмайди, олинган" номли суҳбатда адабиётшунос олим Озод Шарафиддинов шундай дейди: "Телевизор, кино, радио, компьютерларнинг ривожланиши натижасида китобнинг тақдирида қандайдир ўзгариш бўлаётгандай. Менимча, "китоб рақобатга бардош беролмайди", дейишга ҳали эрта. Чунки китоб шунчаки информация манбаи эмас, унда инсон руҳияти шунчалик мукамал тасвирланадими, бунга ҳеч қайси санъат тури беролмайди — театр ҳам, кино ҳам". Дарвоқе, домла таъкидлаганларидек, компьютер ривожланиши натижасида Интернет тармоғи вужудга келди. Журналда худди шу билан боғлиқ "Интернет — аср тилсимоти" (Р.Жабборов) номли мақола ҳам чоп этилган. Унда

Ўқув адабиётларининг мақсад-вазифалари уларга қўйиладиган талаб ва эҳтиёжлардан келиб чиқади. Чет тилини ўрганаётган талаба ёки ўқувчи ўша тил фонетикаси, грамматикаси ва лексик бирликлари ҳақида тушунчага эга бўлиши лозим. Шу билан бирга маълум мавзу бўйича суҳбат олиб бориши, ижтимоий-сиёсий, илмий ва маданий-маърифий соҳадаги матнларни ўқиб таржима қилиши керак.

Ҳар бир ўқув адабиёти фақат ўқувчигагина эмас, балки ўқитувчи учун ҳам зарур қўлланмадир, чунки у иш жараёнида шу дарсликка суянади.

Биз таҳлил қилмоқчи бўлган дарслик Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети доценти, филология фанлари номзоди Д.Аликулова ва катта ўқитувчи Д.Жўрабоевалар ҳамкорлигида ёзилиб, 1999 йил "Ўзбекистон" нашриёти томонидан нашр қилинган "Француз тили дарслиги"дир.

Ушбу дарслик Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги тасдиқлаган дастур бўйича тузилган бўлиб, ҳозирги давр та-

Yangi darslik

Матн мазмунлари талабаларда дўстлик, биродарлик, меҳнатсеварлик, катталарга ҳурмат, илмга чанқоклик, миллий ғурур каби олижаноб туйғуларни ривожлантиришга кўмак беради. "Она насиҳатлари", "Француз олимнинг дастлабки иш фаолияти", "Улуғбек" каби матнлар шулар жумласидандир.

Дарсликдаги ибора ҳамда турли мақоллардан талаба ва ўқувчилар маънавий озуқа олиш имконига эга бўлади.

Грамматик қоидаларни ўзбек тили билан чоғиштириш икки тилдаги ўхшашлик ва тафовут томонларини тушуниш имконини беради.

Дарсликда талаба ва ўқитувчи учун анча қулайликлар мавжуд бўлиб, уларда вазифалар "аудиотория иши, уй вазифаси, мустақил иш учун вазифалар, дарсда бажариладиган мустақил ишлар" ва дарс материалларининг ўзлаштирилганлигини синаш мақсадида киритилган "Рейтинг синов иши" сарлавҳалари остида берилганлиги-

КЎП ЙИЛЛИК ТАЖРИБА МАҲСУЛИ

лабига жавоб беради. Биз юқорида санаб ўтган мақсад ва вазифалар шу дарсликда ўз аксини топган. Матнлар, грамматик қоидалар, машқлар, озғак нутқни ўстириш учун берилган турли диалоглар дидактиканинг "осондан мураккабгача" деган тамойилига асосланган.

Француз тили фонетикасига оид қоидаларидан сўнг 20 дарсдан иборат асосий қисм киритилган. Ҳар бир дарс матн, унга монанд грамматик қоида, французча — ўзбекча лўғат, машқлар, турли иборалар, феълларнинг тусланишлари ва француз тилидаги мақоллар (ўзбек тилидаги таржимаси билан берилган) билан таъминланган. 2-3-курс талабалари учун мустақил ишлашга мўлжалланган мураккаброқ матнлар, машқ ва диалоглар берилган.

Дарсликнинг тузилиши, ундаги материалларнинг тўғри услубий тақсимланиши туфайли ундан нафақат табиий фанлар факультетлари талабалари, балки гуманитар ва бошқа соҳадаги талабалар ҳам фойдаланишлари мумкин.

Тузилиши ва мазмуни жиҳатдан ҳам янги бу дарслик ўқувчиларда тил ўрганишда мустақил мулоҳаза қилиш, дарс материалларини тушуниб, идрок қилиш хусусиятларини такомиллаштиради.

дадир. Бундай усул дарс вақтидан унумли фойдаланишга замин яратади.

Табиий фанларга оид матнлар физика, математика, химия, биология, геология, география фанлари бўйича бўлиб, бу фанларнинг вазифалари, уларнинг турли бўлимлари, ўрганадиган соҳалари ҳақида гап боради.

Ушбу дарсликни ўз вақтида нашр қилинган ва шу билан бирга зарур дарсликлардан бири деб баҳолаб, баъзи мулоҳазаларни айтиб ўтишни лозим деб ўйлаймиз. Грамматик машқлар ва «Рейтинг-синов иши»даги вазифаларнинг ўзбек тилида берилиши уларга тушуниб жавоб бериш учун қулайдир, лекин, бизнингча, баъзи ўринларда француз тилида ҳам бериш мақсадга мувофиқ бўлади.

Матнлар учун берилган машқлар сони бир хил эмас. Баъзи феълларнинг тусланишлари қайтарилган. Лекин булардан қатъи назар, биз, бу дарсликни ижобий баҳолаб, дарсликнинг катта ҳажмдалигини, ундаги материалларнинг хилма-хиллиги ва бойлигини эътиборга олиб, бу дарсликни кўп йиллик тажриба маҳсули деб ҳисоблаймиз.

Ж.ШОНАЗАРОВА,
ЎЗДЖТУ катта ўқитувчиси

Suvsiz hayot bo'lmaz



СУВ – МАВЖУДЛИК ОМИЛИ

(Давоми. Боши ўтган сонда.)

Сув ажойиб хоссалари билан ажралиб туради. Физиотерапия нуқтаи назаридан сувнинг нисбатан кам иссиқ ўтказувчанлиги ва юқори иссиқлик ҳажмига эга эканлиги катта аҳамият касб этади.

Агар инсон ювинаётган сувнинг ҳарорати тана ҳароратидан паст бўлса, сув организмдан маълум даражада ҳарорат олади, мабодо сувнинг ҳарорати инсон ҳароратидан юқори бўлса, у организмни иситиши мумкин. Шу боисдан ҳам, бир қатор физиотерапевтик муолажаларда сувнинг мазкур хислатларидан фойдаланилади, яъни у иссиқликни қабул қилувчи ёки иссиқлик узатувчи омил сифатида ишлатилади. Мазкур йўл билан организмга таъсир қилиш вегетатив нерв системасини кўзгатади. Марказий нерв системаси орқали рефлектор равишда организмнинг барча аъзолари ва системалари фаолиятига таъсир кўрсатилади. Сувнинг физиологик таъсирларидан бири организмга ҳарорат билан таъсир кўрсатиш бўлиб, бунда терининг қон томирлари фаолиятида ўзгаришлар ҳосил бўлади. Теридаги қон томирларининг реакцияси сувнинг ҳарорати ва доимийлигига боғлиқ. Масалан, совуқ сув таъсирида дастлаб томирларнинг қисқариб-торайиши кузатилади, натижада терининг ранги ўчади. Организм бу билан совуқдан ўзини ҳимоя қиладди, яъни ҳарорат сарфланишини камайтириб, тежайди. Бироқ шу даврнинг ўзида организм иссиқликни кўплаб ишлаб чиқара бошлайди — томирлар кенгайди, томирлардаги қон оқими ортади, натижада тери қизаради...

(Давоми бор.)

Халқимизда “Ойнинг ўн беши қоронғу бўлса, ўн беши ёруғ бўлади”, деган пурҳикмат ибора бор. Ҳаётда кўп бор синалган ва исботланган ибора бу. Бугунги қахрамонимизнинг ҳаёт йўли ҳам ушбу иборанинг тўла исботи бўла олади. Уруш даври фарзанди бўлган Эгамберди ака Олимовни ҳаёт жуда эрта жиддий синовдан ўтказди — у 3 ёшлигида отасидан, 6 ёшида онасидан ажради. Лекин бу йўқотишлар унинг бардошини енга олмади. Эгамберди ака Ғиждувон тумани Кўрғон қишлоғидаги акаси Шафи Садиров оиласида яшай бошлади — акасини ота



ридаги мактаблардан бирида ишлаган Эгамберди акани ўқишни тугатган йили бўлган кадрлар тақсимоотида институтда қолдирмоқчи бўлишди.

Ta'lim fidoyilari

шаҳар кенгаши депутати, жонқуяр муаллим Э.Олимовга “Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ўқитувчи” унвони берилди. Кўп ўтмасдан, 1982 йил ноябрь ойида раҳбарлик масъулияти “ҳаво”сини олган Эгамберди ака туман халқ таълими бўлими мудир вазифасига сайланди. Шу кунгача мазкур вазифада ишлаб келган Э.Олимов 14 та мактаб ва 6 та мактабдан ташқари таълим муассасаларини ташкил этишда бош-қош бўлди. Бу давр мобайнида, яъни 1992 йилда “Мустақиллик” нишони ва Халқаро тин-

ҲАЁТ СИЗОФИНИ ОЛГАН МУАЛЛИМ

деди, янгасини она деди. Улар ҳам уни ўз фарзандларидан кам кўрмади, болалари қатори едиришди, ичиришди, ўстиришди.

Эгамберди ака 1950-60-йилларда мактабда ўқиди ва акасининг оиласи ёрдамида уйланиб ҳам олди. Шундан сўнг унинг ҳаётида жиддий бурилиш юз берди — ёруғ кунлари бошланди. Сармижондаги 3-мактабни “аъло” баҳоларда тугатган Эгамберди ака Бухоро педагогика институтининг физика-математика факультетига ўқишга кириб, 1965 йилда имтиёзли диплом билан тамомлади. Ўқиш давомида Бухоро шах-

Лекин у бундай қилолмасди, оиласи ва бир нафар фарзанди борлиги учун Ғиждувонга қайтди. Ва шаҳардаги 2-санаторий-интернат мактабида ўқитувчи-тарбиячи бўлиб ишлай бошлади. Бу иш ҳаёт зинасидаги кўтарилиш поғонаси бўлди. У 1968-69-йилларда бош тарбиячи ва 1970-79-йилларда ўқув ишлари бўйича директор ўринбосари бўлиб ишлади. 1979 йилда эса туман раҳбари С.Раҳимов таклифи билан рус мактабларидан бирига раҳбар этиб тайинланди. Рус мактабида унга И.Хайров, Р.Дудерева, Б.Гертлар яқиндан кўмак бердилар. 1981 йили Ғиждувон

члик фондининг “Фахрий кумуш медали” билан, 1994 йилда эса республикамизнинг “Хунар-техника таълими аълочили” нишони билан тақдирланди.

Халқ таълими тизимида қирқ йил хизмат қилган Э.Олимов бугун нафақа ёшида. Умр йўлдоши Сабоҳат ая ҳам нафақада. Улар тарбиялаган беш фарзанд ўн нафар халқ хизматиди. Ўн уч нафар набира ҳам бобо ва момо тарбиясини олмоқда. Бу билан таълимда ҳам, тарбияда ҳам танаффус бўлмаслигини исботламоқда. Биз эса уларнинг бу йўлда чарчамасликларини истаб қоламиз.

Ш.НИШОНОВ

МАЪНАВИЯТ ФИДОЙИСИ

Бугунги кунда умумий ўрта таълим мактабларида таълим-тарбия жараёни тубдан ислоҳ қилинди. Янги ўқув дастурлари ва дарсликлари чоп этилди. Давлат таълим стандартлари жорий этилди. Албатта, бу ишларни амалга оширишда мактаб ўқитувчисининг фаолияти, маълумоти, касб тайёргарлиги билан бирга унинг юксак ахлоқий фазилатлари муҳимдир. Чунки ўқитувчи мактабда маънавий муҳитни яратиш билан бирга касбдошлари ва ўқувчилар жамоасини мустаҳкамлайди. Ана шундай ўқитувчилардан бири Тошкент вилояти Паркент туманидаги 17-ўрта мактабда 20 йилдан бери меҳнат қилиб келаётган камтарин инсон Холдор Ёқуббоевдир.

Холдор Сўқоқ қишлоғида туғилиб камолотга етди. 1979 йили Тошкентдаги Республика рус тили ва адабиёти олийгоҳини битириб, Сўқоқ қишлоғидаги 17-ўрта мактабда рус тили ва адабиёти фанидан ўқувчиларга сабоқ бера бошлади.

Холдор Ёқуббоев ҳар бир дарсни ўтишда ўқувчиларда билим, кўника ва малакаларини шакллантиришга ҳаракат қилди. Ҳар бир машғулотнинг қизиқарли ва мазмунли бўлишига эришди. Унинг педагогик

маҳорати кундан-кунга ўсиб борибди. Бунинг натижасида Холдор ҳар бир ўқувчининг қалбига йўл топди. Уларнинг ота-оналари билан ҳамкорликда иш олиб борибди. Мустақил ишлаш, мустақил фикрлаш қобилиятлари камол топди. Айниқса, Холдор Ёқуббоевнинг синфдан ташқари амалга оширган тадбирлари ўқувчилар бўш вақтининг мазмунли бўлишида ва дарсдан олган билимларини мустаҳкамлашда катта аҳамиятга эга бўлди. У таълим-тарбия жараёнини миллийлаштиришга, миллий истиқлол мафкураси асосида соғлом авлод шахсини шакллантиришга алоҳида эътибор берди.

Холдор Ёқуббоев олти йилдирки мактабнинг маънавий ва маърифий ишларига раҳбарлик қилиб келмоқда.

Холдор Ёқуббоевни фақат тумандагина эмас, балки Тошкент вилояти халқ таълими ходимлари, мактаб ўқитувчилари яхши билишди, чунки унинг раҳбарлигида “Маънавиятсиз келажак йўқ” мавзусида ўтказилган илмий-амалий анжумани туман мактабларининг маънавий-маърифий ишлар бўйича директор ўринбосарларида яхши таассурот қолдирди. Холдор ҳар бир мактабда ўқувчиларни маънавий-ахлоқий тарбиялашда умуминсоний қадриятларга садоқатлилик, халқимизнинг маънавий меросини му-

стаҳкамлаш ва ривожлантириш, ўқитувчи ва ўқувчиларнинг имкониятларини эркин намоён қилиш, ватанпарварлик, ҳуқуқий маданият, экологик тарбия, соғлом авлод шахсини шакллантириш, мактаб, оила, маҳалла ҳамкорлиги йўналишларида иш олиб бориш тарафдори. Бу соҳада ўз иш режаларини ҳамкасблари билан муҳокама қилди.

Бир неча йилдирки, мактабда ташкил этилган “Маънавият ва маърифат хонаси” ўқитувчи ва ўқувчиларнинг марказига айланган. Миллий истиқлол мафкураси асосида жиҳозланган ушбу хонада Президентимиз Ислам Каримовнинг мустақил давлат асосчиси сифатидаги фаолияти, “Ватанни севмоқ иймондандир”, “Маънавият — ҳаёт кўзгуси”, “Оила — жамият ва маънавият кўзгуси” ҳақида ҳикоя қилувчи бўлимлар ўрин олган. Уларда Президентимиз И.Каримовнинг ички ва ташқи сиёсий йўналишларда олиб бораётган ишлари, маънавиятнинг бош ҳомийси, юрт тинчлиги, Ватан равнақи, комил инсонни тарбиялаш, соғлом авлод шахсини камол топтириш каби масалалар ўз ифодасини топган.

Улфат МАҲКАМОВ,
педагогика фанлари
доктори

Ўзбекистон Бадий Академиясининг Асадулла Хўжаев номидаги республика тасвирий ва амалий санъат билим юртида Камолиддин Беҳзод таваллудининг 545 йиллигига бағишлаб очилган кўргазмага келган ота-оналар фарзандлари ижодини кўриб ҳайратландилар.

—Бу бежиз эмас албатта, бугунги кунда билим юртида хунар ўрганаётган 300 нафардан зиёд йигит-қизларимизнинг ишларини мўъжизага қиёслаш мумкин, — деди билим юрти директори Шоносир Муродов. — Ҳақиқатан ҳам бизнинг даргоҳда амалий санъатга болалиқдан қизиққан ёшлар келишди.

Ш.Муродовнинг айтишича, билим юрти 1966 йилдаги Тошкент зилзиласидан сўнг шаҳарни тиклаш, малакали курувчи-мутахассислар тайёрлаш мақсадида қурилган эди.

ЁШЛИКНИ ҲУНАР БИЛАН БЕЗА

Мустақиллик, бозор иқтисодиёти муносабатлари ушбу ўқув даргоҳи фаолиятида тубдан янги даврни очди. Хунар маскани 1997 йилда Ўзбекистон Бадий Академияси тасарруфига ўтгач, билим юртини таъмирлаш, замонавий асбоб-ускуналар, компьютерлар сотиб олиш учун катта маблағ ажратилди.

Бозор талаблари асосида иш юритиш билим юртида ижобий самара бераётир. Биргина металл ишлов бериш бўйича корхона ва ташкилотлардан олинган 38 миллион сўмлик буюртма бажарилиб, 9 миллион сўм фойда олинди.

—Олинган фойда ҳисобидан меҳнат ва металл цехлари ишга тушди. Ишга янгича муносабат, яъни ўзини-ўзи маблағ билан таъминлашга интилиш биринчи навбатда ишга ижодий ёндашишга, жамоамизда ёш кадрларнинг кўпайишига имкон берапти, — таъкидлади Шоносир Муродов. — Шу билан биргаликда ўзимиз ишлаб топган маблағга мавжуд биноларимизни таъмирдан чиқардик. Мунтазам маҳсулот ишлаб чиқараётган чинни, керамика, бичиш-тикиш цехларига янги технологияларни киритдик.

“Туркистон-пресс”

РЕСПУБЛИКА ХАЛҚ ТАЪЛИМИ XXI АСР БЎСАҒАСИДА

(ХАЛҚ ТАЪЛИМИ ХОДИМЛАРИНИНГ 2000 ЙИЛ АНЪАНАВИЙ АВГУСТ КЕНГАШЛАРИГА ТАВСИЯЛАР)

(Боши 4-бетда)

МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ

Маълумки, бола туғилганидан етти ёшгача ўзига хос ривожланиш босқичини ўтади, жадал суръатлар билан ривожланади. Шу давр мобайнида унинг шахс сифатида шаклланишига асос солинади. Шунинг учун тарбияни қанчалик янги сифат даражасига кўтарсак, шунчалик ижобий натижаларга эришган, фарзандларимиз камолга етишишида тўғри йўл топган бўламиз.

Болаларнинг мустақил фаолиятлари учун барча шароитлар яратилмоқда. Болалар боғчасида машгулотлар ноанъанавий, янги педагогик технология асосида, мусиқа, пластика ва жисмоний тарбия, тасвирий фаолият ва психотренинг, илғор чет эл педагогикаси услубларидан фойдаланилган ҳолда ташкил этилмоқда.

Республика бўйича 426 та мактабгача таълим муассасасида “Болаларни ривожлантириш ва мактабга тайёрлаш” таянч-синов дастури асосида тажриба-синов ишлари олиб борилди.

Мазкур синов дастурига “Саломатлик алифбоси”, “Болаларнинг маънавиятини шакллантириш” бўлимлари киритилган бўлиб, унда:

- болаларда нафосат ва орасталикни тарбиялаш;
- шахсий гигиеник кўникма малакаларини ривожлантириш;
- тасвирий санъат намунаси мазмунини англашга оид кўникма ва малакани шакллантириш;
- мусикий фаолиятни ривожлантириш каби қисмларга ажратилган.

“Теварак-атроф билан таништириш ва ижтимоий ҳаёт ҳодисаларига қизиқтириш” бўлимига она-Ватан, буюк сиймолар, машҳур саркардалар, анъанавий байрамлар, халқ оғзаки ижоди ва миллий урф-одатларга оид мавзулар киритилган. Болалар боғчаларида “Му-

стақиллик куни”, “Ассалом, Наврўзи олам”, “9 май — Хотира ва Қадрлаш куни”, “Меҳржон”, “Гуллар байрами”, “1 октябрь — Ўқитувчи ва мураббийлар куни”, “Қушлар байрами”, “Конституция куни” ва қадимий миллий байрамлардан “Балдоқ тақиш”, “Биринчи қадам” каби байрам эртакликлари ўтказиб келинмоқда.

Мактабгача таълим муассасаларида “Давлат тили ҳақида”ги Қонунини амалга ошириш борасида республиканинг барча ҳудудларида яшаётган турли миллат болаларининг давлат тилига бўлган қизиқишларини ошириш мақсадида “Тил фестивали” ўтказилмоқда. Мазкур байрам мурғак қалбларда ватанпарварлик туйғусини шакллантириш, биродарлик ва ўзаро дўстлик ришталарини мустаҳкамлашда ўзига хос аҳамият касб этади.

Болага ёшлиқдан тўғри таълим-тарбия беришда она, маҳалла фаоллари ҳамда мактабгача таълим муассасаларининг ўрни бекиёс. Шу боис таълим муассасаларида қисқа муддатли гуруҳлар, шанба ва яқшанбалик мактаблари, “Ота-оналар университети”, “Ёш ота-оналар мактаби”, “Саводхонлик марказлари”нинг фаолиятини янада кучайтириш ҳозирги кун талабидир.

Мактабгача таълим шўъба йиғилишларини ноанъанавий тарзда, яъни жойлашиши бўйича бир-бирига яқин бўлган (5 дан 10 гача) мактабгача таълим муассасалари ҳамкорликда ўтказишлари тавсия этилади.

Ушбу шўъба йиғилишида боғча мудираси, методист, тарбиячи, мусиқа раҳбари ва ҳамшира қатнашиши кўзда тутилади.

Шўъба йиғилишини қуйидаги мавзуларда ўтказиш мақсадга мувофиқ:

1. Таълимни ислоҳ қилишда миллий ғоя, миллий мафкура масалалари:

- мафкура—ўтмиш ва келажак ўртасидаги кўприк;
- тарихни билмоқчи бўлсанг — маънавиятни бил;
- тарбия — халқ маънавиятининг асосидир;
- бола тарбияси: кеча, бугун ва эртага;
- боғчада сиёсий - мафкуравий маданиятни юксалтириш.

2. Касб маҳоратини ошириш:

- янги педагогик технология — ютуқлар билан;
- соғлом авлод — истиқлол таянчи;
- мактабгача таълим муассасаларида тадбиркорлик ишларини йўлга қўйиш;
- бугунги кун тарбиячиси қандай бўлиши керак;
- эртак ва достонлар — тарбия манбаи;
- таълим жараёнига янги таянч дастурларни татиқ этиш.

Методик адабиётлар:

1. Г.Мусулмонкулова. “Боғча — маънавият ўчоғи”, 1999 й.
2. Г.Мусулмонкулова. “Ўзбекистон XXI асрга интилмоқда”, 1999 й.
3. Г.Мусулмонкулова. “Хушёрликка даъват”, 1999 й.
4. “Тарихга саёҳат”, 2000 й. Маънавият ва маърифат бўйича машгулотлар, ишланмалар.
5. “Мактабгача таълим ёшидаги болалар билан олиб бориладиган таълим-тарбиявий ишларда қўлланиладиган янги педагогик технологиялар”.
6. “Қадрлар билан ишлашнинг ноанъанавий шакллари”.
7. У.Фафурова. “9 май — Хотира ва Қадрлаш куни”, 2000 й.
8. У.Фафурова. “Мактабгача таълим муассасаларида Навоийхонлик ҳафталигини ўтказиш”, 2000 й.

БИОЛОГИЯ

1999-2000 ўқув йилидан бошлаб, Вазирлар Маҳкамаси ўрта таълим муассасаларида ўқув дастурларини қуйидаги босқичда жорий этиш тўғрисида қарор қабул қилди.

1999-2000 ўқув йили, 5-6-синф;

2000-2001 ўқув йили, 7-синф;

2001-2002 ўқув йили, 8-синф;

2002-2003 ўқув йили, 9-синф;

Ўқитувчи ўқувчиларга ўлкамизнинг бой ўсимлик ва ҳайвонот оламини таърифлаш, ўзига хос хусусиятлари, тарқалиши ҳақида кенг маълумот бериши лозим. Албатта, Ўзбекистон биолог олимларининг ҳайвон ва ўсимлик селекцияси, инсон саломатлигини сақлаш бўйича фанга қўшган ютуқлари ҳам эътиборда турмоғи зарур.

Бу борада Республикамизда яшаётган ва ривожланаётган ҳайвонот олами ҳақида, камайиб бораётган ва “Қизил китоб”га кирган ўсимлик ҳамда ҳайвонлар ҳақида ўқувчилар батафсил маълумотга эга бўлишлари керак.

Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил 15 февраль “Соғлом авлод” давлат дастури тўғрисидаги 46-сонли қарорини бажариш мақсадида ҳар бир синфда “Одам ва унинг саломатлиги” курсининг мавзулари орқали ўқувчиларга уларнинг саломатлигига қаратилган йўл-йўриқлар, санитария ва гигиена қоидаларига риоя қилишлари, овқатланиш, кийиниш, жисмоний тарбия билан шуғулланишлари, чекиш,

спиртли ичимликлар, наркотик моддаларнинг зарарини мукамал тушунириш лозим. Шунингдек, йигит ва қизлар оила қуришга тайёрланиш учун нима-ларни билишлари ҳам уқтирилиши керак.

БОТАНИКА

2000-2001 ўқув йилида янги дастур асосида (Ў. Пратов ва бошқаларнинг) 5-6-синфлар учун қайта ишланган 2000 йилда “Ўқитувчи” нашриётида чоп этилган “Ботаника” курси ҳафтасига 1 соат, жами 5-синфда 34 соатлик мавзу ўтилади. Янги ўқув йили 6-синфда “Гул” бобидан бошланади. “Ботаника” курси тугаллангандан сўнг IV чоракда “Зоология” курси бошланиб, 14 соатлик материал ҳалқали чувалчанглар типига ўтилади.

Таълим рус тилида олиб бориладиган мактабларда 1998/1999 йилларда ўзбекчадан таржима қилиниб, чоп этилган “Ботаника” дарслигидан фойдаланилди. Шунингдек, С.Ҳолиқов, Ў. Пратов ва А.Файзиевларнинг 1995 йилда нашр этилган “Ўсимликларнинг аниқлагичи”, Ў.Пратов ва Т.Одиловнинг “Ўзбекистоннинг юксак ўсимликлари оилаларининг замонавий тизими ва ўзбекча номлари”, Ў.Пратов, У.Тошмухамедовнинг 1999,2000 йилларда чоп этилган “Ёрдамчи тестлар” қўлланмаларидан фойдаланиш тавсия этилади. Янги тизим дастурида кўзда тутилган амалий иш ва лаборатория машгулотлари ўз вақтида бажарилиши шарт.

ЗООЛОГИЯ

Янги ўқув йилида 6-7-синфлар учун янги дастур асосида

О.Мавлонов ва бошқаларнинг қайта ишланган (2000 йил) “Зоология” дарслигидан фойдаланилади. Юқоридаги муаллифларнинг 6-7-синфлар учун тайёрланган “Зоология” дарслиги қўлёзмасининг рус тилидаги таржимаси янги ўқув йилида чоп этилиши кўзда тутилган.

8-синф ўқувчилари О.Мавлонов ва бошқаларнинг амалдаги “Зоология” дарслигидан ўқийши давом эттирадилар.

М.Жабборовнинг “Зоология ўқитишда ўлкашунослик материалларини ишлатиш”, Х.Шокировнинг ўқитувчиларнинг “Зоология дарсларида назарияни амалиёт билан боғлаш”, О.Мавлоновнинг “Ўқувчиларнинг мустақил ўқишини ташкил этиш ва ўз-ўзини баҳолашда кўп ахборотли тест топшириқларидан фойдаланиш”, О.Мавлонов, Ў.Пратов ва бошқаларнинг “Ёрдамчи тестлар” (1999,2000) каби ўқув қўлланмаларидан фойдаланиш тавсия этилади.

Зоологияни ўқитишда экологик тушунчалар, соғлом авлод, миллий мафкура, миллий ғоя, табиатни муҳофаза қилиш тушунчаларини шакллантириш лозим. Бунда Ўзбекистон шароитида камайиб бораётган қушлар ва ҳайвонларни ўрғаниш, уларни асраш ҳақида тушунчалар берилади.

Дастурда кўзда тутилган амалий ишлар, лаборатория машгулотлари, табиатга саёҳат ўз вақтида ўтказилиши шарт.

ОДАМ ВА УНИНГ САЛО- МАТЛИГИ

Янги ўқув йилида 9-синфда

Б. Аминов ва Т.Тилововнинг амалдаги “Одам ва унинг саломатлиги” дарслигидан фойдаланилади. ДТС ва янги дастур асосидаги дарслик бугунги кунда муаллифлар томонидан қайта ишланмоқда. Ҳудудимиздаги қардош халқлар ва рус мактаблари учун таржима қилинган дарсликлардан фойдаланиш тавсия этилади.

Шуни қайд қилиш лозимки, халқ таълими вазирлигининг “Соғлом авлод” дастури асосида “Одам организми ҳақида умумий маълумот”, “Қон, қон айланиш системаси”, “Нафас олиш”, “Овқат ҳазм қилиш”, “Модда ва энергия алмашинуви”, “Тери”, “Нерв (асаб) системаси”, “Олий нерв фаолияти”, “Сезги органлари”, “Кўпайиш ва ривожланиш” темалари орқали балоғат ёшига етган қиз ва йигитларга саломатлиги ва оила қуриш даврида амал қиладиган ҳамда кундалик ҳаётда касалликларнинг олдини оладиган масалалар ҳақида қўшимча маълумот берилиши лозим.

Шунингдек, ёзнинг қуруқ ва иссиқ кунларида инсон гигиенаси нормаларига қатъий риоя қилиш, модда алмашинувидаги физиологик ўзгаришлар, чанқоқлик, озикланиш режими, куёшнинг ультрабинафша нурлари ва бошқа масалаларни баён этишда инсон саломатлигини яхшилашга оид тушунчаларни шакллантириш кўзда тутилади.

Дарсликка қўшимча А.Қодировнинг “Анатомия ва физиология бўйича практикum” методик қўлланмаси, тест топшириқлари, “Ёрдамчи тестлар”дан фойдаланиш тавсия этилади.

Дастурда бажарилиши лозим бўлган амалий ва лаборатория машгулотларини ўтишда тиббиёт муассасалари билан ҳамкорлик қилиш кўзда тутилган.

УМУМИЙ БИОЛОГИЯ

10-11-синфларда академик Ё.Тўракулов ва бошқаларнинг амалдаги “Умумий биология” (1996 й.) бўйича дастур ва дарсликларидан фойдаланилади. Рус синфларида 1999 йил рус тилига таржима қилинган “Умумий биология” (Ё.Тўракулов ва бошқалар) дарслигидан фойдаланилади. Дарсликка қўшимча сифатида А.Гофуровнинг “Генетикадан масалалар ечиш”, 5-11-синфлар учун О.Мавлоновнинг “Биологиядан тест топшириқлари”, О.Мавлонов, Ў.Пратов, У.Тошмухамедов ва бошқаларнинг “Ёрдамчи тестлар” тўпламидан (2000 йилда чоп этилган) фойдаланиш тавсия этилади.

ДТС ва янги тизим дастури асосида (Ё.Тўракулов ва бошқалар) 9-синф учун “Биология” (Цитология ва генетика асослари) дарслиги нашрга тайёрланмоқда.

Шуни алоҳида қайд қилиш лозимки, 5-11-синф дастурларида кўзда тутилган лаборатория ва амалий машгулотлар ўтказишда табиатга, турли кишлоқ хўжалиги корхоналарига экскурсия қилинганда “инсон хавфсизлиги асослари”га риоя қилиниши шарт.

Шўъба йиғилиши:

- ўқувчилар билимини рейтинг асосида баҳолаш;
- илғор педагогик технология асосида ишлаш;
- “Соғлом авлод” дастури-ни дарс жараёнига сингдириш;
- биология дарсларида миллий ғоя, миллий мафкура, урф-одатларимиз, қадриятларимиз.

(Давоми бор)

МУВАҚҚАТ НИЗОМ ТАСДИҚЛАНДИ

Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида»ги Қонуни ва «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» ҳамда Вазирлар Маъкамасининг 1998 йил 13 майдаги «Ўзбекистон Республикасида умумий ўрта таълимни ташкил этиш тўғрисида»ги 203-сонли қарори, вазирликнинг 2000 йил 18 апрелдаги «Ўқувчилар билим даражасини назорат қилишнинг рейтинг тизимини жорий этиш тажриба-синов ишларини умумлаштириш бўйича эксперт гуруҳи фаолиятини ташкил қилиш тўғрисида»ги 71-сонли буйруғини бажариш бўйича мазкур гуруҳ ўқувчиларнинг билим даражаларини назорат қилишнинг рейтинг тизими ҳақидаги бир нечта вариантлар асосида ягона муваққат Низом лойиҳасини ишлаб чиқди.

Ушбу Низом лойиҳаси Қорақалпоғистон Республикаси, Тошкент шаҳри ва вилоятлардаги таъриба-синов майдонларида фаолият кўрсатаётган экспериментатор ўқитувчилар, олимлар ва мутахассислар билан ҳамкорликда муҳокамадан ўтказилди ва ижобий баҳоланди.

Шу боис Халқ таълими вазирлиги ўқувчилар билим даражасини ҳаққоний баҳолашнинг янгича услуб ва педагогик ўсулларини республика муассасалари ўқув жараёнига татбиқ этиш мақсадида «Умумий ўрта таълим муассаса(мактаб)ларида ўқувчилар билим даражасини

назорат қилишнинг рейтинг тизими тўғрисида»ги муваққат Низомни тасдиқлаш ҳақида буйруқ қабул қилди. Унга кўра «Умумий ўрта таълим муассаса(мактаб)ларида ўқувчилар билим даражасини назорат қилишнинг рейтинг тизими тўғрисида» муваққат Низом ва унга асосланган ҳолда умумтаълим фанлари бўйича услубий тавсияномаларни ишлаб чиқиш учун ишчи гуруҳи таркиби тасдиқланди.

Таъкидлаш жоизки, 1999-2000 ўқув йилида ўқувчилар билим даражасини назорат қилишнинг рейтинг тизими бўйича таъриба-синов ўтказган ва турли вариантларда иш олиб борган ўқув муассасалари 2000-2001 ўқув йилидан бошлаб ишларни ўшбу буйруқ билан тасдиқланган

Низом асосида давом эттирадilar. Рейтинг тизимини жорий этиш истагини билдирган умумтаълим мактабларига Қорақалпоғистон Республикаси ХТВ, Тошкент шаҳар ва вилоятлар халқ таълими бошқармаларининг руҳсати, туман (шаҳар) халқ таълими бўлимлари назорати остида таълимий, педагогик ишлар, зарурий меъёрий ҳужжатлар билан таъминланиб, ўқитувчи, ўқувчи, ота-оналар тайёргарлиги амалга оширилгандан сўнг мазкур тизимда ишлашга руҳсат этилади. Шунингдек, рейтинг тизимини жорий этиш учун барча муҳит яратилган туман(шаҳар)лар ва ўқув муассасаларига мазкур муваққат Низом асосида тўлиқ рейтинг тизимини жорий этиш

ҳуқуқи берилди.

Ундан ташқари қатор ташкилотлар ва мутасаддилар зиммасига мазкур тизим бўйича муаллифлар гуруҳи билан шартнома тузган ҳолда ўқитувчилар учун меъёрий ҳужжатларни юритиш намуналари, жорий, оралиқ ва якуний назорат шакллари ҳамда топшириқларидан намуналар, фанлар бўйича услубий тавсиялар тайёрлаш, жорий йилнинг 1 ноябрига қадар эса рейтинг тизими бўйича мукамал қўлланма яратиш ва уларни шартнома асосида жойларга етказиш топширилган. Шу қаторда ҳар чорак оралиғида рейтинг тизими жорий этилган таянч мактаблари фаолияти натижаларини жойида ўрганиш, таҳлил этиш, юзага келган муаммоларни ма-

салааларга амалий ечим топиш, ўқитувчилар учун мунтазам амалий семинарларни ташкил этиш каби вазифалар юкланди. Қисқаси, 2001 йил 15 июнга қадар бажарилган ишлар тўғрисидаги якуновчи ҳулосалар Вазирлик раҳбариятига тақдим этилди ва шундан сўнггина унга йўлланма берилди.

Мазкур муваққат Низом қуйидаги таркибдаги республика ишчи гуруҳи томонидан ишлаб чиқилди:

Икромов Ж. — «Халқ таълими» журналы бош муҳаррири, ишчи гуруҳ раҳбари;

Алимова Г. — Республика таълим маркази директори, ишчи гуруҳ раҳбари муовини;

Баҳромов А. — ЎзР ХТВ назоратчиси, аъзо;

Зайнутдинова М. — Т.Н. Қори-Ниёзий номидаги ЎзПФТИ илмий ходими;

Зиямуҳамедов А. — Тошкент шаҳар халқ таълими бош бошқармаси УЎТ бўлими бошлиғи, аъзо;

Каримов Б. — Тошкент шаҳар А.Икромов туманидаги 4-мактаб илмий бўлим мудири, аъзо;

Маматов М. — Тошкент вилоят ПХМОИ проректори, аъзо;

Мирзараҳимов С. — Чирчиқ шаҳридаги 12-мактаб ўқитувчиси, аъзо;

Нишоналиев У. — Т.Н. Қори-Ниёзий номидаги ЎзПФТИ директори ўринбосари, аъзо;

Пўлатов Ш. — ЎзР ХТВ УЎТББ бошлиғи ўринбосари, аъзо;

Раҳмонов З. — Сурхондарё вилояти Узун туманидаги 12-мактаб ўқитувчиси, аъзо;

Тожиёв М. — Т.Н. Қори-Ниёзий номидаги ЎзПФТИ бўлим мудири, аъзо;

Тўлабоев Қ. — Наманган вилояти Чортоқ туманидаги 22-мактаб ўқитувчиси, аъзо;

Шарипов Ш. — Т.Н. Қори-Ниёзий номидаги ЎзПФТИ Ахборот маркази бошлиғи, аъзо;

Юсупов Ў. — Бухоро вилоят ПХМОИ проректори, аъзо;

Ғозиева Р. — Ангрен шаҳар Халқ таълими бўлими методисти, аъзо.

УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМ МУАССАСА(МАКТАБ)ЛАРИДА ЎҚУВЧИЛАР БИЛИМИНИ НАЗОРАТ ҚИЛИШНИНГ РЕЙТИНГ ТИЗИМИ ТЎҒРИСИДА МУВАҚҚАТ НИЗОМ

I. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

1. Ўқувчилар билим даражаси сифатини назорат қилишнинг рейтинг тизимини (кейинги ўринларда: рейтинг тизими деб юритилади) жорий этишнинг асосий мақсади назоратнинг ҳар хил турлари ва шаклларида фойдаланиш йўли билан умумий ўрта таълим давлат таълим стандартлари (УЎТ ДТС) талаблари бажарилишини таъминлаш, таълим самарадорлигини ошириш ҳамда ўқувчиларнинг интеллектуал қобилиятларини ривожлантиришдан иборат.

2. Рейтинг тизимини жорий этишнинг асосий вазифалари:

— ўқувчиларга УЎТ ДТС талабларининг бажарилиши учун зарур бўлган шарт-шароит яратиш;

— ўқувчилар билим сифати даражаларини баҳолашда ҳолислик, аниқлик, ошқоралик ва демократик тамойиллар қарор топишига эришиш;

— республиканинг турли ҳудудлари мактабларидаги таълим натижаларини таҳлил этиш ва таққослашни таъминлаш;

— ўқувчи шахсининг ўзига хос психологик хусусиятларини аниқлашга қўмаклашиш;

— ўқувчиларда таълим олишга бўлган ижобий интилиш ва эҳтиёжни шакллантириш, улар ўртасида ўзаро рақобат муҳитини яратиш ҳамда мунтазам равишда мустақил билим олишга қизиқиш уйғотиш;

— ўқитувчи меҳнати натижаларини ҳолис баҳолаш, унинг янги, замонавий педагогик ва ахборот технологияларини жорий этишдаги ижодий фаоллигини ошириш;

— ўқувчи ва ўқитувчиларнинг таълимда эришган натижалари ошқоралигини таъминлаш;

— ўқувчиларни касбга йўналтиришга, уларнинг келгусида академик лицей ёки касб-хунар коллежларида ўқишни давом эттиришларида қўмаклашиш.

3. Рейтинг тизимини ишлаб чиқиш ва жорий этишнинг асосий тамойиллари:

— ўқувчилар билим сифати даражаларини баҳолашнинг ҳолислиги, қулайлиги ва уларнинг ижодий фаолиятини рағбатлантириш;

— аниқлик ва ошқоралик;

— узлуксиз таълимдаги узвийлик ва изчиллик;

— таълим ривожининг бугуни ва истиқболини ҳисобга олиш.

4. Рейтинг тизимини жорий этиш билан пировард натижада:

— УЎТДТС талабларининг бажарилишини таъминлашга;

— ҳар бир ўқув фани бўйича ўқув материалнинг ўзлаштирилиши ва билим сифатида баҳо қўйишда бир хил талабнинг юзага келишига;

— ҳар бир ўқув фани бўйича зарур ва етарли миқдордаги назорат ишларини таъминлашга;

— ўқувчиларнинг ўқув фаолиятини узлуксиз назорат қилишга;

— ўқувчилар ўзлаштиришлари натижаларини табақалаштиришга;

— барча турдаги ўқув ишлари кўрсаткичларини жамлашга;

— билимларни назорат қилишнинг турли шакллари кенг қўламда қўллашга;

— ўқувчилар ўзлаштириш даражаларини тартибга солишга;

— шахсининг таълим жараёнидаги фаоллиги ва мустақиллигини рағбатлантиришга эришилади.

II. НАЗОРАТ ТУРЛАРИ ВА ШАКЛЛАРИ

5. Рейтинг тизимида ҳар бир ўқув фани бўйича ўқувчилар билими сифатини баҳолаш учун қуйидаги назорат турларидан фойдаланилади: жорий назорат (ЖН), оралиқ назорат (ОН), якуний назорат (ЯН).

6. Жорий назорат (ЖН) — бу ўқитувчи томонидан ўқувчилар билимини бевосита дарс пайтида оғзаки сўров, мустақил иш, тест синови, ўй вазифаси, ижодий иш шаклида назорат қилишдан иборат. Бунда тест синови қисқа муддатли

(10-15 минут) бўлиб, бир ёки иккита ўтилган мавзу юзасидан ўтказилади. Ижодий иш шакли орқали ўқувчиларнинг ижодий тусда бўлган яқка тартибдаги топшириқлар (масалани оригинал йўл билан ечиш, кроссворд, бошқотирмалар тузиш, реферат, маърузалар ёзиш, кўрсатмалар қуроллар тайёрлаш ва бошқалар)ни бажариши назорат қилинади.

Ижодий ишларга ўқувчиларнинг фан олимпиадалари, баҳс-мунозаралар, кўриктановлар ва шунга ўхшаш тадбирларда қатнашиши ҳам кирилади. Бундай тадбирларда ўқувчи эришган совринли ўринлар унинг рейтинг дафтарчасида мақтов ёзувлари билан акс эттирилади.

ЖН шаклини танлаш ўқитувчи ихтиёрига берилди.

7. Оралиқ назорат (ОН)нинг мақсади — ўқувчилар ўқув дастурининг маълум бир бўлими бўйича УЎТ ДТС талаблари бажарилишини назорат қилишдан ҳамда мазкур бўлим материалларини ўзлаштиришдаги сифат кўрсаткичларини аниқлашдан иборат. ОН ўқитувчи томонидан дарс жадвали доирасида бир дарс мобайнида ўқув материали хусусиятига боғлиқ равишда тест синови, ёзма иш (диктант, баён, иншо), амалий машғулоти каби ўтказилади. Бир кунда бир синфда ОН фақат бир ёки иккита ўқув фани бўйича ўтказилиши мумкин. Унинг ўтказилиши ҳақида ўқувчилар энг камида бир ҳафта олдин огоҳлантирилади.

Ўқув йили мобайнида халқ таълими бошқаруви органлари ўқитувчилар, методистларни жалб этган ҳолда ташқи назоратни, таълим муассасаси маъмурияти эса ички назоратни ташкил қилиши мумкин.

8. Чорак давомидаги ЖН ва ОНлар сони, уларнинг шакллари:

— ўқувчиларнинг ўқув фани бўйича УЎТ ДТС да белгиланган билим, кўникма ва малакаларига қўйиладиган минимал талабларнинг миқдорига;

— ўқув режасида ўқув фанига ҳафта-сига ажратилган соатлар миқдорига;

— ўқувчиларнинг психофизиологик

хусусиятларига;

— ҳар бир ўқув фани бўйича назорат қилишнинг ўзига хос шаклларида бог-лик.

Ўқув фани бўйича ЖН, ОНларнинг энг кам ва етарли бўлган сони ва шакллари Республика таълим маркази (РТМ) томонидан белгиланади.

Фан ўқитувчиси РТМ томонидан белгиланган назорат ишлари сонига синфдаги ўқувчилар сони ва ўзининг методик услубига қараб, 15 фоизгача ўзгартиришлар киритиш ҳуқуқига эга. Бундай назоратлар сони ҳақида мактаб маъмурияти билан келишилади.

9. Якуний назорат (ЯН)нинг асосий мақсади — бир ўқув йили бўйича ўқув фанларидан УЎТ ДТС талаблари бажарилишини назорат қилишдан ҳамда ўқув дастурининг йиллик ўзлаштиришдаги сифат кўрсаткичларини аниқлаш мақсадида битирувчилар давлат аттестациясидан ўтказилади.

ЯН ўқув йили охирида оғзаки, ёзма, синови, тест назорати ва амалий машғулоти шаклида ўтказилади. Айрим ўқув дастури тугалланган фанлардан ўқув йили давомида ҳам ЯН ўтказилиши мумкин.

10. Умумий ўрта таълим якунида ўқув фанларидан УЎТ ДТС талабларининг бажарилишини назорат қилиш ҳамда ўқув дастури ўзлаштирилишидаги сифат кўрсаткичларини аниқлаш мақсадида битирувчилар давлат аттестациясидан ўтказилади.

Битирувчиларнинг давлат аттестацияси шакли ва тартиби Халқ таълими вазирлиги томонидан белгиланади.

11. Назорат турларидан қатъий назар, оғзаки сўров натижалари ўқувчиларга бевосита сўров якунида, ёзма иш ва тест синови натижалари эса икки кун ичида эълон қилинади.

Ёзма ва тест шаклидаги ОН, ЯН материаллари бир йил, битирувчиларнинг давлат аттестацияси материаллари эса уч йил давомида мактабда сақланади.

(Давоми 9-бетда)

III. Ўқувчилар билимини баҳолаш ва рейтингини аниқлаш тартиби

12. Баҳолаш тизимида қуйидагилар киради:

— чорак давомида ўқув фанларидан ЖН ва ОН бўйича қўйиладиган дастлабки баллар;

— ўқувчининг ЖН ва ОН баллари жамланган ўқув фанлари бўйича чораклик бали;

— ўқув фанлари бўйича йиллик бали;

— умумий ўрта таълим мактаби битирувчисининг ўқув фанлари бўйича якуний бали.

13. Ўқув фанининг йиллик максимал балини аниқлашда ўқув режасининг ҳафталик юкласидан келиб чиқилади, яъни ҳафтасига бир соат ўтиладиган ўқув фани учун максимал рейтинг 100 балл, ҳафтасига икки соат ўтиладиган ўқув фани учун 200 балл, ҳафтасига 3-4 соат ўтиладиган ўқув фани учун 300 балл, ҳафтасига 5-6 соат ўтиладиган ўқув фани учун 400 балл қилиб белгиланади (1-жадвал).

Ўқув фанининг йиллик максимал балини аниқлашда ўқув режасининг ҳафталик юкласидан келиб чиққан ҳолда ихтисослаштирилган мактаб ва фанларни чуқурлаштириб ўқитиладиган синфларда ҳафтасига бир соат ўтиладиган ўқув фани учун максимал рейтинг 100 балл, ҳафтасига 2 соат ўтиладиган ўқув фани учун 200 балл, ҳафтасига 3 соат ўтиладиган ўқув фани учун 300 балл, ҳафтасига 4 соат ўтиладиган ўқув фани учун 400 балл, ҳафтасига 5 соат ўтиладиган ўқув фани учун 500 балл, ҳафтасига 6 соат ўтиладиган ўқув фани учун 600 балл қилиб белгиланади (1а жадвал).

Ўқув фани бўйича максимал балл

ЖН, ОН ва ЯН ўртасида тақсимланади. Бунда ЖНга максимал балнинг 50 дан кам бўлмаган фоизи, қолган қисми эса ОН ва ЯНларга ажратилади.

Ўқувчилар билимини баҳолаш учун ЖНга назорат шаклидан қатъий назар, максимал 5 балл, ОН оқатда 10 баллик тизимдан фойдаланилади. Ўқув фанининг хусусиятидан, ўқув дастури бўлимларининг катта-кичиклигидан, улардаги ДТС талаблари миқдоридан келиб чиққан ҳолда, ҳар бир ОН учун максимал балл миқдори ўқитувчи ихтиёрига кўра турлича белгиланиши мумкин. Бунда ҳар бир ОН максимал балларининг йиғиндиси йиллик ОН учун белгиланган максимал баллга тенг бўлиши керак. ЯН балини IV чоракда белгиланган ОН ҳисобидан ўқитувчининг ўзи белгилайди.

14. Ўқув фани бўйича максимал балл ЖН, ОН, ЯН балларини жамлаш орқали аниқланади (1-формула):

$$Р_{\text{ҳақ}} = Р_{\text{жн}} + Р_{\text{он}} + Р_{\text{ян}} \quad (1)$$

бунда:

Р_{жн} - жорий назорат бали;

Р_{он} - оралик назорат бали;

Р_{ян} - якуний назорат бали.

Ўқувчининг ўқув фани бўйича чораклик ҳақиқий бали унинг чорак давомида ЖН, ОН, ЯНларнинг барча босқичларида тўплаган баллари йиғиндиси тенг (4-андоза).

Йиллик ҳақиқий рейтинг чораклар бўйича ҳақиқий баллар йиғиндиси сифатида ҳисобланади.

Ўқувчининг ўқув фани бўйича якуний рейтингини (Р_я) ҳақиқий рейтинг балининг максимал баллга фоиз нисбати орқали аниқланади (2-формула).

$$Р_{\text{я}} = (Р_{\text{ҳақ}} : Р_{\text{макс}}) \cdot 100\% \quad (2)$$

Бунда Р_{макс} — ўқув фанининг максимал рейтинг бали.

15. Ҳар бир бўлим ва мавзуларни

ўрганишда РТМ тавсиялари асосида ўқитувчи танлаган назорат шакллари ва улар учун белгиланган максимал баллар ўқув фани учун тақвимий-мавзуий режада акс эттирилади (1-андоза).

16. Назорат шакллари ҳақидаги маълумотлар ва улар учун белгиланган максимал баллар рейтинг назорат паспортига киритилади (2-андоза). Ҳар бир ўқув фанининг рейтинг назорат паспорти синф журналида ва ўқувчининг рейтинг дафтарида акс эттирилади.

17. Чораклик ҳақиқий бали натижаларига кўра, ўқувчиларнинг билимларни ўзлаштириш даражалари 1-, 1а-жадваллар орқали аниқланади. Якуний рейтинг натижаларига қараб билимларни ўзлаштириш даражалари 2-жадвал орқали аниқланади.

18. Ўқувчининг чорак давомидаги ўқув фанидан назорат турлари бўйича жорий баллари синф журналида қайд қилинади (3-андоза).

19. Давлат аттестацияси якунларига кўра, битирувчиларнинг рейтингини ҳар бир аттестацияга 100 балл (фоиз) ҳисобидан келиб чиқиб аниқланади. Якуний рейтинг Халқ таълими вазирлигининг йўриқномасига асосан чиқарилади.

20. Ўқувчининг айрим ўқув фанларидан йиллик рейтинг балли 56% дан кам бўлган тақдирда, уни якуний аттестацияга қўйиш Халқ таълими вазирлигининг йўриқномасига кўра амалга оширилади.

21. Ўз рейтингини кўтариш истагини билдирган ўқувчилар оралик ва якуний назоратни қайтадан топширишлари мумкин. Ўқувчининг бу жавоб бали **тўлдирувчи балл** сифатида синф журналида қайд этилади.

22. Таълим муассасаларида ташкилий-тарбиявий, маънавий-маърифий кўрсаткичларни кўтариш мақсадида синф раҳбари томонидан **ташкилий назорат** ўтказилади. Бу назорат ўқувчининг

дарсга қатнашиши ва хулқи, тиришқоқлигини ҳисобга олади ҳамда жамоатчилик ишлари ва дарсдан ташқари фаолиятига баҳо беради. Фаолиятнинг бундай турларига ўқувчининг жамоатчилик тадбирлари: кўрик-танловлар, спорт мусобақалари; ўқув хонаси ва мактабни эстетик жиҳатдан безаш; ўқитувчи-мураббийларга ёрдам кўрсатиш ва бошқа тадбирларда қатнашиши киради.

Ҳар бир иш турига қўйиладиган баллар миқдори мактаб педагогик кенгаши қарори билан белгиланади. Ўқувчининг хулқи ва тиришқоқлиги қуйидагича баҳоланади: **намунали, яхши, қониқарли, қониқарсиз**.

Билимларни баҳолашнинг рейтинг тизими натижалари билан ташкилий назорат кўрсаткичлари жамланмайди.

23. Ўқувчиларни синфдан-синфга кўчириш ва якуний аттестациядан ўтказиш тартиби Халқ таълими вазирлигининг йўриқномаси асосида амалга оширилади.

IV. Ўқувчиларни рағбатлантириш

24. Ўқувчилар билимини рейтинг тизимида назорат қилиш натижалари ҳар бир чорак низоҳида максималдан минимал рейтингларгача бир тартибга солинган рўйхатлар шаклида тайёрланади.

Ўқувчиларнинг бундай рўйхатлари ҳар бир синф бўйича тайёрланиб, синф рейтинг ойнасига қўйилади.

Синф раҳбари синф соатлари ва ота-оналар йиғилишларини ўтказиш пайтида чорак натижаларини таҳлил қилади ва ўқувчилар ўзлаштиришини кўтаришга доир тавсиялар беради.

25. Чорак (йил) натижаларига қараб, мактаб директори ўқишда юқори кўрсаткичларга эришган ва хулқи намунали ўқувчиларни рағбатлантириш ҳақида буйруқ чиқаради.

1-жадвал

Ҳафталик ўқув соатларига кўра барча ўқув фанларидан чорак бўйича ўқувчилар билимини баҳолашнинг умумий жадвали

Ўқув фани учун ажратилган соат	1		2		3-4		5-6	
Назорат тури	ЖН	ОН	ЖН	ОН	ЖН	ОН	ЖН	ОН
Назоратлар сони	3	1	6	2	9	3	10	5
Ўқув фанига ажратилган балл	25		50		75		100	

Чорак бўйича тўплаган баллга мос ўзлаштириш даражаси

ДАРАЖА	БАЛЛАР			
0	0-13	0-27	0-41	0-55
I	14-17	28-35	42-53	56-70
II	18-21	36-42	54-64	71-85
III	22-25	43-50	65-75	86-100

1а жадвал

Ҳафталик ўқув соатларига кўра барча ўқув фанларидан чорак бўйича ўқувчилар билимини баҳолашнинг умумий жадвали (ихтисослаштирилган мактаб (синф)лар учун)

Ўқув фани учун ажратилган соат	1		2		3		4		5		6	
Назорат тури	ЖН	ОН	ЖН	ОН	ЖН	ОН	ЖН	ОН	ЖН	ОН	ЖН	ОН
Назоратлар сони	3	1	6	2	9	3	10	5	13	6	16	7
Ўқув фанига ажратилган балл	25		50		75		100		125		150	

Чорак бўйича тўплаган баллга мос ўзлаштириш даражаси

ДАРАЖА	БАЛЛАР					
0	0-13	0-27	0-41	0-55	0-69	0-83
I	14-17	28-35	42-53	56-70	70-88	84-106
II	18-21	36-42	54-64	71-85	89-107	107-128
III	22-25	43-50	65-75	86-100	108-125	129-150

Рейтинг тизимида ўқувчининг ўзлаштириш натижаси ўқув дастури материалларининг тўла ҳажмини таъминловчи ўқув фанининг максимал балидан (бу 100 фоизни ташкил қилади) келиб чиққан ҳолда аниқланади. Шунда ўқув дастур материалларининг 56 фоиз бажарилиши қониқарли ҳисобланади.

2-жадвал

Ўзлаштириш даражалари	Якуний рейтинг фоизлари (балл)	Ўзлаштириш кўрсаткичлари
0	0-55	қониқарсиз
I	56-70	қониқарли
II	71-85	яхши
III	86-100	аъло

1-андоза

Ўқув фани учун тақвимий – мавзуий режа

Тартиб рақами	Бўлимлар, мавзулар	Ажратилган соат	Назорат турлари	Назорат шакллари, шартли белгиланиши	Макс. балл
1					
2					
3					
4					
...					

2-андоза

РЕЙТИНГ НАЗОРАТ ПАСПОРТИ
(Ўқув фани учун назорат турлари ва шакллари бўйича баллар тақсимооти)

Назорат турлари	Назорат шакллари, шартли белгиланган	Белгиланган макс. балл	Чораклар								Ўқув йили давомида	
			I	II	III	IV	Чорак учун макс. балл	Чорак учун макс. балл	Чорак учун макс. балл	Чорак учун макс. балл	Назорат сони	Йиллик макс. балл
ЖН												
Жами												
ОН												
Жами												
ЯН												
Жами												
Ҳаммаси												

3-андоза

Ўқув фани учун рейтинг назорат натижалари

Тартиб рақами	Ўқувчининг фамилияси, исми	Ой								Р ҳақ	Даражаси
		Кун									
		Назорат турлари									
		Назорат шакли									
		Макс. балл									
1											
2											
3											
4											
...											

4-андоза

дан ўқув йили бўйича ўқувчилар ўзлаштириши

Тартиб рақами	Ўқувчининг фамилияси, исми	Чораклар				Р ҳақ	Ўқув йили бўйича Р	Даражаси	Ўрни
		I	II	III	IV				
1									
2									
3									
4									
...									

Мазкур Низомга шарҳ билан газетамизнинг 10-бетда танишасиз.

Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлигининг 2000 йил 31 июлдаги «Умумий ўрта таълим муассаса(мактаб)ларида ўқувчилар билим даражасини назорат қилишнинг рейтинг тизими тўғрисидаги муваққат Низомни тасдиқлаш ҳақида»ги 145-сонли буйруғи билан тасдиқланган муваққат Низомга

ШАРҲЛАР

Ушбу муваққат Низом Халқ таълими вазирлигининг «Ўқувчилар билим даражасини назорат қилишнинг рейтинг тизимини тажриба-синовдан ўтказиш ҳақида»ги (29.07.1999 й. 136-сонли) буйруғи асосида 1999-2000 ўқув йилида Қорақалпоғистон Республикаси, Тошкент шаҳри ва вилоятларда рейтинг тизимини тажриба-синовдан ўтказган экспериментатор ўқитувчилар, ота-оналар, педагоглар жамоаси томонидан билдирилган фикр-мулоҳазаларни атрофлича таҳлил қилиб, шунингдек, хорижий давлатларнинг бу борадаги тажрибаларига асосланиб, республика эксперт гуруҳи томонидан қайта ишлаб чиқилди.

Муваққат Низом 4 та боб, 25 та банддан иборат бўлиб, унда фақат умумий қоидалар кўрсатилган. Барча фанлар хусусиятларини инobatга олиб, мазкур тизимни қўллаш технологияси методик тавсиянома ва қўлланмаларда берилadi.

Низомнинг 6-бандига кўра жорий назорат шаклларида бири — якка тартибдаги ижодий ишларни (бажарилишдаги оригиналлик, бошқотирмалар тузиш, рефератлар, маърузалар ёзиш, кўрсатмалар қурошлар) тайёрлашдаги ўқувчининг фаоллигини рағбатлантириш мақсадида ЖН ҳисобига йил охирида 5 баллгача «ижодий балл» қўйиш мақсадга мувофиқ.

ЖОРИЙ НАЗОРАТ (ЖН)да ўтказиладиган назорат шакллари сўровлар, уй вазифаси, амалий ишлар, ёзма ишлар, тест сўровлари ва бошқалар меъёр асосида 0 дан 5 баллгача баҳоланади ва белгиланган муддатда журналга қўйилади.

ОРАЛИҚ НАЗОРАТ (ОН) ўқув дастурининг тегишли бўлими тугаллангандан кейин ёки чорак охирида ўқувчиларнинг билим, кўникма ва малакаларини баҳолаш мақсадида ўтказилади.

ЯКУНИЙ НАЗОРАТ (ЯН)да ўқувчилар эгаллаши керак бўлган билим, кўникма ва малакаларни текшириш билан бирга жорий ва оралиқ назоратлар натижаларининг ҳаққонийлиги баҳоланади. ЯН топшириқлари УЎТ ДТС талаблари асосида тузилади ва улар дарслик ҳамда қўлланмалардан олинishi ҳам мумкин.

Ўқув йили давомида халқ таълими бошқаруви органлари ўқитувчилар, методистларни жалб этган ҳолда ташқи назорат ўтказиши мумкин. Ташқи назорат ўқув фанларининг хусусиятига боғлиқ равишда дастурнинг бўлим ёки бобларини ўз ичига олган материаллар ҳажмида тест синови, ёзма иш, амалий машғулотлар тарзида ўтказилади. Унинг вазифаси УЎТ ДТС талабларининг бажарилишини назорат қилиш, ўқувчиларнинг ўзлаштириш сифат кўрсаткичларини аниқлашдан иборат.

Ўқувчилар билимини баҳолаш учун ЖНда назорат шаклидан қатъий назар, максимал 5 балл, ОНда одатда 10 балллик тизимдан фойдаланилади. Бунда ўқув фанининг хусусиятидан, ўқув дастури бўлимларининг катта-кичиклигидан, улардаги УЎТ ДТС талаблари миқдори келиб чиқ-

қан ҳолда ҳар бир ОН учун максимал балл миқдоридан ўқитувчи ихтиёрига кўра турлича белгиланиши мумкин. Бунда ҳар чораклик ОНлар максимал балларининг йиғиндиси йиллик ОН учун белгиланган максимал балга тенг бўлиши керак.

Тажриба-синов ишлари натижасида билдирилган таклифларни инobatга олиб, ҳисоб-китобни соддалаштириш мақсадида ҳажмига қараб, ўқув йилининг йиллик максимал бали миқдори куйидаги тартибда ажратилди: **ҳафтасига бир соат ўтиладиган ўқув фани учун 100 балл, ҳафтасига икки соат ўтиладиган ўқув фани учун 200 балл, ҳафтасига 3-4 соат ўтиладиган ўқув фани учун 300 балл, ҳафтасига 5-6 соат ўтиладиган ўқув фани учун 400 балл.**

Ихтисослаштирилган мактаблар ва фанларни чуқурлаштириб ўқитиладиган синфлар учун ҳафтасига 1 соат ўтиладиган ўқув фани учун йиллик максимал балл 100, ҳафтасига икки соатлик ўқув фанлари учун 200, ҳафтасига уч соатлик ўқув фани учун 300, ҳафтасига тўрт соатлик ўқув фани учун 400, ҳафтасига беш соатлик ўқув фани учун 500, ҳафтасига олти соатлик ўқув фани учун 600 балл қилиб белгиланади.

Чораклар якунида ўқувчининг назорат турлари бўйича тўплаган баллари йиғиндиси чиқарилади.

Ўқувчининг йиллик рейтинг бали чораклардаги ҳақиқий баллар йиғиндиси ёрдамида аниқланиб, шу асосда йиллик ўзлаштириш даражаси белгиланади.

Мисол. Ўқувчи ҳафталик юкломаси **1 соат** бўлган ўқув фанидан I чоракда 18, II чоракда 22, III чоракда 21, IV чоракда 19 балл тўплаган бўлса, йиллик рейтинг бали

$R_{\text{я}} = R_{\text{ҳақ}} = ((18 + 22 + 21 + 19) : 100) \cdot 100 = 80 : 1 = 80 \% \text{ бўлади.}$

Ўқувчи ҳафталик юкломаси **2 соат** бўлган ўқув фанидан I чоракда 28, II чоракда 31, III чоракда 30, IV чоракда 29 балл тўплаган бўлса, унинг йиллик рейтинг бали

$R_{\text{я}} = ((28 + 31 + 30 + 29) : 200) \cdot 100 = 118 : 2 = 59 \% \text{ бўлади.}$

Ўқувчи ҳафталик юкломаси **3-4 соат** бўлган ўқув фанидан I чоракда 49, II чоракда 54, III чоракда 53, IV чоракда 54 балл тўплаган бўлса, унинг йиллик рейтинг бали

$R_{\text{я}} = ((49 + 54 + 53 + 54) : 300) \cdot 100 = 210 : 3 = 70 \% \text{ бўлади.}$

Ўқувчи ҳафталик юкломаси **5-6 соат** бўлган ўқув фанидан I чоракда 75, II чоракда 73, III чоракда 75, IV чоракда 73 балл тўплаган бўлса, унинг йиллик рейтинг бали

$R_{\text{я}} = ((75 + 73 + 75 + 73) : 400) \cdot 100 = 296 : 4 = 74 \% \text{ бўлади.}$

Ўқувчиларнинг йиллик ва якуний рейтинг баллари Низомда берилган 2 формула орқали ҳисобланиб, унинг фоизи чиқарилган ҳолда даражаси белгиланади.

Жойларда ўқувчининг чораклик ўзлаштириш даражасини (ўқувчи бир мактабдан иккинчи мактабга ёки бошқа республикаларга кўчиб ўтиши муносабати билан) аниқлаш эҳтиёжи туғилиб қолса, ўқитувчи ушбу ҳисоблаш жараёни осон бўлиши учун қуйидаги А,В,С жадваллардан фойдаланиши мумкин.

А жадвал

Ҳафтасига 3 соат ўтиладиган фанларга чораклик максимал 75 балл белгиланади

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
0	0	1,33	2,67	4	5,33	6,67	8	9,33	10,67	12
1	13,33	14,67	16	17,33	18,67	20	21,33	22,67	24	25,33
2	26,67	28	29,33	30,67	32	33,33	34,67	36	37,33	38,67
3	40	41,33	42,67	44	45,33	46,67	48	49,33	50,67	52
4	53,33	54,67	56	57,33	58,67	60	61,33	62,67	64	65,33
5	66,67	68	69,33	70,67	72	73,33	74,67	76	77,33	78,67
6	80	81,33	82,67	84	85,33	86,67	88	89,33	90,67	92
7	93,33	94,67	96	97,33	98,67	100				

Агар ўқувчи чорак мобайнида 63 балл тўплаган бўлса, чораклик ўзлаштириш рейтингини аниқлаш учун вертикал йўналишда 6 сонини, горизонтал йўналишда 3 сонини топамиз. Иккаласи кесишган жойдаги 84 сони ўқувчининг чораклик ўзлаштириш фоизини билдиради.

Б жадвал

Ҳафтасига 5 соат ўтиладиган дарсга 125 балл белгиланади

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
0	0	0,8	1,6	2,4	3,2	4	4,8	5,6	6,4	7,2
1	8	8,8	9,6	10,4	11,2	12	12,8	13,6	14,4	15,2
2	16	16,8	17,6	18,4	19,2	20	20,8	21,6	22,4	23,2
3	24	24,8	25,6	26,4	27,2	28	28,8	29,6	30,4	31,2
4	32	32,8	33,6	34,4	35,2	36	36,8	37,6	38,4	39,2
5	40	40,8	41,6	42,4	43,2	44	44,8	45,6	46,4	47,2
6	48	48,8	49,6	50,4	51,2	52	52,8	53,6	54,4	55,2
7	56	56,8	57,6	58,4	59,2	60	60,8	61,6	62,4	63,2
8	64	64,8	65,6	66,4	67,2	68	68,8	69,6	70,4	71,2
9	72	72,8	73,6	74,4	75,2	76	76,8	77,6	78,4	79,2
10	80	80,8	81,6	82,4	83,2	84	84,8	85,6	86,4	87,2
11	88	88,8	89,6	90,4	91,2	92	92,8	93,6	94,4	95,2
12	96	96,8	97,6	98,4	99,2	100				

Агар ўқувчи чорак мобайнида 86 балл тўплаган бўлса, чораклик ўзлаштириш рейтингини аниқлаш учун вертикал йўналишда 8 сонини, горизонтал йўналишда 6 ни топамиз. Иккаласи кесишган жойдаги 86,8 сони ўқувчининг чораклик ўзлаштириш фоизини ифода қилади.

С жадвал

Ҳафтасига 6 соат ўтиладиган фанларга чораклик максимал 150 балл белгиланади

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
0	0	0,67	1,33	2	2,67	3,33	4	4,67	5,33	6
1	6,67	7,33	8	8,67	9,33	10	10,67	11,33	12	12,67
2	13,33	14	14,67	15,33	16	16,67	17,33	18	18,67	19,33
3	20	20,67	21,33	22	22,67	23,33	24	24,67	25,33	26
4	26,67	27,33	28	28,67	29,33	30	30,67	31,33	32	32,67
5	33,33	34	34,67	35,33	36	36,67	37,33	38	38,67	39,33
6	40	40,67	41,33	42	42,67	43,33	44	44,67	45,33	46
7	46,67	47,33	48	48,67	49,33	50	50,67	51,33	52	52,67
8	53,33	54	54,67	55,33	56	56,67	57,33	58	58,67	59,33
9	60	60,67	61,33	62	62,67	63,33	64	64,67	65,33	66
10	66,67	67,33	68	68,67	69,33	70	70,67	71,33	72	72,67
11	73,33	74	74,67	75,33	76	76,67	77,33	78	78,67	79,33
12	80	80,67	81,33	82	82,67	83,33	84	84,67	85,33	86
13	86,67	87,33	88	88,67	89,33	90	90,67	91,33	92	92,67
14	93,33	94	94,67	95,33	96	96,67	97,33	98	98,67	99,33
15	100									

Агар ўқувчи чорак мобайнида 116 балл тўплаган бўлса, чораклик ўзлаштириш рейтингини аниқлаш учун вертикал йўналишда 11 сонини, горизонтал йўналишда 6 сонини топамиз. Иккаласи кесишган жойдаги 77,33 сони ўқувчининг чораклик ўзлаштириш фоизини билдиради.

2000-2001 ўқув йили олдида жойларда ўтказиладиган анъанавий Август кенгашлари ялпи ва шўъба ййгилишлари кун тартибига ўқувчилар билимини рейтинг тизими асосида баҳолашни жорий этиш масаласи киритилади ҳамда мазкур тизим бўйича тажриба-синов ишларини олиб борган экспериментатор ўқитувчилар ва илмий раҳбарларнинг маърузалари ташкил қилинади.

2000-2001 ўқув йилида барча туман (шаҳар)ларда рейтинг тизимини жорий қилиш бўйича камида иккитадан таянч умумий ўрта таълим муассаса (мактаб)лари белгиланади.

2000-2001 ўқув йилида ўқувчилар билим даражасини назорат қилишнинг рейтинг тизими бўйича тажриба-синов ўтказган ва турли вариантларда иш олиб борган ўқув муассаса(мактаб)лари 2000-2001 ўқув йилидан бошлаб ишларни ушбу буйруқ билан тасдиқланган Низом асосида давом эттирадилар.

Рейтинг тизимини жорий этиш учун барча шароит яратилган туман (шаҳар)лар ўқув муассаса(мактаб)ларига мазкур муваққат Низом асосида тўлиқ рейтинг тизимини жорий этиш ҳуқуқи берилadi.

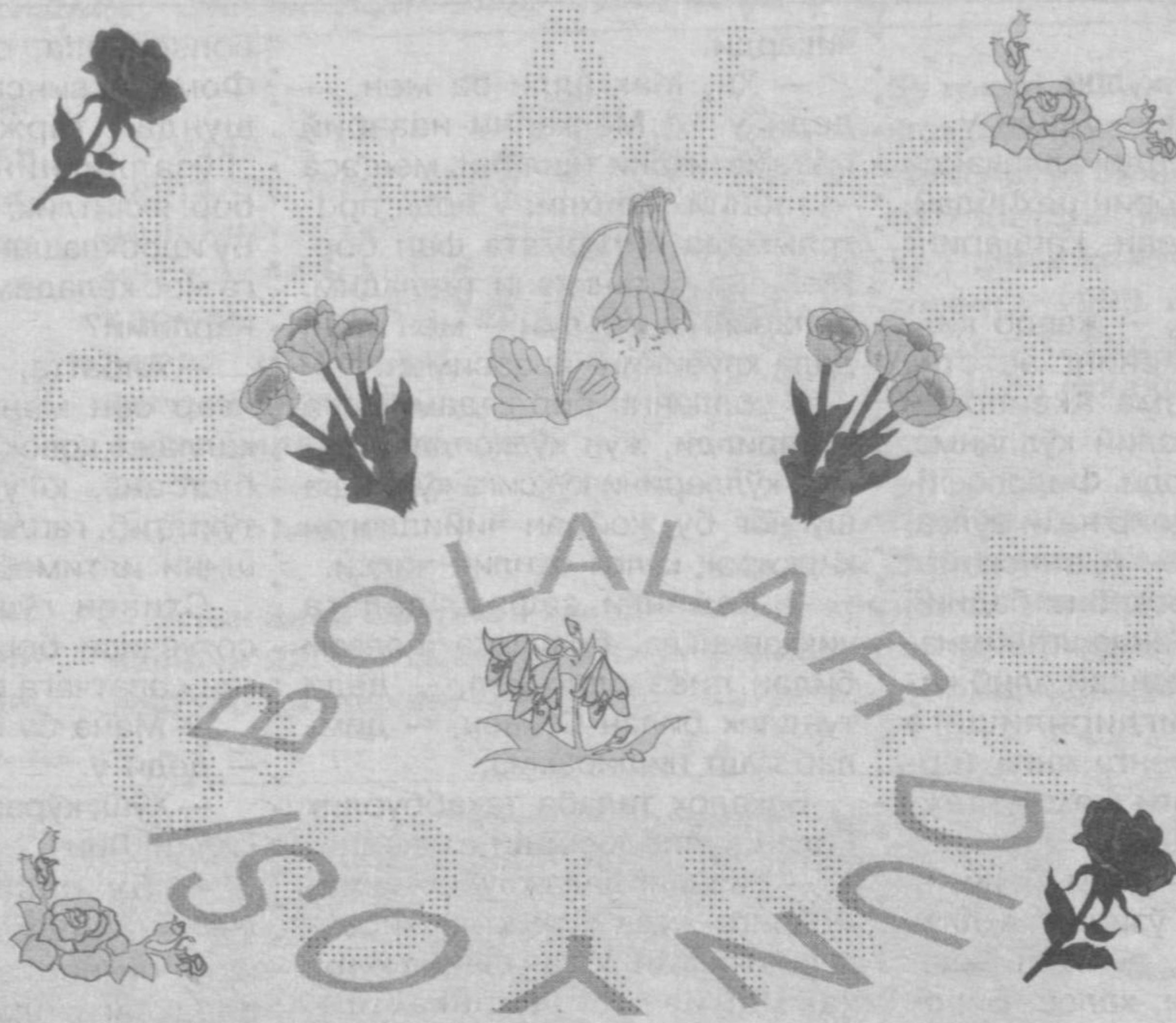
Туман (шаҳар) халқ таълими бўлиmlарига қарашли камида иккитадан таянч мактабларда ўқитувчиларнинг методик кунларини ҳисобга олган ҳолда махсус жадвал асосида ҳар ҳафтада бир маротаба жойлардаги малака ошириш институтлари раҳбарлигида, методика кабинети ёрдамида доимий ишловчи ўқув семинарлари ташкил этилади.

Семинар машғулотлари муваққат Низомни амалга ошириш, уни такомиллаштириш асосида олиб борилиши таъминланади. Уларнинг ишларини Қорақалпоғистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги, вилоятлар ва Тошкент шаҳар халқ таълими бошқармалари назоратга олиб, ўқув йилининг ҳар чораги натижаларини умумлаштириб, ЎзПФИТИ ҳузуридаги Ахборот марказига маълумот бериб боради.

Odob darsi

USTOZ HAQQI

Ey farzandim! Ustoz seni johillik musibatidan qutqazgan zotdir. Sening komil inson, olim, dono bo'lishingga, qalbingga yahshilik uruq'larining qadalishiga hamda barcha insonlarga suykli bo'lishingga sababchilar ham shu muallimlardir. Albatta, sen ustozingni hurmat qilishing, uluqlashing lozimdirki, doimo uning huzurida odob bilan o'tirib, so'zlariga quloq solishing, nasihatlariga e'tibor berishing kerak. Ustoz oldida kamtarin, itoatli bo'lib, uning so'zlariga butun vujuding bilan berilishing, fikring boshqa narsalar bilan chalqib qolishidan ehtiyot bo'lishing lozim. Olim kishi har qancha hurmatga loyiqdir. Donolar aytadilar: "Olim johilni biladi, johil esa, olimni bilmaydi". Chunki olim bir vaqtlar o'zi johil bo'lgan edi, johil esa olim bo'lmagan.



**BOBOLAR —
BOLALARGA**

Odam e'tiborin yolg'on aylar kam,
So'ng hech kim ishonmas, rost
gapirsa ham.
Abu Shukur BALHIY

Yolg'onchidan ordir oqillar ishi,
Yolg'onchini odam dermas hech kishi.
Sa'diy SHE'ROZIY

Yomonga qo'shilma, bo'lursan yomon,
Qorasin yuqtirar doimo qozon.
Abulhasan FARRUHIY

Oqildan dushmanlik bo'lmaydi paydo,
G'ofilchi, do'stlikka yaramas aslo.
Nosir HISRAV

Tutgil qarilarning qaltiroq qo'lin,
Qarigach bilarsan qarilik yo'lin.
Nosir HISRAV

**KUCH VA
TOPQIRLIK**

LATISH ERTAGI

U bo'rining dumini xurjuniga solib, miyig'ida kulganicha, yo'ldan ketaveribdi.

Bo'ri tezda o'ziga kelib, boshqa sheriklarini chaqirib, uvillay boshlabdi.

— H'oy bo'rilar, tezroq yonimga kelinglar! Uning alamli uvillashini eshitib, shunchalik ko'p bo'rilar to'planibdiki, sanab sanog'iga yetolmasmish kishi.

Odamzod bolasi uni qanday ahvolga solganini dumsiz bo'ri sheriklariga oqizmaytomizmay gapirib beribdi.

Bo'rilar galasi dehqonning ketidan yugurishibdi.

Bo'rilar galasining uvillashini eshitgan dehqon darhol hammasiga tushunibdi.

(Davomi. Boshi gazetamizning
59-sonida)

Fursatni qo'ldan boy bermay, tezgina baland bir qaraq'ay daraxtining eng yuqorisiga chiqib olib, pastni kuzatib o'tiraveribdi.

Birpasda bo'rilar ham yetib kelib, tishlarini g'ijirlatgancha, daraxt atrofini o'rab olishibdi. Ular pastda bir-birlari bilan maslahatlasha boshlabdilar:

— Uni daraxtdan tushirish kerak!

— To'q'ri, lekin qanday qilib?

Bo'rilar nima qilish kerakligini bilolmasdan, uzoq o'ylabdilar. Nihoyat to'da ichidagi ko'pni ko'rgan eng qari bo'ri shunday debdi:

— Bitta bo'ri daraxt tagida tursin. Qolganlari odam bolasi o'tirgan shohga yetguncha bir-birining ustiga chiqib boraversinlar. Shunday qilib biz uni pastga tortib tushiramiz.

Bu maslahat bo'rilarga ma'qul tushibdi, ayniqsa, dumsiz bo'riga juda yoqib ketibdi.

Dumsiz bo'ri tezgina daraxt tagiga borib,

boshqalariga o'zining ustiga chiqishni buyuribdi:

— U yaramasni pastga tushirib, tilka-pora qilib tashlaymiz!

Ana, bo'rilar bir-birining ustiga chiqib, tobora balandlashib boryapti... Oxirgi bo'ri ham yuqoriga sakrab chiqib olib, dehqonni tutishga harakat qilyapti...

Dehqon buhdoq qarasa, ahvol chatoq. U o'zini yo'qotmasdan hurjunidan bo'rining dumini chiqarib pastga tashlabdi-da, shunday deb qichqiribdi:

— Hoy dumsiz! Ma, dumingni ol! Yana o'z joyiga qo'yarsan!

Dumsiz bo'ri xursand bo'lganidan dumini olgani shitob bilan yugurib ketibdi. Uning ustidagi bo'rilar yerga qulab tushibdilar va jahllari chiqib dumsiz bo'rini quva ketibdilar: axir hamma balo mana shu dumsiz bo'rining kasofatidan ekan-da...

Dehqon bo'lsa bemalol daraxtdan tushib, eson-omon uyiga yetib olibdi.

**BIRODARLARING VA
DO'STLARING**

Ey o'g'ilcham! Ko'p vaqtlarda xojatlaringni chiqarish, ishlaringni hal qilish uchun boshqalardan yordam so'rashga majbur bo'lasan. Chunki o'zing yolg'iz yashay olmasan va ota-onang, yaqinlaring sen bilan doim birga bo'la olmaydilar. Shunday vaqtlarda biror do'stga ehtiyoj tug'iladi. Masalan, maktabdagi do'stlaring senga kitob mutolaa qilishda, tushuna olmagan narsalaringni tushunishda yordam beradilar. Sen ularni yaxshi ko'rishing, xurmat qilishing, shuningdek, ularga yomonlik qilishdan uzoq bo'lishing va do'stlikni davom ettirishing lozim.

Do'stlaringdan ba'zi kamchiliklar va nuqsonlar sodir bo'lib qolsa ularni kechir.

Zero, dono xalqimizning: "Do'sting mingta bo'lsa ham oz, dushmaning bitta bo'lsa ham ko'p", degan hikmatli so'zi bor.

Donolar ham "Kiyimlarning yangisi, do'stlarning eskisi yahshi", deb bejiz aytishmagan.

Abduqayum HIKMAT



CHITTI GUL

Toshxon qiz o'zi-o'zi,
Boshida yo'rmado'zi,
Yo'rmado'zi yarashgan,
Oyisiga qarashgan,
Hayu chitti gul.

Toshxon qizning boshi bor,
Manglayda quyoshi bor.
Bu yil birinchi sinf,
Chunki yetti yoshi bor,
Hayu chitti gul.

O'zi a'lo o'qisa,
Bundan yaxshi qiz bormi,
Chevar bo'lsa, to'qisa,
Bundan yaxshi qiz bormi,
Hayu chitti gul,
Hayu chitti gul.

(G'.G'ULOM)

— Бироқ гўзаллик ўзини нима? — бетоқат бўлиб сўради Линч. — Бирор-бир аниқ таърифни айт-чи. Қараганингда кўзинг қувонадиган нарсани у? Наҳотки, Фома Аквинский иккаланганинг бор биланларинг — шу айтган гапларинг, холос?

— Масалан, аёлни олайлик, — деди Стивен.

— Олайлик, — деди қизишиб Линч.

— Юнонлар, турклар, хитойликлар, коптлар, готтентотлар — уларнинг ҳар қайсисида аёл гўзаллиги ҳақида ўзининг идеали бор, — деди Стивен. — Бу шунақа чалкаш масалаки, боши-кетини тополмайсан. Бироқ мен унда икки хил ечимни кўраман. Биринчи тахминга кўра, аёлнинг эркакларда рағбат уйғотадиган ҳар қандай жисмоний латофати унинг наслини давом эттиришдаги хизмати билан боғлиқ, деб қаралади. Балки ҳақиқатан шундайдир. Ҳаёт, сен тасаввур қилганингдан кўра, зерикарлироқ, Линч. Бироқ бу тахмин менинг кўнглимга ўтирмайди. Чунки у эстетикадан кўра, кўпроқ енгеникага тааллуқли. Бу тахмин сени чалкаш йўллардан тўғри янги-гина, дидсизлик билан бўялган аудиторияга олиб боради ва у ерда ўзинг билган Маккэнн бир қўли билан "Турларнинг келиб чиқиши"ни, бошқаси билан Янги Аҳдни ушлаганча, сенга ўзинг билган нарсани — Венеранинг бўлиқ сонларини ёқтиришини, у сенга соғлом болалар туғиб беришини, сенинг ва ўзининг болаларини яхши сут билан озиклантиришини — ўзинг билган нарсаларни тушунтиради.

— Бу Маккэнн учига чиққан бадбўй шумқилик! — деди азбаройи ишонч билан Линч.

— Яна бошқа бир ечим ҳам бор, — деди кулиб Стивен.

— Хўш, қанақа? — сўради Линч.

— Яна бир тахмин... — деб бошлади Стивен.

Сэр Патрик Дан² касалхонасининг буржидан чиқиб келган темир-терсак ортилган узун араванинг шовкин-сурони Стивеннинг гапини охиригача эшиттирмай қўйди. Линч кулоқларини бекитди ва арава ўтиб кетгунча ижирғаниб сўқиниб турди. Кейин кескин ортга бурилди. Стивен ҳам бурилди ва ҳамроҳининг жазаваси босилишини кутиб, бир неча сония жим тургач, деди:

— Энди бу тахмин ҳалигининг тескарисини уқтиради. Гарчи айна ўша объект ҳамма учун бирдай гўзал бўлиб туюлма-да, бироқ гўзал объектга ошуфта бўлган ҳар қайси одам ундан муайян, эстетик тасаввурнинг у ёки бу даражасига мос келувчи, ўзига маъқул мутаносибликни кўради. Шундай қилиб, туйғу билан англанадиган, сенга бир шаклда, менга бошқа шаклда кўринадиган бу мутаносиблик гўзаллигининг муҳим сифати саналади. Шу ўринда биз яна кекса биродаримиз Фомага мурожаат қилишимиз ва ундан тўрт пуллик ҳикмат қарз оли-

шимиз мумкин.

Линч хоҳолаб кулди.

— Жуда қизик, — деди у, — ҳар қадамда, худди аллақайси хушчақчақ мешқорин роҳибдай, уни эслатаверасан. Гапларинг жиддийми ўзи?

— Макалистр, — жавоб қилди Стивен, — менинг эстетик назариямни Фома Аквинский назариясига амалий қўлланма, деб атаган бўларди. Философияда эстетикага доир неки бўлса, бу масалада мен Аквинскийга эргашаман. Бироқ биз бадий ғоя феноменига ёндашганимизда, бадий ғоя қандай олиб килиниши ва сингдирилишига келганимизда менга янги терминология ва янги шахсий тажриба зарур бўлади.

— Албатта, — деди Линч, — ахир, Аквинский ўзининг ақллигига қарамай, дилкаш мешқорин роҳиб эди, холос. Бироқ янги шахсий тажриба ва янги технология ҳақида сен менга бошқа сафар айттарсан. Ҳозир биринчи қисмини мухтасар қила қол.

— Ким билади, — деди Стивен кулимсираб, — эҳтимол, Аквинский мени сендан кўра яхшироқ тушунармиди. У шоир эди. Оташин пайшанбада айти-

чиқарди.

— Ҳа, Маккалли ва мен, — деди у. — Маккалли назарий математикани танлади, мен эса — табиий тарихни. У ерда про-

граммада йигирмата фан бор. Мен яна ботаникани танладим. Ўзларингга маълум — мен энди дала клубининг аъзосиман.

У солланиб бир қадам ортга тисарилди, жун қўлқопдаги семиз қўлларини кўксига қўйди ва шу чоғ бу жойдан чийиллаган хирқироқ кулги отилиб чиқди.

— Кейинги сафар, далага чиққанингда, бизларга шолғом билан пиёз олиб кел, — деди тундлик билан Стивен, — димлаб гўшт пиширамиз.

Бақалоқ талаба такаббурлик билан кулиб юборди ва деди:

— Бизнинг дала клубимиз жамоасига жуда ҳурматли инсонлар йиғилган. Ўтган шанба куни, ҳаммамиз бирваракайига, Гленмалюр³га бордик.

— Аёллар биланми, Доновен? — сўради Линч.

Доновен яна қўлларини кўксига қўйиб, деди:

— Бизнинг мақсадимиз — билим олиш.

Шундай деб у дарҳол қўшиб қўйди:

— Менинг эшитишимча, сен

consonantia, claritas", дейди Фома Аквинский. Мен буни шундай таржима қиламан: "Гўзаллигининг учта шартлари бор: яхлитлик, гармония, нур". Бу идроклашнинг босқичлари-га мос келадими? Сенга тушунарлими?

— Албатта, — деди Линч. — Агар сен менинг елкамдаги каллани қовоқ деб ўйлаётган бўлсанг, югур, Доновенни тўхтатиб, гапларингни тинглашини илтимос қил.

Стивен гўшт дўконининг сотувчиси бошига кийиб олган саватчага ишора қилди:

— Мана бу саватчага қара, — деди у.

— Хўш, кўраяпман, — жавоб қилди Линч.

— Бу саватчани кўриш учун, — деди Стивен, — сенинг онгинг, аввало, уни теварақдаги оламдан ажратиб олади, теварақ олам саватча эмас. Идроклашнинг биринчи босқичи — бу идрокланаётган объект билан чегараланадиган марра, чизиқ. Эстетик образ бизга макон ёки вақт доирасида намоён бўлади. Кулоқ орқали идрокланадиган нарса вақт доирасида, кўз орқали идрокланадигани — маконда намоён бўлади. Бироқ вақтдами ёки макондами — эстетик образ, аввало, макон ва замоннинг бепоён фонидида ўзича келган ёки ўзича мустақил объект сифатида идрокланади. Сен уни ёлғиз бир нарса сифатида қабул қиласан. Бир бутун нарса сифатида кўрасан. Уни яхлитлик тарзида идрок этасан. У айна интегритазнинг ўзи.

— Нишонга аниқ теги, — деди Линч. — Қани, давом эт.

(Давоми бор.)

Изоҳлар:

1. *Евгеника — одам наслини яхшилаш йўллари тадқиқ қиладиган фан.*

2. *Патрик Дан (1642-1713) — машҳур ирланд врач ва сиёсий арбоби.*

3. *Pange, lingua, gloriosi Corporis mysterium... — Шарафла, менинг тилим, шарафли вужудим асрорини... (лотинча).*

4. *Vexilla Regis prodeunt — У шоҳона туғни кўтарар (лотинча). Венанций Фортунат (530-603) — илк ўрта аср шоири, умри охирида Пуфтьеда епископ бўлган.*

5. *Довуднинг башоратлари амалга ошди, Халқларга тантанали эълон қилинган Тангри дарахтда туриб бизни бошқаради деган Ҳаққоний муножотларда (лотинча).*

6. *Том Кларк (? — 1916) — Дублиндаги тамаки дўкони эгаси. Бу дўкондан фениларга кулол сотилган. У 1916 йилги исёнда иштирок этган ва бошқа исёнчилар билан бирга отилган.*

7. *Кэрри — миллий ҳинд таоми. Жойс бу ўринда ирланд миллатчиларига киноя қилади. Улар ўзларининг панирландизм дастурига зид боришиб, Англияда ёки унинг мустанлакаларида иш топишга уринишган ва ҳатто ирланд таомларини эмас, чет эл таомларини истеъмол қилишган.*

8. *Гленмалюр — Дублиннинг жанубий қисмидаги бог.*

Жеймс Жойс

МУСАВВИРНИНГ ЁШЛИКДАГИ ШАМОЙИЛИ

Роман

ладиган мадҳияни у ёзган. Мадҳия: Pange, lingua, gloriosi³ сўзлари билан бошланади ва уни бежиз ширинсуханларнинг энг яхшиси, деб ҳисоблашмаган. Бу мураккаб, чуқур таскин берадиган мадҳия. Мен уни яхши кўраман. Бироқ ҳеч бир мадҳия Венанций Фортунатнинг хочли намоишда куйланадиган тантанавор Vexilla Regis⁴ қасидасига етмайди.

Линч товушини пасайтириб, чуқур тантанавор оҳангда, дўриллаган овоз билан хиргойи қила бошлади:

Impleta sunt guae coneinit
David fideli carmine
Dicendo nationibus
Regnavit a ligno Deus⁵.

— Зўр, — завқ билан яқунлади у. — Мана бу музика!

Улар Куйи Маунт-стритга бурилишди. Муюлишдан бир неча қадам ўтишганда, ипак шарф бойлаган семиз ёш йигит улар билан саломлашди.

— Имтиҳонларнинг натижалари ҳақида эшитдингларми? — деб сўради у. — Гриффин йиқилди, Хэлпин билан О'Флин фуқаролик идора ишлари бўлими бўйича ўтишди. Мунен ҳинд идора ишлари бўйича бешинчи бўлиб ўтди. О'Шоннекси ўнўртинчи бўлиб ўтди. Кларкнинг⁶ қўлида ишлайдиган ирландлар уларга зиёфат уюштиришди, ҳаммаси кэрри⁷ ейишди.

Унинг қонсиз, сўлжайган юзидан мулоийм ичиқоралик акс этиб турар, ёғ босган кичкина кўзлари, янгиликларни етказишга мос тарзда қисилиб, бутунлай кўринмай қолар, чийиллаган товуши зўрға эшитиларди.

Стивеннинг саволига жавоб қайтараётганда кўзчалар ва товуш яна хилват жойидан шўнғиб

эстетика бўйича маъруза ёзаётганимисан?

Стивен ноаниқ, ёқтирмаган ишора билан жавоб қилди.

— Гёте ва Лессинг бу мавзуда кўп ёзишган, — деди Доновен. — Классик мактаб, романтика мактаби ва ҳоказолар. "Лаокоон" мени жуда қизиқтириб қўйди. Албатта, бу асар идеализм мафкураси билан суғорилган, соф немисча ва жудаям чуқур...

Унга ҳеч ким гап қўшмади. Доновен улар билан мулоийм хайрлашди.

— Хўп, менга рухсат, — деди у майин ва дилкаш оҳангда. — Мен жудаям, ҳатто айтиш мумкин бўлса, ишончга яқин даражадаги хавотирдаманки, сингилчалар бугун Доновенларнинг тушлигига куймоқ тайёрлашаётган бўлишса керак.

— Хайр, — деди Стивен унинг ортидан, — шолғом билан пиёзни ёдингдан чиқарма.

Линч унинг ортидан қараб, нафрат билан лабларини буриштирди ва унинг башараси иблиснинг қиёфасига ўхшаб кетди.

— Ўйлайсанми, бу шумқилик, куймоқхўр муттаҳам ёғли жойга ўрнашиб олиши ҳеч гап эмас, — деди у ниҳоят, — мен эса хашаки тамакинни тутатиб юраверишим керак.

Улар Меррион-скверга бурилишди ва бир оз жим юришди.

— Гўзаллик ҳақидаги гапимни яқунлаб айтмай, — давом этди Стивен, — туйғу билан эришилдиган нисбатан роҳатбахш мутаносиблик, шу тариқа, бадий идроклашнинг муҳим босқичларига мос келиши лозим. Уларни топа билсанг, шунда сен мутлақ гўзаллик хоссасини топасан. "Ad pulcritudinem tria reguuntur integritas,

ТАЪЛИМ: СИФАТ УЧУН ИЗЧИЛ КУРАШ

Ҳар бир янги мустақил давлатда ҳамда ривожланаётган мамлакатларда кун тартибидеги биринчи масалалардан бири таълим соҳаси эканлиги сир эмас. Бунинг ўзига хос сабаблари бор, албатта. Асримизнинг 60-70 йилларида таълимга бўлган эътибор шу даражада ортдики, у орқали тенгсизликни йўқотиш миллатлар бирдамлигини таъминлаш ва ўзаро ҳамкорликда ривожланиш учун ягона тўғри йўл эканлиги эътироф этилди. "Таълим — деган эди Танзания Бирлашган Республикаси президенти, собиқ ўқитувчи, — иқтисодий ночорликдан қочиш дегани эмас, балки унга қарши курашишдир". Албатта бу фикр Танзания турмуш тарзи, мавжуд вазиятдан келиб чиқиб билдирилган эди...

ЮНЕСКО ташкилоти 1960-66 йилларда бир қатор халқаро муҳим аҳамиятга эга бўлган конференциялар худудий семинарлар уюштирди. Айнан шу конференциялар натижасида дастлабки аниқ статистик маълумотлар, дунёда таълимнинг ҳақиқий даражаси ва минтақалардаги вазиятлар баҳоланди. Маълумотлар ажабланарли эди. 1963 йилда 6 ёшдан 11 ёшгача бўлган болалар саноатлашган мамлакатларда 91%, ривожланаётган давлатларда 50% дан кам ҳолда мактабларга жалб этилган. Африканинг Жанубий минтақаларида эса бу кўрсаткич энг паст — ҳар 20 нафар мактаб ёшдаги боладан фақат биттаси таълим олиш билан банд бўлган.

Бу минтақавий семинарлар, худудий конференциялар ЮНЕСКО олдига кескин ва аниқ вазифаларни қўйди. 1980 йилгача сайёрамиздаги мактаб ёшига етган болалар бошланғич умумий таълимга жалб этилиши шарт. Шароит ва имконият юксак деб баҳоланган Лотин Америкасида бу муддат 1970 йилгача деб белгиланди. Натижа сезиларли даражада ижобий бўлди.

(Давоми бор.)

(Давоми. Боши газетами-нинг ўтган сонларида.)

ЕР
ЮЗИДА

Приморьедаги тўфон оқибатида фавқулодда сув тошқини юз берди. Узоқ жала куйиши оқибатида кўпгина дарёлар тошиб, сохилларидан анча масофага чиқиб кетди.

Сўнгги кунлари дарёларнинг кўпчилигида сув сатҳи 1 метрдан ошиқ кўтарилди. Худуд энергетикасидаги оғир аҳвол тобора кийинлашиб бормокда.

Филиппин элчисининг Жакартадаги қароргоҳида содир бўлган террорчилик ҳаракати оқибатида камида уч киши ҳалок бўлган, тахминан 20 нафар фуқаро жароҳат олган. Элчи касалхонага етказилди.

Хитойда кўп марталик фойдаланиш учун мўлжалланган космик кема барпо этилди. Кеманинг алоҳида қисмлари шу ой Гонконгга намоиш этилади.

Ўтган йили Пентагон ҳақерларнинг 22.124 та қонунга ҳилоф ҳаракатларини қайд этди.



Бу ҳақда АҚШ мудофаа вазири ёрдамчиси Артур Мани хабар қилди. Ҳақерлар фаолияти Пентагонга 1999 йили 25 миллиард доллар зиён етказди.

Бутунхитой халқ ноиблари мажлиси (парламент)нинг доимий кўмитаси раиси-собиқ ўринбосари Чэн Кэцзи жуда катта миқдорда пора олган.

ликда айбланиб, отувга ҳукм қилинди. У 41 миллион юан (тахминан 4,9 миллион доллар) пора олган.

Япониянинг "Sony" корпорацияси рақам кодировкали тасвири мавжуд энг кичик фотокамерани намоиш этди. Унда хотира блоки, митти дисплей, литий батареяка сиғдирилган бўлиб, оғирлиги атиги 26 грамм.

КИРОЛИЧА
ЭЛЧИХОНАНИНГ ЯНГИ
БИНОСИНИ ОЧДИ

Британия қироличаси Елизавета иккинчи Берлинда элчихонанинг янги биносини очди. Элчихонанинг Берлиндаги эски биноси иккинчи жаҳон уруши даврида вайрон этилганди. Янги бино худди шу жойда, Бранденбург дарвозаси ёнида қад ростлади. Бино лойиҳасини эса британиялик меъмор Майкл Уилфорд тайёрлаган.

Берлиндан Би-Би-Си мухбирининг хабарига кўра, Британия элчихонасининг янги биноси ўзининг ёрқинлиги ва кўркемлиги билан киши эътиборини тортади. Елизавета иккинчи Германия парламентида, шунингдек, британиялик меъмор Норман Фостер лойиҳаси асосида қайта тикланган Рейхстаг биносидан ҳам бўлди.

ҲАР ИККИ ҲОЛАТДА
ҲАМ НАМОЙИШ
ЎТКАЗИЛАДИ

Чилининг пойтахти Сантьягода собиқ ҳарбий диктатор Аугусто Пиночетнинг инсониятга қарши қаратилган жиноятлари устидан олий суд жараёни бошланди.

Куйи даражада илгари бўлган суд Пиночетга берилган енгилликларни бекор қилганди. Яқин уч кун ичида Чили Олий суди бу қарорнинг тўғри ёки нотўғрилиги масаласини кўриб чиқади.

Нима бўлганда ҳам, Пиночетнинг тарафдорлари ва унга қарши бўлганлар суд биноси ёнида намоиш ўтказишга тайёргарлик кўришяпти.

ЖИНОЙИ ГУРУҲ ҚЎЛГА ОЛИНДИ

Италия полицияси салкам беш минг нафар хитойлик муҳожирларни ноқонуний равишда Европа мамлакатларига олиб ўтган жиноий гуруҳнинг қилмишини фош этганлигини маълум қилди. Италиянинг бир неча шаҳарларида жами 40 нафар киши қўлга олинди.

Маълум бўлишича, Хитойда ғарбга ноқонуний усулда одам жўнатишга ихтисослашган тўданинг бошида хитойликлар турган экан. Жиноятчилар бу одамларни Болқон орқали Италияга ўтказиб, у ерда ҳар бир кишини контрабандачиларга минг доллардан ишлаб беришга мажбур қилганлар.

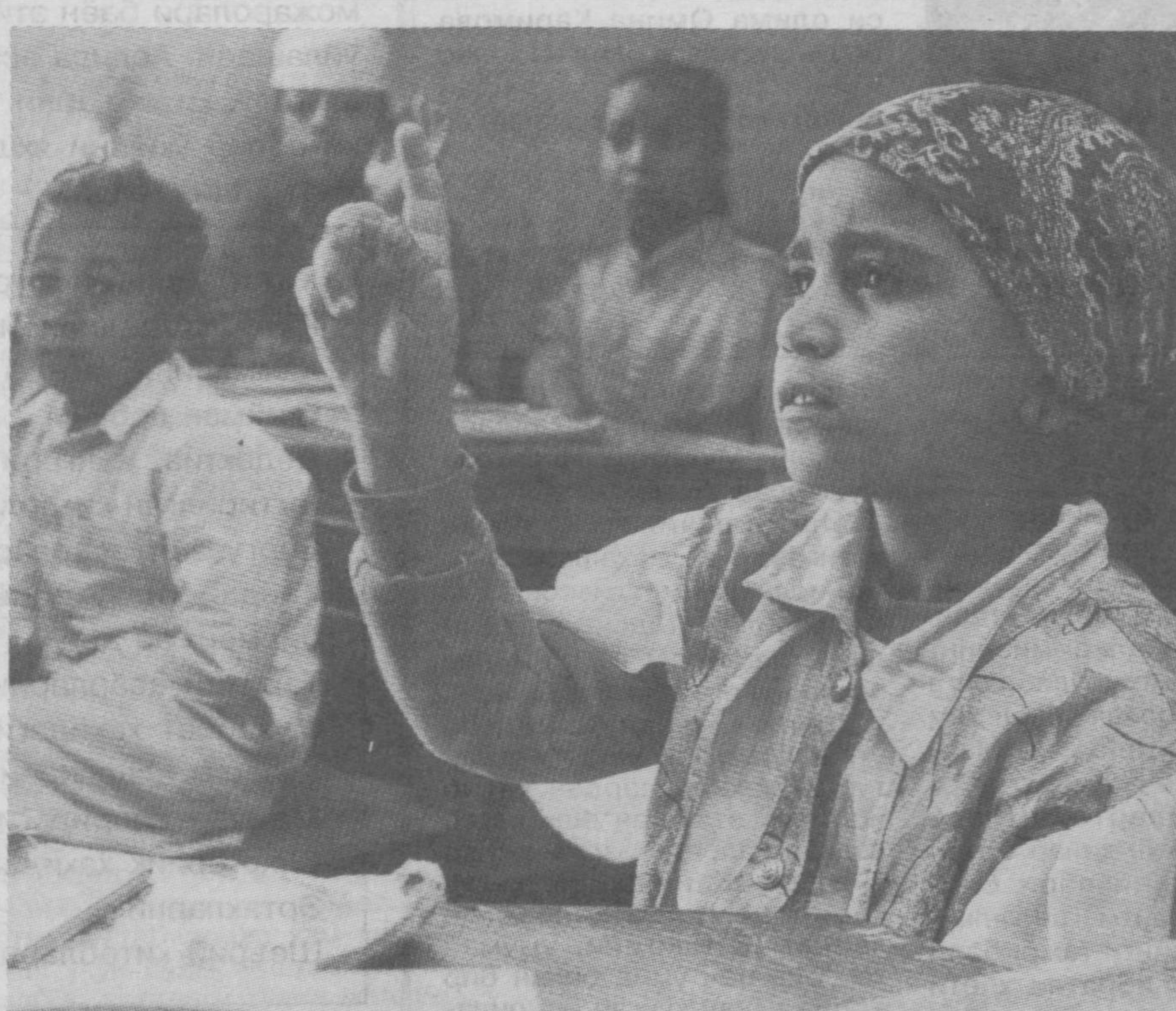
СПИДГА ҚАРШИ ҚАРОР

Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Хавфсизлик Кенгаши БМТ тинчликпарвар кучлари ўртасида СПИД касаллигининг олдини олишга йўналтирилган қарор қабул қилди. БМТни, энг аввало, иккита масала қийнаётир: биринчиси СПИД хасталиги кенг тарқалган худудлардаги тинчликпарвар кучларнинг саломатлиги бўлса, иккинчиси, маҳаллий аҳолининг эътироф этишича, аскарларнинг маҳаллий аҳоли вакиллари билан алоқа ўрнатаётганлигидир.

АҚШнинг БМТдаги вакили Ричард Холбрукнинг айтишича, тинчликпарварлар ўзлари ҳимоя қилаётган инсонларнинг ҳаётини жиддий равишда хавф остида қолдиришлари эҳтимолдан холи эмас.

АҚШ ташаббуси билан қабул қилинган ушбу қарорда, шунингдек, тинчликпарварлик амалиётларида қатнашишга тайёргарлик кўраётган аскарлар учун кўнгилли равишда йўриқномалар таклиф этилмоқда.

"Туркистон-пресс"



Сурада: Асьюта (Миср)даги умумий мактаблардан бирида ЮНИСЕФ ташаббуси ва ҳомийлигида таълимга жалб этилган ўқувчи қиз дарсда. Ушбу туманда мактабга қатнайдиغان 100 нафар боладан 10-12 нафаригина қизлардир...

ЮНИСЕФ /98-0402/ Goodsmith

ҲАВО БИЛАН
ИШЛАЙДИГАН
АВТО

Яқинда Барселонада суюлтирилган ҳаво(!) билан ишлайдиган енгил автомобиль тақдимномаси бўлиб ўтди. Суюқ ҳаво қуйилган машина ёнилғи (агар шундай дейиш ўринли бўлса) тугагунча 10 соат юриб, тезликни 100 км/соатгача ошириши мумкин. Унинг двигателига ҳеч қандай мойлаш материаллари керак эмас. Ишлатиб бўлинган ҳаво кондиционерлар ва тормоз системасининг (тармоғининг) таъминига кетади (унумдорлигини қаранг-а!). У ҳавони ифлослантормайди. Хайдовчиларда янги автомобиль билан биргина мушкуллик туғилиши мумкин — машина компрессорини ҳавога тўлдириш учун 3-4 соат вақт керак бўлади. Сабр-бардошли харидорлар ушбу машинани 9 минг доллар атрофидаги нархга сотиб олишлари мумкин.

УЧ ҚЎЛЛИ
ЖАРРОҲ

АҚШда жарроҳлик операциялар учун мўлжалланган биринчи роботлаштирилган ускуна қўлланилиши маъқулланди.

Буюк италиялик инженер шарафига «Да Винчи» деб номланган бу робот қурсоқ ичи устидан олиб бориладиган лапараскопик операциялар учун мўлжалланган. Баҳси 1 млн. долларни ташкил қилган "темир жарроҳ" юрак клапанларини алмаштиришдек мураккаб операцияларни муваффақиятли бажариб, синовлардан аъло даражада ўтди.

"Да Винчи" телекамера билан жиҳозланган. Бундан ташқари, унда врач томонидан компьютер қўлчалар ёрдамида бошқарилиб турадиган миттигина жарроҳлик асбоблари қўлланган. Роботнинг 3 "қўл"идаги бармоқлар худди моҳир жарроҳникидек жуда эпчил ва шу билан бирга, ўта эҳтиёткорлик билан ҳаракат қилади. "Робот жарроҳлик асбобларини худди уни бошқариб турган хирург каби ишлатадики, бунда кишида операцияни айнан хирургнинг ўзи олиб бораётгандек туйғу (ҳиссиёт) пайдо бўлади", дейди "Да Винчи" синовларида иштирок этган доктор Барри Гардинер. "Уч қўлли ассисент" ёрдамида 113 беморда ўтказилган операциялар анъанавий лапараскопик усул билан 132 кишига қилинган операциялардек муваффақиятли ўтди.

Саҳифани хориж ва маҳаллий матбуот материаллари асосида Ж. САЪДИНОВ тайёрлади.

"Қайнонали келин — қарқара келин, қайнонаси келин — масхара келин", деган доно нақл бежиз айтилмаган. Ёш оилаларнинг тиниб-тинчиб кетишида, навнихол келинчакнинг янги хонадонга келиб "туп қўйиб палак отиши"да меҳрибон ва оқила қайноналарнинг ўрни бекиёслиги ҳақида бот-бот айтилмоқда.

Яқинда Яккасарой туманида "Энг ибратли қайнона" кўрик-танлови бўлиб ўтди. Қатор-қатор ўғил-қизларни тарбиялаб, уйли-жойли, касб-корли қилиб, набираю эваралар ардоғида кексалик гаштини сураётган, маҳаллада энг ибратли қайнона номини олган оналар бу танловда ишти-



Tanlov

оилавий муҳит яратиш, балки ватанпарварлик, эзгулик, ҳалоллик, поклик руҳида тарбияланган ёшларни вояга етказиш мақсади ҳам кўзда тутилган. Бугун биз онахонларимиз нафақат оқила қайнона, балки чевар, пазанда, меҳр билан алла айтишларию шеър ўқишларидан нозиктаб қалб соҳибаси эканликларининг ҳам гувоҳи бўлдик.

Ниҳоят ҳаяжонли дақиқаларда бугунги танлов ғолибаси олима Омина Каримова бошчилигидаги одил ва холис ҳайъат аъзолари томонидан эълон қилинди. Бу шарафга ва

Tadqiqot

КИМ ҚАНДАЙ КИТОБ ЎҚИЙДИ?

Муаллима аёллар касб тақозосига кўра ҳам газета, журнал, китоб ўқишга мажбур. Лекин яна бир тоифа аёллар борки, улар севги-муҳаббат можароларига ҳаддан ташқари ўчликлар учун ҳам муҳаббат, вафо, садоқат тараннум этилган бадий асарларнинг бирортасини қолдирмай ўқиб чиқишади. Баъзилар аёлларнинг кўпчилиги фақатгина муҳаббат можаролари баён этилган китобларни мутөөала қилади, деб ўйлашади. Аслида эса ундай эмас. Аёлларнинг 4 фоизигина шундай китобларни ўқишар экан. Тадқиқотчилар "Қандай китоблар ўқишни яхши кўрасиз?" деган савол билан мурожаат қилишганда:

Китоб ўқишга улгурмайман деб	28 фоиз
Китобларга қизиқмайман деб	20 фоиз
Ҳаммасини тартиб билан ўқийман деб	12 фоиз
Дедектив, жангари воқеалар акс эттирилган китоблар ўқийман деб	9 фоиз
Саргузашт асарларни деб	6 фоиз
Қандай китоб ўқишни билмайман деб	6 фоиз
Тарихий асарларни	5 фоиз
Муҳаббат ҳақидаги	4 фоиз
Классик асарларни	4 фоиз
Мемуар жанридаги асарларни	2 фоиз
Сехргарлик ҳақидаги китобларни	2 фоиз
Эртакларни	1 фоиз
Шеърли китобларни ўқийман, деб	1 фоиз аёллар

жавоб беришди.

Тадқиқотдан ҳам шу нарса кўриниб турибдики, аёлларнинг кўпчилиги китоб ўқишга вақт топа олмас экан.

ОЛҚИШ ОЛГАН ҚАЙНОНА

рок этдилар.

Кўрик-танловда бешта маҳалладан — "Ракат" маҳалласидан Муҳаббат Иноятова, "Қушбеги" маҳалласидан Мамлакат Толипова, "Тўқимачи" маҳалласидан Матлуба Далабекова, "Ражабий" маҳалласидан Шаҳноза Каримжонова, "Абдулла Қаҳҳор" маҳалласидан Назира Маликова каби бир-биридан файзли, юзларидан нур ёғилиб турган қайноналар учта шарт бўйича беллашдилар.

Улар ўз ҳаётларидан намуналар кўрсатиб, қайнона-келинлар ўртасидаги муносабат ниҳоятда нозиклигини, аҳиллик ва тотувлик сирларини кичик сахна кўринишларида мохирлик, босиқлик, вазминлик билан намойён этдилар. Улар ҳаётий лавҳаларни бетакрор ва самимийлик билан ижро этиб, ҳаммани ҳаяжонга солдилар.

Ибратли қайноналарнинг,

айниқса эркин мавзудаги чиқишларида барчалари баробар энг юқори балл олганларида ҳам рамзий маъно бор.

Юртбошимиз бу йилни Соғлом авлод йили, деб бежиз айтганлари йўқ. Соғлом оилада соғлом фарзандлар вояга етади. Айниқса, фарзандларимизнинг соғлом ва баркамол бўлиб вояга етишларида қайноналарнинг ҳам ҳиссалари катта, албатта. Маълум бўлдики, чин маънодаги ибратли қайноналар орамизда кўпчиликни ташкил қилар экан.

"Қари билганни пари билмас" деб бежиз айтмаган халқимиз. Кексалирининг, тажрибали қайноналарнинг ибратли ҳаёти ёш қайноналар учун бир сабоқ бўлади.

— Танловда иштирок этаётган онахонлар бир-бирларидан асло кам эмас, — деди танлов иштирокчиларини табриқлар экан Яккасарой туман ҳокими ўринбосари, хотин-қизлар кўмитаси раиси Ўлмасхон Юнусова. — Ушбу танловда нафақат тинч-тотув

шаҳар босқичида қатнашиш ҳуқуқига "Ракат" маҳалласи онахони Муҳаббат Иноятова мушарраф бўлди.

Иштирокчиларга туман ҳокимлиги ва маҳаллалар томонидан қимматли совғалар топширилди. Тадбир давомида янграган куй ва қўшиқлар эса дилларга завқ бағишлади.

Шуни алоҳида таъкидлаб ўтиш лозимки, ушбу тадбир турли маҳаллалардан келиб иштирок этаётган ёшу кекса аёллар қалбида эзгу ниятлар уйғотди. Қайноналик катта қобилият талаб қиладиган санъат эканлигини, умуман ҳар бир аёл умид билан бир ёстиққа бош қўйган ёш оилаларга сабоқ бераётганда адолатли ёндашса, ҳалолликни, ҳақўйликни, меҳнатсеварликни ўргатса, ҳаётда ҳеч қачон кам бўлмаслигини ўргатди.

Шоира МУҲАМЕДОВА
Суратда: танлов ғолибаси Муҳаббат Иноятова.

Тоҳир Ниғматуллин олган сурат.

Maslahat

СИРКАНИНГ ХОСИЯТЛАРИ

Овқатларга зиравор сифатида сепиб истеъмол этиладиган бу суюқликнинг тайёрланиши қуйидагича:

Богда чумчуқ чўкиган, ари еган, эзилган ва умуман истеъмолга яроқсиз узумларни сирли хумчага шингил-шингил билан солиб борилади ва устини дока билан ёпиб, кўланка жойга бир мавсум тиндириб қўйилади. Идишга пича ачитки, яъни эски сиркадан қуйиб қўйилади. Узум ачиб-бижғиб "қайнай бошлайди". Кузга бориб уни эзиб, шарбати 3-4 марта сузилади-да, тоза шишаларга қуйиб, оғзи маҳкам беркитилади. Бу қизил сирка бўлади.

Оқ сирка қуйидагича тайёрланади: ёғоч бочкага бук дарахтининг кипиқ ва қириндилари солиниб, устидан таркибида сирка ачитувчи бактериялари бўлган сирка суюқлиги қўйилади. Микроорганизмлар бочканинг ҳаво тегиб турадиган устки қисмида "фаолият кўрсатадилар". Бочканинг остида эса махсус тешикча бўлиб, тайёр сирка шундан томиб-томиб туради. Бу 6-9 фоизли оқ сирка бўлади. 80 фоизли сирка эссенциясини эса ҳар хил ёғочлар кипигидан ҳаво қирмайдиган идишга солиб қиздириб ва бошқа кимёвий усуллар қўллаб тайёрланади.

Қизил узум сиркаси пазандаликда палов, манти ва бошқа овқатларнинг юзига севалаб ейиш, кабоб гўштини сиркалаш(мариновкалаш) учун ҳамда бадҳазм овқатларнинг тез ҳазм бўлиши учун қўлланилади. Оқ сирка эса консерва саноатида сабзавотларни сиркалаш, сиркаланган селёдка балиқ тайёрлаш ишларида қўлланилади.

Шуни ҳам эслатиб ўтиш зарурки, сиркани кўп истеъмол қилишнинг саломатликка зарари бўлади. Шу сабабли нордонлик даражаси 5,5 фоиздан ортиқ бўлган сирка санитария қоидалари бўйича маън қилинади.

Қизил узум сиркасининг азари йўқ, аксинча Ибн Сино таъбири билан айтганда "...сирка қон кетишга қарши ичилади ёки қон бадан ташқарисидан оқаётган бўлса, у қуйилади, шунда у қонни тўхтади, қаерда бўлмасин пайдо бўлган шишни қайтаради, ҳазм қилишга ёрдам беради ва балғамга қаршилик кўрсатади. Сирка сафроли кишилар учун фойдали ва савдоли кишилар учун зарарлидир". Юсуфий табибнинг шеър билан эзилган тиббий рисоласида бундай дейилади:

**Истеъмол қилинса сиркадан сафро,
Йўқолур ташналик кам бўлар ҳар он,
Оғриқдан бутунлай халос қилади,
Чаён чаққан жойга суркаланг замон.**

Ziynat

Қизил ва оқ смородина меваларини олиб, яхшилаб ювгандан сўнг, улардан шарбат сиқиб олинади. Шарбатга бир

Ёғли юз териси УЧУН НИҚОБ

ош қошиқда картошка уни солиб, яхшилаб аралаштирилади. Ушбу аралашмани юзга суртиб, 15-20 минут ушлаб турилади. Сўнгра совуқ сувда ювиб ташланади. Ушбу ниқоб терини яхши озиқлантиради ва юзга чирой бахш этади.

СЕПКИЛ ҚАНДАЙ КЕТКАЗИЛАДИ?

Сепкил биринчи марта бола 5-6 ёшлик пайтидаёқ кўринади. Бола катта бўла борган сари сепкиллар сони камай бошлайди, 35-40 ёшдан кейин эса баъзан бутунлай йўқолиб ҳам кетади.

Терини оқартириш мақсадида қўлланиладиган кўпгина препаратлар тери юза қаватини ундаги доғ билан бирга қўчириб туширади. Бироқ сепкилни ишлаб чиқарадиган хужайралар терининг анча чуқур қаватида жойлашган бўлади. Шунинг учун ҳам терини оқартирадиган кремлар фақат вақтинча ёрдам беради: қуёш нурлари таъсирида доғ ишлаб чиқарадиган хужайралар фаол равишда ишлайди ва сепкил яна тошиб кетади. Мана шунинг учун ҳам бошга айвони кенг шляпа кийиб ёки зонтик тутиб, юзни қуёшдан асраш керак.

Баҳор келиб, қуёш нурлари туша бошлаганда кўчага чиқиш олдидан терига офтобдан ҳимоя қиладиган крем ("Луч", "Курорт")дан юпка қилиб сур-

тинг. Бу кремнинг таъсири уч соатга етади. Кечқурун терини яхшилаб ювиб "Молочай", "Ахромин" ёки "Лилан" каби оқартирадиган кремлардан бирортасини юпка қилиб суртиб қўйинг. Орадан бир соат ўтгач, юзни қоғоз салфетка билан артиб олинг.

Тери ёғли ёки нормал бўлса, оқартириш учун бодринг, лимон, қатиқ, петрушка қайнатмаси ҳам ишлатиш мумкин.

Юзга қатиқ суртиб қўйиб, 15-20 минутдан кейин илиқ сувда ювиш фойдали.

Бодринг ёки лимонни кесиб қўйиб, қунига бир неча марта юзингизга ишқалаб суртинг ва 5-10 минутдан кейин илиқ сувда ювиб ташланг. Бир боғ петрушкани ярим литр сувда қайнатинг ва у билан юзингизни ювинг.

Бироқ сепкилни, албатта, кетказиб юбораман, деб ҳаракат қилманг. Сепкил баъзи қизларга ярашиб ҳуснига хусн қўшади.

С.ШАЙХОВА тайёрлади.



ЖАМОА ҲИСОБИДА
ИККИНЧИ

Чанг-Жу шахрида таэквандо бўйича III Бутунжаҳон Корея очик чемпионати мусобақалари бўлиб ўтди. Дунёнинг 53 та мамлакатидан келган 1,5 минг спортчи-ёшлар ғолиблик учун курашдилар. 7 та олтин, 2 та кумуш ва 1 та бронза медали билан ҳамюртларимиз умумжамоа ҳисобида 2-ўринни эгалладилар.

ИНГЛИЗЛАР
ҲАМ ИШҚИБОЗ

Халқаро Кураш Ассоциацияси Буюк британиялик мутахассислардан Ўзбек кураши бўйича III-Жаҳон чемпионатини Лондонда ўтказиш таклифини олди. Аини пайтгача ушбу чемпионатни ўтказиш истагини билдирган мамлакатлардан АҚШ, Франция ва Буюк Британиянинг имкониятлари юқори баҳоланмоқда.



ИТАЛИЯДА ИЛК БОР

Шу кунларда В.Тўйчиев, А.Шиглов, М.Юнусовлардан иборат велотрек бўйича миллий терма жамоамиз Италиянинг Платина шахрида жаҳон биринчилиги мусобақаларида иштирок этмоқда. Ўсмирлар ўртасида кечаётган бундай нуфузли мусобақада велотрекичларимиз илк бор иштирок этаётганини ҳисобга олсак, у терма жамоамиз учун мактаб бўла олади.

МУСОБАҚАДАН
МАРАФОНГА

Жиззах вилоят ҳокимлиги, халқ таълими бошқармаси ҳамкорликда ташкил этган энгил атлетика мусобақалари якунланди. Унда 40 йилдан буён югуриш билан мунтазам шуғулланиб келаётган Абдумурод ота Султонов биринчиликни қўлга киритди. Энди спортчи отахон Москвада ўтадиган анганавий халқаро Тинчлик марафонида қатнашади.

ТАШАББУСНИНГ МЕВАСИ

"Ҳеч кимга бермаймиз Сени, Ўзбекистон" миллий-ватанпарварлик қўшиқлари фестивали даъватида янграган "Бу фестиваль хайрия, ундан тушган маблағлар вилоятларнинг чекка-чекка қишлоқларида спортни ривожлантиришга ва оммалаштиришга сарфланади", деган сўзлар барчани қувонтирганди. Бу сўзлар қуруқ ваъдадан иборат бўлиб қолмасмикан, деган ҳадик ҳам кўнгилларда йўқ эмас эди.

Ушбу хайрия маблағи, худди айтилганидек сарфлана бошланди. Биринчи бўлиб Сирдарё вилоятининг 6 та қишлоқ мактаби спорт майдони, турли-туман спорт анжомларига эга бўлди.

Янги ўқув йилига қизғин тайёргарлик кетаётган бир паллада Президент девони маъсул ходими Шерзод Қудратхўжаев, Фидокорлар Миллий Демократик партияси биринчи котиби Адҳам Турсунов, Республика "Қамолот" жамғармаси, Республика телевидениеси ҳамда таниқли санъаткорлар Сирдарё вилоятига ташриф буюриб, чекка қишлоқларда жойлашган мак-

таблар спорт майдончаларига жиҳозлар ўрнатишда қатнашдилар.

Ш.Рашидов туманидаги 7-, 13-, Оқолтин туманидаги 13-, Ховос туманидаги 9-, 7-, Меҳнатобод туманидаги 3- мактаблар ўқувчилари, қишлоқ болалари энди янги спорт анжомлари билан жиҳозланган спорт майдончаларида жисмоний тарбия дарсларини ўтадилар, спортнинг ўзлари қизиққан турлари билан шуғулланидилар. Эртанги порлоқ келажак орзуси билан яшаётган ўғил-қизлар орасидан Ўзбекистон номини жаҳон узра кенг ёйдиган спортчилар етишиб чиқса ажабмас.

Ушбу тадбир кўтаринки руҳда ўтказилди. Унда қишлоқ аҳолиси, мактаб ўқувчилари ҳам фаол иштирок этдилар.

Фестивал ташаббускорлари ва ташкилотчилари бундай хайрли ишни Андижон, Наманган, Фарғона вилоятлари мактабларида ҳам амалга ошириш учун йўлга тушдилар.

(Бу тадбир ҳақидаги тўлиқ маълумот билан газетамизнинг келгуси сонларидан бирида танишасиз).

Шарифа МАДРАҲИМОВА



Ғолиблик қувончи.

Р.Альбеков олган сурат.

СПОРТНИ
РИВОЖЛАНТИРИШГА
БАҒИШЛАНДИ

Самарқанд вилоят халқ таълими бошқармасининг навбатдаги ҳайъат йиғилиши мамлакатимизда жисмоний тарбия ва спортни ривожлантиришга қаратилган ҳукумат қарорлари бажарилиши, вилоят спорт мактабларидаги аҳвол ҳамда болалар-ўсмирлар спорт мактаблари ўртасида ўтказилган VI спартакиада якунларига бағишланди. Анжуманни вилоят халқ таълими бошқармаси бошлиғи, "Ёшлик" кўнгилли спорт жамияти раиси Анвар Бекмуродов олиб борди.

Вилоят спартакиадасида Самарқанд шаҳри вакиллари 1-, Тойлоқ тумани 2-, Пайариқ тумани ёш спортчилари 3-ўринни эгаллашди. Охириги ўринларни банд қилган Булунгур, Самарқанд ва Нарпай туманларидан спортнинг кўп турлари бўйича қатнашчилар бўлмаганлиги, вилоят терма жамоаларида улардан вакиллар йўқлиги, йўл қўйилаётган камчиликлар қайд этилди. Уларни бартараф қилиш йўллари муҳокама қилинди.

Йиғилиш якунида, шунингдек, республика, вилоят мусобақаларида муваффақият қозонган жамоалар мураббийлари, раҳбарларини муносиб тақдирлаш ҳақида қарор қабул қилинди.

Мамажон АХМЕДОВ,
Ўзбекистонда хизмат
кўрсатган спорт устози

"ҚОВУН УЗАТИШ"

ЎЙИНИ. Бу ўйин дехқонлар учун полиздан ҳосилни арава ёки машинага ортиш малакасини оширишга, дехқон тўплаган ҳосилнинг ўз хонадони учун қишга асрашга мўлжалланган қисмини сақлаш учун узатиш малакаларини фарзандларига сингдириш мақсадида қўйилган. Бу ўйин қарам ҳосилини бозорга жўнатиш ва

ерларда харсанг узатиш ўйини орқали узатиш ва илиб олиш малакасини, қўл кафти ва бармоқларни харсанглар қирралари жароҳатлашидан эҳтиёт қилиш усуллари болаларга ўйин билан ўргатилган. Пастдан юқорига отиб берувчининг тез чарчаши ҳисобга олиниб, уларнинг вазифалари бир-бирларига алмаштирилиб турилган. Шунингдек, отиб берувчи ҳам, илиб

ҳисобга олинадиган, таҳлил қилинадиган, муҳокама этиладиган. Ўйинда 3 та кўрсаткичга асосий эътибор берилди:

Юқорига отиб беришда хато туфайли тошнинг ерга тушиб кетмаслиги (қовунтарвуз, қовоқ ва ҳоказо);

Илиб олувчи йўл қўйган хато натижасида узатилган нарсаси тушиб кетмаслиги (илиб ололмаслиги);

ҲИСОБГА ЎРГАТИШ ЎЙИНЛАРИ

тушириб олишда ҳам дехқончиликнинг шу маҳсулотларини етиштирувчилар учун зарур малака олишга ёрдам беради. Дехқон ўз кўргони атрофини пахса девор билан урмоқчи бўлганда ҳам зарур бўладиган амаллардан бири лой узатишдир. Умуман, миллий спорт турларининг деярли барчаси болани кичик ёшидан меҳнат қилишга, катталарга ёрдам беришга ўргатган. Меҳнат малакалари болаларда қанчалик пухта бўлса, ўша оила ўз меҳнатининг меvasини мукаммал сақлашга эришган. Тоғ зоналарида яшайдиган аҳоли учун гувала, тош топиш жуда мушкул. Тупроқни ҳам узокдан ташиб келтириш лозим. Бундай жойларда қирралари ҳар хил бўлган тошлар қурилиш материали сифатида ишлатилади. Бу

олувчи ҳам оёқларининг ҳолатини ўзгартириб туриш тушунтирилган. Олдинга узатилиб, эгилиб турган бир оёқда чарчокча ўхшаш аломат сезилгач, орқадагисини олдинга, олдиндагисини орқага алмаштирилган. Пастдан юқорига узатувчига қўлларига жароҳат етказмай юқорига отиб бериши учун, улоқтириш ҳаракатини бажаришда узатилаётган юк кафт ва панжаларидан қандай ҳолатда ажратилганда (узоклашганда) терининг жароҳатланмаслиги қоидалари тушунтирилади. Худди шунингдек, илиб олувчи отиб берилган юкнинг қиррали учларидан кафт ва бармоқлари жароҳатланмаслиги учун эҳтиёткорлик билан узатилган юкнинг ҳаракат тезлигини аста-секин камайтириб, маълум масофагача қўллар ва бармоқлар ёрдамида зарба кучини сўндиради. Сўнг мўлжалланган жойга қўяди.

Бу ўйинларда ҳам узатиш, илиб олиш кўрсаткичлари

Узатиш ва илиб олишда қўл кафти ва бармоқларини жароҳатдан сақлаш малакаси.

Бу кўрсаткичлар ўйинда эътиборсизликка, меҳнатда эса исрофгарчиликка олиб келувчи нуқсон эканлиги қайд этилади. Бу ўйинларда ҳам "тенг-тенги билан" шarti асосида иложи бори-ча юқори босқичга кўтариш имкониятини яратадиган мусобақалар ташкил этилиши зарур. Шунда узатиш ва илиб олиш малакаси юқори бўлади. Кичик ёшли болалар тенг-тенги билан шarti асосида қурилиш учун керак бўлган юқорида санаб ўтилган қурилиш материаллари ва полиз экинларининг ёшларига мос огирликка эга бўлган қисмини узатишда иштирок этадилар. Қайси жуфтлик энг кўп қовун узатса, ўша ғолиб ҳисобланади.

Фатҳиддин
НАСРИДДИНОВ

ОЛИМПИАДА —
КОНИ ФОЙДА

Аслида Барселона шаҳри олдинлари ҳам бир неча бор Олимпиада ўйинларини қабул қилишга ўз номзодини қўйганди. Бироқ ҳар гал омад улардан юз ўғирарди. 1924 йилги Оўга даъвогарлар баҳсида Париж ғолиб чиққан бўлса, кейинчалик каталонияликларга Берлин (1936) ва Монреал (1976) панд берди.

Нихоят, Барселона аҳлининг орзу умидлари ушалди.

17 октябрь 1986 йил. Соат миллари 13 дан 31 дақиқа ўтганлигини кўрсатарди. Айнан шу вақтда ХОҚ президенти Хуан Антонио Самаранч Барселона XXV - Олимпиада ўйинлари пойтахти этиб сайланганлигини билдирди. Ушбу қувончли хабарни шаҳар аҳолиси қандай кутиб олганини тасаввур қилиш мушкул эди.

Ташкилий қўмита Оўга тайёргарлик ишларини бошлаб юборишди. Олимпиаданинг тимсоли, рамзи ҳам тасдиқланди. Таниқли рассом, 39 ёшли Хавер Марискал қаламига тегишли бўлган "Қучук Коби" эскизи ушбу конкурсда ғолиб топилди. Ўз навбатида Испания ҳукумати тайёргарлик жараёнига 127 миллиард песет микдоридида маблағ ажратиш тўғрисида қарор чиқарди. Энг кўп харажат спорт иншоотлари қурилиши (31 миллиард песет)га ва олимпиа қишлоғи (11 миллиард)ни тиклашга сарфланди. 15 минг ўринга мўлжалланган Олимпиа қишлоғи мутахассислар фикрича, Оў тарихидаги энг зўри эди. Шаҳар меҳмонхоналари ассоциациялари эса 12 минг ўрин ҳозирлашга бел боғлади. Шунингдек, қўшимча равишда олти (2 минг ўрин) меҳмонхона қуриш режалаштирилди. Бир сўз билан айтганда, бахслар юрти, бу борада мисли кўрилмаган ишларни амалга оширди.

ЁШЛАР
ЭМАС...

Ёшлар эмас, кўзларимдан дилим томса,
Жон-ей, кўзим, дилим сенга, гулим томса,
Дунё-дунё кўнгилларга уним томса,
Айланайин, ёрим-гулим-жоним-Ватан!

Барчинларга элтади бу отлар яхши,
Юрагимжон ўзинг топган зотлар яхши.
Алвон-алвон хотиралар, ёдлар яхши,
Айланайин, ёрим-гулим-жоним-Ватан!

Осмонлар паст, осмонларга бормаيمان мен,
Туфроқ турфа, барига қалб қормайман мен.
Бўлди сендан бошқага дил ёрмайман мен.
Айланайин, ёрим-гулим-жоним-Ватан!

Кўнгилчамга булбулларим ин кўйдилар,
Баҳорлар гул адирларни чин кўйдилар,
Сўнг кўксимга бошларини жим кўйдилар.
Айланайин, ёрим-гулим-жоним-Ватан!

Айтмайсанми, бу қандайин охлар бўлди,
Охлар дилни, шохларига боғлар бўлди.
Боғлар боқинг, бирам гўзал чоғлар бўлди,
Айланайин, ёрим-гулим-жоним-Ватан!

Файрат МАЖИД

Ko'ngil bitiklari

БОЛАЛИК

Болалик! Қачон қайтарсан?
Кўксингга бош кўйгим келади.
Бир зумгина ғамни унутиб,
Бола бўлиб қолгим келади.

Болалик! Қайтарсан қачон?
Сени жуда кўргим келади,
Сенинг беғам, шод боғларингда,
Сайр этиб юргим келади.

Болалик! Сени ўйларман,
Ўйларимнинг чеки йўқ ҳамон.
Қалбда баҳор бўлиб очилган гулим,
Унутмагил дўстингни сен ҳам.

Болалик! Қайтарсан қачон,
Дилларимни зор этдинг бир дам.
Майли дилим зор этсанг этгил,
Лек хор бўлма болалик ҳеч ҳам.

Чоршанби ХОЛМАТОВ

ЗУЛАЙХОННИНГ
ГУНОҲЛАРИ

Дор турса ҳам саланглаб агар,
Тайёр эса жазо чоҳлари,
Минг йилларким, яшар бехатар
Зулайхонинг шум гуноҳлари.

Юборса ҳам не шўриш, ваҳм
Дунёнинг жуфт ва тоқларига,
Минг йилларким, бош эгар тангрим
Зулайхонинг гуноҳларига.

Гар дунёси ёбондир, чўғдир,
Олов чиксин гар оҳларидан,
Бу дунёда улуг шон йўқдир
Зулайхонинг гуноҳларидан.

Менинг кўнглимда ҳам кин яшар юввош,
Адоват яшайди, беозор, маъсум.
Ҳаргиз бу адоват кўтармагай бош,
Сен кинни уйғотиб кўймасанг дўстим!

Ғариб хаёлларим, эргашманг менга,
Мен сиздан қўл силтаб кетгим келади.
Мен ҳам бир одамдай шўх давраларга
Шодумон кулгулар элтгим келади.

Йўл топиб, мен сизни ҳайдадим буткул,
Ошно бўлмасин деб хуш чоқларимга.
Билмайман, сиз яна қайдин топиб йўл,
Ўрнашиб олдингиз қароқларимга.

Бу туннинг шавқи мўл, сўз йўқ ҳарқалай,
Бунда қувонч голиб, бунда шон голиб.
Сиз эса, тун шавқин ичасиз тинмай
Менинг кўзларимга жойлашиб олиб.

Матлуба ҒАФУРОВА,
Баҳмал туманидаги
30-мактаб муаллимаси

ИЗТИРОЪ

(Бадиа)

Ҳар йили баҳорда балкони-миз деразаси остида бир жуфт мусича уя қуриб, бола очишади, болаларини учирма қилиб, салқин-совуқли кунлар тушгунча шу ерда яшашади. Она мусича тухум босиб ётганида ва ёш полапонлари тухумдан чиққан дамларда нар мусича янада меҳрибон бўлиб, "оила" ташвишларини ўз зиммасига олади, кун бўйи тумшугида емиш ташиб, уларни озиклантиради.

Бу жуфт худди оила аъзоларимиздек бўлиб қолгани учун уйдаги каттаю кичик, айниқса, болалар ҳар куни идишчаларда сув, нон ушоқлари беришга шошишади, уларни бегона қушлардан авайлаб-асрашади.

Бу йил баҳорда ҳам мода мусича иккита тухум кўйиб боса бошлади. Нар мусича ҳар галгидек жонфидали билан атрофида гирдиқалалак бўларди.

Бир куни уйда ёлғиз ўзим

нима биландир банд эдим, тўсатдан дераза олди қушларнинг чуғур-чуғурига тўлиб кетди. Нима гап экан деб балконга чиқдим. Қарасам, мусичалар кўринмас, бир неча урушқоқ олақанот қушлар тумшуклари билан уларнинг уясидаги тухумларни чўқишарди. Дарҳол кўлимни шапиллатиб ҳай-ҳайлаганча қушларни ҳайдаб юбордим. Қушлардан бири лапанглаб учаман деб битта тухумни тушириб юборди, уяда қолган иккинчи тухум ҳам пачақланган, эндигина шаклланаётган полапон эса бераҳм жангари қушларнинг емишига айланган эди... Чуқур ачиниш билан уядаги тухум пўстларини супуриб ташладим ва қайта ишимга тутиндим.

Бир қанча фурсат ўтгач, балкон тарафдан мусичанинг юракни ларзага солувчи "ку-ку"лаши эшитила бошлади. Шошиб чиқиб қарасам, мода мусича дераза чеккасидаги кир ёйиш учун ўрнатилган мосламада ўтириб, бўм-бўш уясига қараганча зорланиб нола қиларди. Нар и бўлса, хурпайганча тек қотиб ўтирарди.

Бу ҳолат бир неча соат давом этди. Бир неча бор балконга чиқиб қарадим. Ўша ўша аҳвол, она мусича уясига тушмас, ҳазин бир товўшда бўзлаб ўтирарди. Кўнглим алланечук бузилиб, ўз-ўзидан кўзларимга ёш келди ва қандайдир бир куч мени пастга етаклаб тушди. Ҳаяжон ила ўтлар орасидан биринчи тухумни қидириб топдим.



ПИШИҚЧИЛИК МАВСУМИ.

Т. НОРКУЛОВ олган сурат-лавҳа.

НОЁБ КИТОБЛАР

Париждаги Миллий кутубхонада сақланаётган "Пирс папируси" кўлёмаси дунёда энг қадимги китоб саналади. Ҳикматли сўзлар йиғиндисидан иборат бўлган бу кўлёмса Қадимги Мисрнинг Фива шаҳрида эрампиздан 2600 йил муқаддам топилган.

Нью-Йоркдаги музейлардан бирида дунёда энг катта китоб

сақланади. Бу китобнинг бўйи 3 метр, оғирлиги 125 килограмм, қалинлиги 1 метр келади.

XV асрда яшаган Туркия султони Маҳмуд IIнинг 1953 йилда босилиб чиққан шеърлар тўплами дунёда энг чиройли китоб ҳисобланади. Бу нодир китобни турк расоми саккиз йил беаган.

Дунёда энг қиммат китоб — ўрта асрда яшаган машҳур немис матбаачиси И.Гутенбергнинг биринчи Тавротидир. Унинг нархи 1 миллион 300 минг марказга тенг.

А.АЛИЕВ тайёрлади.

Афсуски, тухум тенг иккига бўлинган, ерда ётган полапонда эса тириклик аломати сезилмас эди...

Тухум паллаларини титроқ кафтимда авайлаб хонамга олиб чиқдим ва ичини ўғилчам ўйнайдиган пластилин билан тўлатиб, бир-бирига елиглаб ёпиштирдим. Елим қуригач яхшилаб артдим ва тухумни мусичанинг уясига кўйиб, ўзим ичкари кириб кетдим.

Бир муддатдан кейин мусичанинг ноласи эшитилмай қолди. Секин бориб мўраласам у уясида, меҳр билан тухумини босганча кўзларини юмиб мудрарди...

Бироз таскин топгандай бўлдим, лекин ич-ичимдан изтироб чекдим. Кўнглимда она қалби олдида хиёнат қилгандай оғир бир ҳис пайдо бўлди.

Каримжон ҚЎЧҚОРОВ,
Тошкент шаҳридаги
28-мактаб директори

Давлат тест маркази Кадрлар тайёрлаш сифатини назорат қилиш, педагог кадрлар ва таълим муассасалари аттестацияси бошкармаси етакчи эксперти М.Қаюмовага акаси

Баҳодир
АБДУСАТТОНОВнинг
вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Чилонзор туман халқ таълими бўлими ва касабаси уюшма кўмитаси ҳамда 56-мактаб жамоаси шу мактабнинг директор ўринбосари Гавҳар Холматовага онаси

Марҳамат
АБДУРАҲМОНОВнинг
вафоти муносабати билан таъзия изҳор этади.

Ma'rifat

ТАЪСИС
ЭТУВЧИЛАР:

Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги, Ўзбекистон Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Таълим ва фан ходимлари касабаси уюшмаси Марказий Кўмитаси.

Бош муҳаррир:
Ҳалим САИДОВ

Таҳрир ҳайъати: Йўлдош АҲМЕДОВ, Жуманазар БЕКНАЗАРОВ, Икром БҮРИБОЕВ, Шуккур ЖОНБОВ, Фахриддин КАРИМОВ(масъул котиб), Курбонбой МАТҚУРБОНОВ, Нўмонжон РАҲИМЖОНОВ, Йўлдош САИДЖОНОВ, Абдусамат РАҲИМОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Хулкар ТҲИМАНОВА, Саъдулла ҲАКИМОВ, Уткир ҲОШИМОВ

«Шарқ» нашриёт матбаа концерни босмахонаси.
Корхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси 41-уй

Рақам ва далиллар ҳаққонийлиги учун мақолалар муаллифлари масъулдилар. Фойдаланилмаган мақолаларга жавоб қайтарилмайди. «Маърифат»дан материалларни кўчириб босиш таҳририят рухсати билан амалга оширилиши шарт.

МАНЗИЛИМИЗ: 700083, Тошкент, Матбуотчилар кўчаси, 32.

ТЕЛЕФОНЛАР: масъул котиб—136-56-42, хатлар ва оммавий ишлар бўлими—136-54-23.

Газетани IBM компьютерида
Лилия БИНАШЕВА ва Малоҳат ТОШОВА
саҳифалади.

Навбатчилар: Аҳмад ОТАБОВ,
Хусан НИШОНОВ.

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 20.
ИНДЕКС: 149, 150.
Г-717.
Тиражи 19.687.
Г. 1 2 3 4 5 6
Ҳажми 4 босма табоқ.
Офсет усулида
босилган, қоғоз бичими
А-3.

Босишга топшириш вақти — 20.00.
Топширилди — 21.00.